

СТЕПАН ПАН-ПУГАЧ

ПЛАСТОВИЙ АЛЬМАНАХ

З нагоди
п'ятдесяти-річчя українського пласти
на
ЗАКАРПАТІ
1921 — 1971

ПЛАСТОВИЙ АЛЬМАНАХ

**З НАГОДИ
П'ЯТДЕСЯТИ-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО ПЛАСТУ
НА
ЗАКАРПАТТІ
1921 — 1971**

зложив:

Степан Пап-Пугач

**ВИДАННЯ ЮГ
Р И М
1976**

© Stepan Pap-Puhach

© Published by JUH

Druckgenossenschaft „CICERO“ eGmbH, Zeppelinstrasse 67, 8000 München 80

Р О З Д І Л І

КРАСНЕ ПОЛЕ

Красне Поле — це рівнина, що простягається перед Хустом, столицею Карпатської України. Воно тягнеться від хустських во-ріт аж по Велику Копаню, спираючись на півночі до чарівних гір, а на півдні ніби перескачує срібну Тису аж до Веряці й дальше, розпростираючи свою рівняву аж ген до мадярських кордонів. Красне Поле — поле боротьби з мадярським наїздником в обороні Карпатської України, стало уосібленням віко-вічної боротьби закарпатців за їхню свободу.

Слухай Україно! Закарпаття, цей найменший клаптик освя-ченогої Твоєї землі, за свободу українського народу, на Краснім Полі — під Хустом, віддало на жертву своїх первістки, найкращих своїх синів — пластунів:

Івана Костя — старшого пластиuna скоба, Самітнього Рися;

Михайла Козичаря — пластиuna скоба, кошового ужгород-ських, а відтак виноградівських пластових куренів;

Івана Поповича — пластиuna розвідчика з куреня при Учитель-ській Семінарії;

Юрка Пекаря — пластиuna розвідчика з куреня при Учитель-ській Семінарії;

Осипа Шкіряка — пластиuna розвідчика з куреня при Учитель-ській Семінарії;

Івана Андрейчика — пластиuna розвідчика з куреня при Учи-тельській Семінарії;

Емериха Юду — пластиuna розвідчика з куреня при Учитель-ській Семінарії з іншими п'ятьма з того самого куреня;

Михайла Тегзу — старшого пластиuna розвідчика, Самітнього Рися;

Івана Рака — старшого пластиuna розвідчика, Самітнього Рися;

Івана Галаса — старшого пластиuna скоба, Самітнього Рися;

Василя Вайду — пластуна розвідчика з куреня при Хустській Гімназії;

Івана Біловара — старшого пластуна розвідчика з Хустської Гімназії;

Василя Неболу — старшого пластуна розвідчика, зв'язкового тересв'янських куренів;

Олександра Блистова — старшого пластуна скавтмайстра, Самітнього Рися.

*

Пізня осінь 1938 р. На територію Карпатської України вдираються терористи. Спершу мадярські, опісля польські. Мадярські з півдня, польські з півночі. Ці два віковічні вороги українців порозумілись. Мадярські терористи пробиваються до північних границь, щоб відпочити собі у Польщі; відтак, разом з польськими, промошують собі дорогу до Мадярщини. По дорозі розривають мости, висаджують поїзди, нищать дороги, тероризують населення, вбивають невинних.

Іван Кость родом з Синевира. Він добре знає цілу пограничну полосу від Польщі. Щоб боронити кордони Карпатської України від терористів, вступає до пограничної сторожі.

День 10 листопада 1938 р. Глибока ніч у Карпатах. Стukaють у вікно Костя:

— Польські терористи напали на Торунь, в Прислопі зайняли пошту!

Іван Кость вискачує з ліжка. Скоро одягається. Бере в руки кріс і біжить. Стріли падуть з усіх сторін. Терористи вже обстутили ціле село. Кость біжить рятувати. Його сягає польська куля. Він паде неживий.

Іван Кость — пластун Берегівської, а відтак Хустської Гімназії, старший пластун скоб, Самітний Рись. Він перший упав в обороні Карпатської України.

*

Зима Р. Б. 1939. Березень. Перші березневі дні напроочуд гарні. Перша весна у свободній Карпатській Україні прийшла раненько.

Вівторок. 14 березень. В пів шостої рано Хуст здрігнувся. З чотирьох сторін міста чути стріли. Чеське військо напало на січовиків. Мадяри скористали. Вони скоренько переступили границі Карпатської України.

Карпатські українці не мали зброї, щоб боронити своїх кордонів. Ані чеське військо, ані чеська жандармерія — не хотіли відступити ім оружжя. В Хусті найбільше відчувають цей недостаток. Чехи боронять свої склади танками. Молодь відзброює чеських жандармів по бічних вулицях, що покинули свої позиції, устуваючи перед мадярами. Вони бояться, що наша молодь відбере від них теж і особисті речі. Та хлопці сміються:

— Ми не розбишаки. Нам потрібна зброя. Хочемо боронити свою свободу.

Жандарми віддавали зброю і відходили із своїм добром.

В той спосіб наші набули кільканадцять крісів.

Вечір. Пів сьомої. Прем'єр о. Августин Волошин скликав Сойм на 15 березня.

*

Середа. 15 березня 1939 р. Надворі сніжить.

Мадярські війська нарушили державні кордони. Вдерлися до Карпатської України по всім пограниччю. Головні сили наступають на Хуст. Інші на Іршаву та на Перечин.

Перший напір на Хуст стримали вояки чехословацької армії. Однак прийшов приказ ген. Прхали — відступати! Кордони Карпатської України відкриті.

При горожанській школі у Виноградові (давніше Севлюш) багато молоді. Учителі, семінаристи, парубки зі села. Всі чекають на оружжя з Хусту. А його нема й нема. Через місто проходять чехословацькі війська. Вони боронять тільки свій відступ. Ядра мадярських гармат досягають уже місто. Однак військова команда не хоче видати зброї.

Десята година ранку. Михайло Козичар, кошовий при Учительській Семінарії, що з Ужгороду перенеслася до Виноградова, бачить — військові касарні вже випорожнені. Кидаеться туди зі своїми пластунами. Там вони знаходять коло двадцять крісів і трохи набоїв.

Так двадцять пластунів, з крісами в руках, на чолі із своїм кошовим пішли боронити кордони української землі. Вони ніколи не орудували крісом. Хтось із старших показав їм, як треба стріляти. Для них це достаточно. Їхне завзяття велике.

Решта пластунів-семінаристів лишається коло школи. Вони чекають на зброю. Не дочекавшись, рушають пішки в напрямі Копані, до Хусту. Пластова молодь Учительської Семінарії кроє. Вона готова стати до оборони своєї батьківщини.

Двадцятьох під проводом кошового Козичара боронять Виноградово аж до 14-ої години. О другій годині по полуночі Виноградово падає. Двадцятеро пластунів уступає під Королево, на Веряцю. Під вечір занимають оборонну позицію. На час затримують мадярську горду. Надходить ніч. Вони лежать серед поля. Відчувають голод. Холод. Зима. Зачинає сніжити...

Пластуни і пластунки, що вийшли кого полуночі з Виноградова, доходять до Копані. Село положене високо. Воно загніздилося на вершику гори. Перед пластунами розтягнулось Красне Поле. Рівне, як той стіл. За ним Хуст, над яким гордо пишається замок.

Спускаються на долину. Переходять Красне Поле. На однім з перехресть стоїть жандарм. Він наш, українець. Він не втікає. Стоїть в обороні Карпатської України. Наближається обоз уступаючих чехословацьких військ. Жандарм каже пластовій молоді скритися за залізничний насип. Відтак спиняє військові вози, домугається видачі зброї. Вояки відмовляють. Він показує на голови причулених пластунів:

— Хочете, щоб січовики зачали вогонь? Всі полягнете. Якщо здастес зброю, зможете спокійно відійти.

| Військова сотня здала зброю. 120 крісів, 8 легких скорострілів та до 50,000 набоїв.

П'ятдесят пластунів бере в руки кріси. Під проводом проф. Якова Голоти сідають у моторовий вагон. Ідуть у напрямі Королева, на поміч групі двадцятьох. Залунала пісня: «Подай дівчину хустину, може у полі загину...» Хлопцям весело. Вони йдуть боронити свою рідну землю.

А пластункам покотилися слези... Утираючи заслезені очі, вони йдуть дальше, до Хуста.

Над вечір відділ проф. Голоти доїхав до Веряці. Пластуни покидають моторовий вагон, строяться в ряди. Вони теж ніколи в житті не мали в своїх руках кріса. Переходять скорий вишкіл. Разом із січовиками їх около три сотки. Розгортаються у розстрільну майже до румунської границі. Так єднаються з групою кошового Козичаря.

Слабо одягнені, голодні, лягають на засніженій ріллі Красного Поля. Боронять вступ мадярам до столиці, де зйшовся сойм, щоб проголосити самостійність Карпатської України.

*

Хуст, дня 15 березня 1939 р. Майже цілий день сніжить. Ми-
стом валками переходить чехосл. армія. Чехи кидають Карпат-
ську Україну на поталу мадярам. Ось як поступає з краєм чужий
господар ...

Посли з цілого краю сходяться. Засідає перший Сойм Карпат-
ської України. Гімнастична заля хустської гімназії наскоро при-
крашена. Всюди мають синьо-жовті прапори.

Промовляє прем'єр Волошин. Він вірить у живучість свого на-
роду. Промовців заглушують стріли гармат. Посли складають
приречення вірності. Вони схвалюють перший закон, що ним про-
голосена самостійність Карпатської України:

«Сойм Карпатської України ухвалив цей закон:

§ 1 — Карпатська Україна є незалежна Держава.

§ 2 — Назва Держави є: КАРПАТСЬКА УКРАЇНА.

§ 3 — Карпатська Україна є республіка з президентом, виб-
раним Соймом К. У., на чолі.

§ 4 — Державна мова Карпатської України є — УКРАЇН-
СЬКА.

§ 5 — Барва державного прапору К. У. є синьо-жовта, при
чому барва синя є горішня, а жовта долішня ...»

Звучні оплески ... Лунає державний гімн — «Ще не вмерла
Україна ...» Велике одушевлення ... А на Краснім Полі дрожить
земля. Гармати цілу ніч не вгавають ... Їхній гук пострахом ко-
титься по Краснім Полі ... Його чути і в самій столиці ... Там
засідає перший Сойм Карпатської України.

*

Цілу ніч шаліє боротьба. Пластуни боронять Королево над Ти-
сою. У першій лінії Козичар із своєю групою. Над ранком 16-го
березня частина пластунів відступила за Тису. Мадяри дістали
підмогу. Около 5-ої години зачали наступ. О 10-ій годині Коро-
лево впало. 16.11.1939

Козичар тяжко ранений ... Дає приказ відступати за Тису, де
має ~~наспіти~~ поміч з Хусту. Чотирьох його товаришів, між котри-
ми Іван Попович, Юрко Пекар та Осип Шкіряк, беруть його, щоб
перенести до Веряці. Він просить їх, щоб його покинули, а самі
рятувалися. В них нема серця покинути свого друга на певну
смерть. Решта пластунів боронить їхній відступ. Нема сили усто-
ятися. Переходять на другий бік Тиси. Там чекають на них січо-
вики, які прийшли з підмогою.

*

Чотири друзі донесли свого кошового до Веряці. Аж тут раптом мадяри окружили село. Схопили раненого з його побратимами. Зв'язали їм руки і під багнетами їх повели над Тису. Зв'язані були змушені ще нести свого зраненого друга...

Над Тисою їх поставили у ряд. Зробили знімку. На пострах інших. Тоді мадярський офіцер приступає до Івана Поповича. Він кремезний за всіх. Заки на інших намірили скоростріл, офіцер розв'язав Поповичеві руки. Дає приказ:

— Бери і кидай свого провідника у Тису!

Хлопці не рухалися. Стояли над підмитим берегом ріки. Під ними кручка. Офіцер ще раз повторює приказ. Не помагає. Попович не рухається. Розлючений офіцер з усієї сили вдаряє його в лицце. З його уст посыпались проклони... Попович нараз випрямився. Звинно підніс свої руки і вхопив заскоченого офіцера за горло. Ступив крок назад і кинувся з ним у воду.

Загучав скоростріл. Скосив трьох друзів. Прошив і раненого на землі.

Мадярські вояки бігли берегом Тиси. У воді бачили, як кидалися два тіла. Попович не випускав офіцера із своїх рук. Прудкі води поривали їх все далі і далі... Нарешті тіло офіцера стало непорушним. Вояки казилися... Зачали стріляти... Труп Поповича поплив водою...

Клянучи, вояки вернулися на місце розстрілу. У своїй лютті вони копали і знущалися над тілами вбитих. Відтак вкинули усіх у воду...

Так срібною Тисою до Чорного Моря поплила кров кращих синів Карпатської України, сповіщаючи усіх поляглих за свободу українських земель, що оце українське Закарпаття засвідчило перед світом про непоборність українського духа, що рветься до самостійності та свободи!

Ось п'ятьох дальших пластунів, що впало жертвою в обороні свободи Карпатської України. Це кошовий і чотирьох пластунів розвідчиків з куреня четвертого року Учительської Семінарії. Всі вони герой. Всі вони вкрили славою закарпатський Пласт!

*

Переважна частина пластунів, оборонців Королева і Веряці, зайняли нові позиції за Тисою, щоб боронити залізничний міст. За їхніми плечима простягалося Красне Поле. Сім кілометрів довж, п'ять шир. Це наче природні ворота до Хусту.

16 березня. Уранці пластунам семінаристам прийшла поміч. Сотня січовиків під командою старшого пластуна розвідника Кіштулинця. Він довголітній таборовик, пластун при Торговельній Академії в Мукачеві. Він уже вислужив військову повинність, був поручником чехословацької армії. В його сотні теж трійка старших пластунів з куреня «Самітні Рисі»: Іван Рак, Михайло Тегза та Олександр Блисітів.

Над Красним Полем кружляють мадярські літаки. Скидають бомби... Січуть із скорострілів... Гарматні стрільна оруть ріллю... На берегах Тиси грізно стоять мадярські танки... Вони знають, що оборонці Срібної Землі не можуть їх досягнути своїми крісами чи пистолями... Мадяри дальше обстрілюють Красне Поле... Оборонців хоронить лиш високий залізничний насип, що ним уздовж Красного Поля в'ється залізниця до самого Хусту.

Трійка «Самітних Рисів» зайняла стратегічне місце... Іван Рак, вислужений вояк, підстаршина чехосл. армії. Зате М. Тегза й О. Блисітів уперше держать кріси у своїх руках. Рак із скорострілом у руках. Він командує:

— Ви обидва не вмієте стріляти, піддавайте мені амуніцію!

Вони непускають мадярів через міст Тиси.

Заки на Краснім Полі йде боротьба за кожну п'ядь української землі, Сойм Карпатської України проголосує самостійність. За неї на Краснім Полі падуть дальші жертви: Іван Андрейчик, Емерих Юда і ще трьох пластунів з Учительської Семінарії.

*

На противному березі Тиси мадяри скупчують свої сили й тяжку артилерію.

— Михайле, не виставляй голови понад насип, бо засягнуть тебе! — остерігає Рак.

— Мушу трохи піднятися, щоб прицілитись. Бачиш, як мадяр...

І не домовив. Упав поцілений у саму голову. Михайло Тегза, 20-річний юнак з Березова за Хустом, старший пластун, «Самітній Рись.»

*

Іван Рак косив скорострілом на всі сторони... Не стало куль. Крикнув: — Олександре, донеси амуніцію!

— Якщо буде, — кликнув Блисітів і подався узад.

Мадярські війська перебрили Тису. Ген далеко, за Копанею, де не було оборонців. Вони стали на північних узгір'ях Красного Поля...

Іван Рак зразу замітив. Він крикнув:

— Уступайте, бо вас окружать! Я буду крити ваш відступ!

Скоростріли рокотіли... Красне Поле вкривалося трупами... Трупами мадяр, як теж і оборонців...

*

Нарешті мадяри, при допомозі танків, гармат і літаків, висипалися з усіх сторін на Красне Поле. Зачалась боротьба на життя і смерть. Вже не було чути команди, тільки завзята боротьба. Одні, вичерпані до краю, уступали; інші боролися до кінця. Того дня Красне Поле було німим свідком небувалої сили і завзяття оборонців свободи Срібної Землі.

Вичерпаний до краю, пластун Пушкаш упав під корчем... Набираючи дужу, він бачить, як мадярські гонведи пробивають штиками поранених товаришів і шалено стріляють по мертвих трупах, окружуючи оборонців з усіх боків... Аж раптом коло нього станули т. зв. чорно-рубашники, гвардія мадярського запроданця Фенцика, що помагали мадярам займати Карпатську Україну. Його схопили. Поставили під залиничний насип. Відступили кілька кроків і прицілилися крісами...

У тій хвилі зарокотів скоростріл... Три чорно-рубашники покотилися мертві на землю. Це Іван Рак... Своїм скорострілом він скарав зрадників рідного народу...

*

Більшість оборонців з Красного Поля відступила, щоб зайняти кращі позиції перед самим Хустом.

16 березня. Третя година сполудня. Боротьба на Краснім Полі триває цілий день.

Мадярські гонведи окружили 22-річного хлопця з Березова, старшого пластуна, Самітнього Рися, Івана Рака. Його скоростріл косив і косив... Він окружений мадярськими трупами. Нараз його скоростріл загинувся... Не стало куль... Безрадно скилив голову... Не хотів ані подивитися на мадярських наїздників... Його обскочили... Штиками попрошивали його тіло...

*

Мадярські частини, які наступали на Перечин і Сваляву, не знайшли більшого опору. Там у наших оборонців не було зброї. Годі було боронитися голими руками. Перечин і Свалява упали вже 15-го березня.

З півночі на Карпатську Україну увірвались польські військові відділи. Наші оборонці звели бій з поляками у Торуні... |

*

Велика частина мадярської армії наступала на Іршавщину.

В Іршаві був відділ 20 січовиків. Вони помагали жандармерії при ліквідації мадярських терористів.

15 березня. Жандарми і погранична сторож покидають Іршаву. Мають приготовані вагони. Зачали вантажити своє добро. Вантажили і всю зброю. Січовиків лишали без оружжя.

Перед самим виїздом на станції з'явився учитель Галас. Він старий пластун, ще з Учительської Семінарії в Ужгороді, учасник сталіх і мандрівних тaborів, член куреня «Самітніх Рисів». Він рішив не пустити зброї. Відшукав команданта транспорту. По бурхливій розмові чехи віддали частину оружжя.

Галас зателефонував до Білок. Пластуни білецької гімназії (перед тим берегівської) стримали поїзд. Відібрали від чехів і решту зброї. Це діялося в ночі, з 15 на 16 березня.

Ще тої самої ночі Іван Галас вернувся зі січовиками і пластунами до Іршави. Уранці вони становили на кордонах, щоб своїми грудьми боронити Карпатську Україну...

Мадяри наступають великою силою. Чеські жандарми і пограничники вже відступили. Зброю здали кільком пограничним сторожам-українцям, що залишилися боронити свою батьківщину... Ім на поміч прийшов Галас із своєю групою січовиків і пластунів. Наші оборонці роззброювали останніх жандармів, що переїзджали через Іршаву.

— Нащо вам зброю? — питали чехи.

— Боронитись від мадяр! — відповідали юнаки.

— Чи ви збожеволіли? Також наступає мадярська регулярна армія з танками, гарматами та літаками, а ви не вмієте навіть орудувати крісом!

Юнаків не застрашили. Вони відважно пішли на кордон. Всіх їх розділено на відділи по 10-14 чоловік. І так відділами їх промістили на по-одиноких пограничних стійках.

Четвер. 16 березня. Бій на прикордонних полях Іршавщини
триває вже другий день. Мадярів полягло багато. Оборону ведуть
українські пограничники. Вони розуміються на боєвій тактиці.

Оборонці вже виснажені, голодні, перемерзлі. Мадяри хотять їх окружити. Вони частинами відступають. Не стало амуніції. Голос із своїм відділом криє їхній відступ. Знов полягло кілька пограничників та січовиків. Відділ Галаса тратить зв'язок з оборонцями. Раптом опинився в мадярській лінії. На щастя ніч затаює їхню присутність... Пробилися Іршавою, відтак Білками... Галас показує своїм гірську доріжку на Кошелеве... А сам лишається при Білках...

Другого дня, 17-го березня, Івана Галаса зловили мадяри. Вивели за Білки і там його розстріляли. Могила Івана Галаса, визначеного пластуна Закарпаття, на білецькім кладовищі. Її квітами прибирають білецькі пластунки...

*

Четвер. 16 березня. Мадярська армія зайняла Хуст. Тисячі війська, автомашин, танків... Мадяри гонять по місті і кленуть... Багато їх полягло на Краснім Полі.

Вулицею переходить Василь Вайда, пластун розвідчик куреня при хустській гімназії. Йому шістнадцять років. Він учень шостої класи, родом з Копані. Його зустрічає гімназист-мадярчук Корнелій Єлеш.

— Ми вас перемогли, Вайдо! — сміється Єлеш.

Вайда змірив очима свого шкільнego товариша. Вони жили на одній квартирі. Часто сперечалися. Єлеш належав до московофільського скавту. Вайда йому доказував, що мадярчуки лише скриваються під московофільством, щоб розбивати нашу національну єдність. Показалося, що Вайда мав правду. Тому він огорчено відповів:

— Бачиш, Корнелію, що я тобі говорив правду. Зараз у тебе на грудях мадярський три-кольор, що його ти раніше покривав своєю рускістю. А що до перемоги, то не дуже ликуй, вона лише дочасна!

Єлеш закипів гнівом. Зненацька витягнув револьвер і стрільнув Василеві у груди. Так помер пластун Василь Вайда, таки там, на вулицях Хусту. Єлеш поволік його трупа і вкинув у потічок Лаківець, що перепливає містом...

*

Зайнявши Хуст, мадярські війська потягнулись на Буштино. Зайняли село Нягово. Кілька вояків вступило до селянської хати, де жив місцевий учитель Іван Біловар. Хтось їм доніс, що він великий українець. Вони викликали учителя Біловара і наказали:

— Ходіть, покажете нам дорогу!

Біловар пішов. Не дали йому ані часу, щоб вдягнув на себе плащ. Вийшли за село. Загоркотіли стріли. Іван Біловар неживий повалився на землю.

Іван Біловар родом з Копані недалеко Хусту, він пластун розвідчик, щойно перед кількома місяцями закінчив хустську гімназію і перший рік учителював на селі.

*

Мадярські війська увійшли до Тересви. Як усюди, так і тут виловлюють інтелігенцію.

Арестують і Василя Неболу, ідейного молодого учителя. Йому щойно 25 років. Він старший пластун розвідчик, зв'язковий пластових куренів у Тересві.

Мадяри, по страшних муках, його розстріляли.

*

По битві на Краснім Полі Олександер Блистів лишився у Хусті. Він мусів заопікуватися двома малими братами. Тому перші дні мадярської окупації він скривався. Та один із сусідів зрадив його. Мадярські жандарми зненацька наскочили на нього і, зв'язаного, поволікли вулицями Хусту.

На площі кн. Корятовича із майстерні вибіг столяр Марко і грямнув Блиста по голові пилкою, що її тримав у руках. Обличчя Блиста скривавилось, з голови потекла кров...

Олександра Блиста примістили у хустській в'язниці. Вона переповнена українською інтелігенцією. Уночі поставили його перед суд Мадярської Народної Ради міста Хусту.

Рада видала розсудок смерті.

До виконання розсудку його примістили у самітній келії.

Хоче дати до відома, що з ним сталося. Знайшов у кишенні патріець. Знайшлася і шпилька. Довбає палець на руці. Вибризкує кров. Шпилькою, замоченою у своїй власній крові, зачинає писати:

«Я, Олександр Блисٹів, 23-річний з Хусту, іду на смерть за те, що я любив свою рідну Україну.»

Папірець сковав під ногу крісла ...

*

Перед воротами хустської в'язниці від раня до пізної ночі граються діти. Ралтом розскочились. З тюрми виїзджало вантажне авто. На нім, між двома жандармами, стояв Олександр Блисٹів. Він побачив дітей і незамітно показав їм свої зв'язані руки. Діти зрозуміли.

Авто завернуло уліво. Один з хлопців мажнув рукою у сторону двора проти в'язниці. З двору нараз вибігли два хлопчики, скочили на свої колеса і пігнали за в'язнем. Авто гнало в сторону Сокирниці. Хлопці гнали що сили. Вже доїзджали під село. Аж тут раптом почули два вистріли. Здрігнулись ...

За хвилю вантажне авто верталося. На нім стояли обидва жандарми ... Але в'язня вже не було ...

Хлопчики пігнали далі, за село ... Розглядалися по обидвох сторонах дороги ... Виїхали на поле, що перед Стеблівкою ... У рові при дорозі лежав лицем до землі Олександр Блисٹів, з виверненими кишенями. З його голови стікала ще тепла кров. Його стрілили у голову, із-заду.

*

Діти перед тюрмою далі забавлялися. Олександр Блисٹів, ведений на страту, їх миттю пізнав. Це найменші хустські пластуни — вовченята. Їм ще не грозила тюрма. Граючись перед тюрмою, вони зірко стежили, кого вивозили на розстріл. Так і ті найменші були свідками історичної боротьби українського Закарпаття.

Олександр Блисٹів, визначний закарпатський пластун, ідучи на смерть, їх бачив. У його серце вливалась нова надія. Це ті найменші, що підуть до дальнішої боротьби ... Їх не спинить ані терор, ані тюрма. Вони пластуни. Вони сміло підуть уперед!

РОЗДІЛ II

ЗРІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ ПЛАСТУ

Початків українського Пласту на Закарпатті треба шукати у 20-их роках, коли галицькі професори-емігранти зачали усвідомлювати нашу молодь і започаткували пластовий рух. Між ними найбільше заслужився проф. Андрій Дідик (1891—1931), проф. Остап Вахнянин (1890—1924) та проф. Леонід Бачинський (нар. 1896).

1. Оснування перших пластових відділів.

Подаємо дати заложення перших відділів Українського Пласту на Закарпатті, як вони уведені у звіті тодішнього українського референта при Головній Управі Скавтів на Закарпатті, проф. Леоніда Бачинського з дня 25 квітня 1926 р. Цей Звіт появився друком, як додаток до пластового журналу «Пластун-Юнак-Черкейс», Ужгород 1926, IV річн., чч. 3—4:

1. X. 1921 р. — Берегово, заложив проф. Андрій Дідик.
  25. IX. 1922 р. — Хуст, заложив д-р Володимир Комаринський.
  7. II. 1923 р. — Ужгород, заложив проф. Остап Вахнянин.
  1. IV. 1923 р. — Ясіня, заложив проф. Бандрівський.
  1. X. 1923 р. — Свалява.
  10. X. 1923 р. — Виноградово (раніше Севлюш), зал. проф. Леонід Бачинський.
  14. X. 1923 р. — Великий Бичків.
  20. X. 1924 р. — Перечин, заложив проф. Леонід Бачинський.
  - 1924 р. — Тячів, заложив Петро Москалик.
  18. X. 1925 р. — Мукачево, зал. проф. Михайло Велигорський при Торговельній Академії; при горожанській школі проф. Гайдукевич.
  28. X. 1925 р. — Рахів, заложив Андрій Ворон.
- Із Звіту довідуємося, що у 1926 р. на Закарпатті було уже 15 українських хлоп'ячих відділів з 476 пластунами і 13 українських

дівочих відділів із 182 пластунками. Львину заслугу великого розквіту Пласту на Закарпатті треба признати проф. Л. Бачинському, референтові укр. відділів, який далі звітував:

«Минуло п'ять років, як повстал Пласт на Підкарпатській Русі (тоді урядова назва Закарпаття). Ці роки були для нас важкі. Не мали ми фахових провідників, не було у нас старшої молоді, яка знала б пластове діло, не мали ми жодної пластової літератури, а керувала нами лише ідейність і любов до пластування. За цих п'ять років наші провідники набули досвід, пластові тaborи дали нам багато практики та піднесли пластовий дух. Зараз іде робота, розвивається наш дорогий Пласт і кожний з нас вірить у його будучість. Тож до праці!»

Так організування нових відділів (куренів) по містах і селах продовжалося. Зокрема треба згадати:

20. X. 1926 р. — засновання першого куреня Старших Пластунів ім. Остапа Вахнянина у Празі.

2. XI. 1927 р. — перший відділ Вовченят і Лисичок при народній школі в Ужгороді, заложив проф. Л. Бачинський.

1928 р. — засновання першого відділу українського Пласту на Пряшівщині (сьогодні на Східній Словаччині).

1929 р. — пластуни Торговельної Академії у Мукачеві заложили перший український відділ Село-Пласту у Підгороді, коло Мукачева.

Того самого 1929 р. зроблені перші кроки, щоб зорганізувати на Закарпатті Пласт — Прият.

Згаданий пластовий часопис «Пластун» подає слідуючі інформації про засновання деяких відділів:

«Пластові на Підкарпатській Русі дав почин гурток, заложений у Берегові, дня 1 жовтня 1921 р., який начисляв 6-ъох членів. Вже у січні 1922 р. цей гурток зрос до 34-ъох членів. Першим окружним звітодавцем у Берегові був дир. Андрій Алис'кевич, провідниками проф. А. Дідик, проф. Демчук і проф. К. Заклинський. Коли дир. Алис'кевич від'їхав до Ужгорода (осінь 1922 р.), окружним звітодавцем назначено його наслідника, дир. Гриця» (див. *Пластун*, 1923, ч. 1).

Попри проф. Андрія Дідика найбільші заслуги для берегівського Пласту має проф. Корнило Заклинський, довголітній провідник пластового відділу при гімназії.

*

«У Хусті заложено Пласт дня 15 вересня 1922 р. Зголосилося 18 учеників горожанської школи. Провід обняв Володимир Кома-

ринський. Вже по кількох сходинах показалося конечним заточити і відділ дівчат, бо молодь горнулася до Пласту з великим одушевленням. Записалося 18 дівчат з тої самої школи. Провідником дівочого відділу став проф. Василь Волошин. З гімназії записалося до Пласту 20 учеників і 7 учениць. На жаль, гімназисти не довго могли тішитися Пластом, бо вже по других сходинах ім заборонив їхній директор (звісний московофіл, др. Василь Сулинчак) без жадних причин» (див. *Пластун*, 1923, ч. 1).

Мимо заборони дир. Сулинчака, який всіма способами спиняв пластовий рух при гімназії, Пласт у Хусті дуже гарно розвивався. Крім вище наведених, для хустського Пласту багато заслужилися: проф. Андрій Дідик (1927—1930), Юрій Шерегій, Ростислава Бірчаківна, Августин Чичура, Евген Шерегій та Степан Пап.

З хустських куренів вийшло багато визначних пластових провідників та пластунів.

★

В Ужгороді «перші організаційні збори відбулися 7-го лютого 1923 р. Заложено 6 хлоп'ячих гуртків (Леви, Лиси, Соколи, Орли, Медведі і Вовки) і один дівочий (Ластівки). Провідник проф. Остап Вахнянін» (див. *Пластун*, 1923, ч. 1).

Це був Пласт при ужгородській гімназії. При Торговельній Академії (в осені 1925 р. перенесена до Мукачева) Пласт засновано дня 14 квітня 1923 р. Того самого дня був заложений Пласт при Учительській Семінарії, де записалося 35 новиків.

Дня 30 вересня 1923 р. ужгородські курені створили Полк (пізніше названий — Кошем) ім. Теодора Корятовича, а первістком їхнім полковником був Володимир Комаринський. Між членами команди ужгородського Полку (Коша) згадуються уперше імена: Юрія Шерегія, Ростислави Бірчаківни та Евгена Шерегія. Всі вони, разом з Богданом Аліськевичем, визначні пластуни й пластові провідники, що вийшли з ужгородських куренів.

Останнім Кошовим ужгородським куренів був пластун скоб Михайло Козичар, що поляг на Краснім Полі в обороні Карпатської України.

«*Пластун*», 1923, ч. 3 — згадує про ясіньський пластовий відділ, як «водний курень.» Коли в осені 1923 р. відвідав Ясіня головний Начальник Скавтів Чехословаччини др. Б. Свойсік, ясіньські пластуни витали його на двох поромах (дарабах), освітлених сполоскіпами, де відбули вони і свої Святочні Сходини. Це зробило велике враження на Головного Начальника.

*

З «Пластуна», 1929, ч. 4—5, довідуємося, що перший курінь *Старших Пластунів* був заложений у Празі з тих пластунів і пластунок, що закінчили середні школи і студіювали на університеті. Курінь був заложений дня 20 жовтня 1926 р. під іменем заслуженого Остапа Вахнянина, що впровадив їх у пластове життя. Курінним став Юрій Шерегій-Грім, а від 1929 р. Богдан Алиськевич-Канюк. Вони започаткували інструкторські табори на Закарпатті. Перший такий табор, за старанням старших пластунів «Вахнянинців», відбувся літом 1929 р. у Лугах, недалеко Сваляви.

*

Перший відділ *Вовчентята і Лисичка* заснував проф. Л. Бачинський при ужгородській народній школі, дня 2 листопада 1927 р., коли записалося до дітічного Пласти 97 дітей. Це дало почин поширення пластового руху між малими дітьми цілого Закарпаття. Невтомною працівницею між вовченятами і лисичками була Анна Устянович-Береза, визначна пластунка, членкиня Краєвої Пластової Старшини і Начальниця дівочих куренів Закарпаття. Про заложення Вовчентята і Лисичка в Ужгороді див *Пластун*, 1928, число 2.

*

Про заложення Пласти в Пряшеві читаємо: «Вітаємо із щирого руського (українського) серця ново-організований руський (український) відділ у Пряшеві, цю першу ластівочку на весні у Словаччині (адміністративно Пряшівщина належала до Словаччини), що повинна вказати привильну дорогу для всієї руської (української) молоді Словаччини і заведе всіх до пластової організації» (див. *Пластун*, 1928, ч. 1).

В Пряшеві Пласт був заложений при горожанській школі та Учительській Семінарії. Записалося 70 учеників. Першим провідником пряшівського відділу був проф. О. Кизак.

*

Про спробу заложити *Пласт-Прият* читаемо у відозві до населення Закарпаття з 1929 р., щоб усі матеріально підтримували пластову організацію: «Хай не буде між вами такого приятеля, який не був би членом цієї гарної пластової організації» (див. *Пластун*, 1929, ч. 6). Та про це в окремій статті.

*

1929 р. москвофіли заложили на Закарпатті свій «Скавт» і зачали перетягати до себе національно слабших пластунів, обіцюючи їм безплатні прогульки до чужих країв та допомогу для вищих студій. Москвофільські «скавти» жили з допомоги чехів, які в той спосіб хотіли розбити народовецький рух на Закарпатті (див. *Пластун*, 1929—30, ч. 3—4).

*

Та українського пластового руху вже годі було спинити. В роках 1930—1933 він переходить на східні частини Закарпаття, де під впливом заходів звітодавця Юрія Шерегія-Грома заложено більше пластових відділів.

В рр. 1938—39 організаційний рух поширився на села ужгородщини, мукачівщини, хустщини та тячівщини. Закладаються нові молодечі відділи при народних школах, організують курені старших пластунів по селах, чим зростає число відділів Село-Пласти. Тут передусім розвинули свою організаційну працю старші пластуни «Самітні Рисі» та деякі з молодших провідників, між якими треба згадати: Івана Курлюка в околиці Ужгорода, Михайла Ороса в околиці Буштино і Василя Маркуся в околиці Бедевлі.

2. Організаційна схема Пласти.

Український Пласт на Закарпатті входив у склад т. зв. Жупного Союзу Скавтів Підкарпатської Руси (урядова назва Закарпаття) разом з національними групами чеських, мадярських та жидівських пластунів. Від 1930 р. долучилися ще й москвофільські відділи.

Головою Жупної Управи Скавтів фігурував завжди чех, який займав якусь важну посаду в адміністрації Закарпаття. Діловим головою був однак Жупний Звітодавець, що в дійсності був ко-мандантом усіх національних груп і зв'язковим з цілодержавною Головною Управою Скавтів Чехословаччини. Кожна національна група мала свого представника в Головній Жупній Управі, який називався — референтом.

Від 1923 до 1928 р. жупним звітодавцем був українець, дир. Андрій Алиськевич. По нім функцію жупного звітодавця перебрали чехи, а українцям відступили функцію начальниці дівочих відділів. Так начальницею дівочих відділів усіх національних

груп стала Анна Устіянович. 1937 р. до Жупної Управи Скавтів був назначений ще один українець, проф. Володимир Бірчак, що зайняв обов'язки скарбника.

Жупна Управа Скавтів Підкарпатської Руси, контролювана чехами, старалася затерти національний характер пластових груп, тому домагалася спільних таборів, одного пластового часопису тощо. Українцям приходило боротися ще й з Головною Управою Скавтів, яка теж ігнорувала національні групи. Тому 1924 р., коли на з'їзді Союзу Скавтів Чехословаччини заступником Закарпаття був назначений якийсь словак, наши провідники запротестували: «Ми не узнаємо ані теперішньої Головної Управи ані Центральної Ради Скавтів Чехословаччини задля шовіністичної політики Союзу Скавтів, що противиться основним пластовим зasadам» (див. *Пластун*, 1924, чч. 3—4).

Протест поміг. Наступного року Головна Управа Скавтів запросила до Праги на засідання теж заступників Закарпаття: жупного звітодавця А. Алисъкевича, його заступника Б. Пешека (чех) та референта укр. відділів Л. Бачинського. На засіданні Головної Управи представники Закарпаття поставили слідуючі домагання:

- а) пристосувати статути Союзу Скавтів Чехословаччини до обставин і потреб, які існують на Закарпатті;
- б) участь Закарпаття у делегаціях до чужини;
- в) заложення «Лісової Школи» на Закарпатті.

Головна Управа прийняла перші два домагання, однак не позволила заснувати окрему лісову школу. Тоді до Головної Управи увійшов, як член пресової секції, проф. Леонід Бачинський. Від тоді пластова діяльність на Закарпатті стала більше самостійною.

Із зростом української національної свідомості на Закарпатті, Жупна Управа Скавтів (від 1928 р. під чеською контролею) зачала поборювати всякі національні прояви українських пластунів, хоч мадяри і жиди робили те, що хотіли. Так, коли Юрій Шерегій-Грім виступив із закликом — знаціоналізувати укр. пласт (див. *Пластун*, 1928/29, чч. 4—5), Жупна Управа вимогла його усунення з уряду краєвого звітодавця. Були випадки, що поліція переводила вислухи пластових провідників, розшуки в хатах пластунів, ревізію пластової бібліотеки, забираючи українські пластові й наукові книжки і т. п. (див. Протокол із засідання окружних звітодавців з дня 23 березня 1929 р. у *Пластун*, 1929, ч. 7).

Дня 29 вересня 1929 р. українські пластуни створили незалежну управу Українського Пласти на Закарпатті, т. зв. *Краєву Пластову Старшину*, що її очолив дир. Андрій Алисъкевич. Він

був Головою Краєвої Пластової Старшини аж до 1934 р., коли його уряд перебрав проф. Володимир Бірчак. Крім Голови до Краєділи:

Краєвий Звітодавець: Юліян Ревай,
Заступник Кр. Звіт.: Микола Бабота,
Організаційний Референт: Іван Роман,
Культурний Референт: Евген Шерегій,
Пресовий Референт: Франциск Агій,
Іспитовий Референт: Михайло Велигорський,
Спортивний Референт: Юрко Білей,
Таборовий Референт: др. Богдан Алиськевич,
Касієр: Кость Кулаченко.

У 1930 р. у проводі Краєвої Пластової Старшини зайдшли деякі зміни, а саме:

Краєвий Звітодавець: Юліян Ревай,
Заступник: о. Василь Лар,
Секретар: Іван Вереш,
Скарбник: Франциск Агій,
Організаційний Референт: Іван Роман,
Іспитовий Референт: Михайло Велигорський,
Таборовий Референт: др. Богдан Алиськевич,
Спортивний Референт: Юрко Білей,
Пресовий Референт: др. Володимир Бірчак,
Референт Вовченят і Лисичок: Анна Устянович.

У цім складі Краєва Пластова Старшина діяла аж до дня 7 квітня 1933 р., коли ген. Лінгарт (чех) зрікся функції Начальника Жупного Союзу Скавтів Підкарпатської Руси, а новим начальником був вибраний український Звітодавець — Юліян Ревай. Тоді на його місце Краєвого Звітодавця вибрано Івана Романа.

В тому часі настає і занепад українського Пласти на Закарпатті. Бувші пластові провідники мусіли стати до політичної бо-

ротьби, в якій рішалася дальша доля Закарпаття. Зводився останній бій з московофільством, що його підpirала чеська влада. Наступає час консолідації українців. Перестає виходити і пластовий журнал «*Пластун*».

Та скоро настало відновлення пластового руху на Закарпатті, коли дня 16 жовтня 1937 р. вибрали нову Краєву Пластову Старшину у такому складі:

Голова: dr. Володимир Бірчак,

Заступник Голови: Анна Устянович,

Краєвий Звітодавець: Степан Пап — Пугач,

Члени Референтур: Іванка Гірна,

Іван Роман,

Оксана Голубінка,

Богдан Рубинович,

dr. Богдан Алиськевич.

У такому складі Краєва Пластова Старшина осталася аж до січня 1939 р., коли на загальних пластових зборах була вибрана т. зв. Головна Команда Українського Пластового Уладу Карпатської України, до якої увійшли:

Голова: dr. Володимир Бірчак,

Заступник Голови: Анна Устянович,

Головний Командант: Степан Пап — Пугач,

Члени Референтур: dr. Богдан Алиськевич,

Ростислава Бірчак-Алиськевичева,

Іванка Гірна,

Богдан Рубинович.

*

Організаційно закарпатський Пласт аж до часів Карпатської України (1938/39) був поділений на округи, що їх очолювала Окружна Пластова Старшина. На чолі кожної Окружної Пластової Старшини стояв т. зв. Окружний Звітодавець. Від 1934 року Окружними Звітодавцями були слідуючі:

Ужгородський округ — dr. Богдан Алиськевич,

Мукачівський округ — Василь Свереняк,

Берегівський округ — проф. Корнило Заклинський,
Виноградівський (Севлюшський) округ — Іван Ревай,
Хустський округ — др. Михайло Гупаловський,
Тячівський округ — Василь Милявець,
Рахівський округ — Михайло Мегела.

3. Краєві Звітодавці в роках 1921—1939.

Головним командантом українського Пласту був Краєвий Звітодавець, який входив як Референт української національної групи до т. зв. Жупної Управи Скавтів Закарпаття. Командантами Українського Пласту на Закарпатті, що спершу носив назву — Референт, а відтак — Краєвий Звітодавець, були:

- 1921 р. — Андрій Дідик,
- 1922 р. — Андрій Дідик,
- 1923 р. — Остап Вахнянин,
- 1924 р. — Остап Вахнянин († 1. IX. 1924), а по його смерті Леонід Бачинський,
- 1925 р. — Леонід Бачинський,
- 1926 р. — Леонід Бачинський,
- 1927 р. — Леонід Бачинський,
- 1928 р. — Леонід Бачинський,
- 1929 р. — Юліян Ревай,
- 1930 р. — Юліян Ревай,
- 1931 р. — Юліян Ревай,
- 1932 р. — Юліян Ревай,
- 1933 р. — Іван Роман,
- 1934 р. — Юрій Шерегій для Східного Закарпаття.
др. Богдан Алиськевич для Західного
Закарпаття,
- 1935 р. — Юрій Шерегій і др. Богдан Алиськевич,
- 1936 р. — Андрій Гириц,
- 1937 р. — Степан Пап — Пугач,
- 1938 р. — Степан Пап — Пугач,
- 1939 р. — Степан Пап — Пугач, з назвою: Головний
Командант.

4. Пластовий гимн і присяга.

Про початки пластового гимну на Закарпатті подаємо спомини першого Кошового пластових відділів в Ужгороді, др. Володимира Комаринського — Клена, що був його ініціатором:

«Ідея окремого гимну закарпатських пластунів зродилася десь у жовтні 1923 р. на сходинах Пластового Коша в Ужгороді. Спочатку ми співали той самий гимн («Цвіт України і краса»), що його співали пластуни в Галичині. Однак, ще тоді, він не відповідав обставинам на Закарпатті, бо його відродження мусіло йти поступенно, еволюційним шляхом. Слова «Україна», «українець», «український» у тім часі ще не прийнялися в народі, а чехословацька влада добавчала у них іреденту, тобто згамання відірвати Закарпаття від Чехословаччини.

«І так було поручено команді Коша, якого я тоді був Кошовим, щоб постаратися про гимн для закарпатських пластунів. Хтось нам порадив звернутися до над-дніпрянського поета Спиридона Черкасенка, що в тому часі жив в Ужгороді. Ми зразу удалися до нього... С. Черкасенко прийняв нас дуже мило і зразу погодився уложить текст гимну, однак він щиро признався, що про Пласт і його програму він мало що знає. Тому він поставив нам умову, що будемо його запрошувати на наші сходини і прогулочки, бо хотів запізнатися із пластовим духом. І дійсно він точно приходив на наші сходини, ходив з нами на прогулочки, разом з нами співав при вечірній ватрі, а навіть і харчувався з нашого котла. І вже по 4—5 тижнях він вручив нам текст гимну.

«Наш новий гимн ми прийняли з великим захопленням і всі вивчили його на-пам'ять. Тоді, на пораду мабуть покійного нашого опікуна, проф. Остапа Вахнянина, ми звернулися листом до композитора Я. Ярославенка у Львові, щоб він уложив нам музику. Маestro зробив нам приемну несподіванку, бо до місяця прийшов лист з музикою. Доперва пізніше я збагнув соборність закарпатського пластового гимну: текст уложив над-дніпрянинець, музику галичанин, а співали його закарпатці.

«Ми скоро вивчили наш гимн і запросили його автора, поета С. Черкасенка, на сходини, щоб він перший почув бадьорі слова: „Гей юнаки, гей пластуни...”. На ті сходини він приніс нам ще один цінний подарунок, рукопис віршованої п'єси: „Лісові Чари” у двох актах, повний пластової романтики...

«Тоді ми рішили представитися ширшій публіці Ужгороду і в половині березня 1924 р. ми влаштували у залі міського театру пластову виставу. Так ми перший раз виступили перед батьками і прихильниками пластунів з п'есою „Лісові Чари” і вперше відспівали наш пластовий гимн. Так почався його тріумфальний похід.»

Свої спомини Скавтмайстер Клен закінчує такими словами: «Нам сивоголовим стискається горло і в очі тиснуться слізки, коли почуємо молодь співати цей „наш” гимн. В дусі ми вертаємо знова до Ужгорода і співаємо його з тим самим запалом, як його співали в березневих днях 1924 р., на сцені міського театру.»

Текст пластового гимну з'явився друком у «Пластуні», 1923, ч. 3, а під нотами того самого року, чч. 4—5.

Пластовий гимн.

Гей, юнаки! Гей, пластуни!
Ми діти сонця і весни,
Ми діти матері природи,
До нас шумить зелений бір,
В ліси ж, поля, до вільних гір,
На ясні зорі, тихі води!

Гей, пластуни! Гей, юнаки!
Життя не жарти, не казки,
А праця, бурі і негоди,
Гартуймо ж наш юнацький дух,
Юнацьке гасло — воля й рух,
Ніщо нам лихо і пригоди!

Гей, юнаки! Гей, пластуни!
Народу рідного сини,
Сини краси, сини природи,
Не зломим ми своїх присяг,
Веде нас гордо вільний стяг,
До щастя, слави і свободи!

Маршово, помѣрно

Слова С. ЧЕРКАСЕНКА.
Мув. Я. ЯРОСЛАВЕНКА.

Гей, ю-на-ки, гей, пла-сту-ни! Мы дѣ-ти сон-чя и вѣ-

сии, Мы дѣ-ти ма-те-ри при-ро- ды, До

сии,

В лѣси, поля до вольных гор,

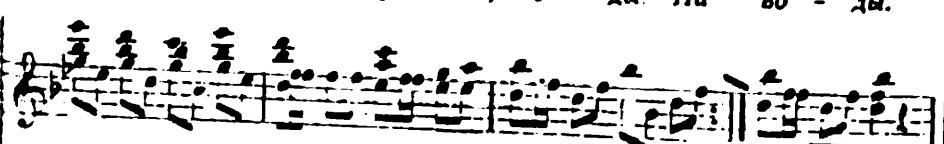

нас шумить, веленый бор.

На я - снѣ зо-рѣ, пин-хѣ

во - ды, На х-снѣ зо-рѣ, тихѣ, во - ды. На во - ды.

Пластова присяга.

Др. Василь Пачовський (1878—1943), що по війні професорував якийсь час на Закарпатті, уложив для пластунів присягу, яка з'явилася друком у «Пластуні», 1923 р., ч. 2:

*З відродженням світу, у великій добі,
Складаю присягу, народе, Тобі:*

*Плекатиму силу ума свого й тіла,
Як гордість народна позве нас до діла,
Щоб я до чину для всіх був готов.*

*Злелію красу непорочну душою,
Як зорі забліснутъ у нас над землею,
Щоб я не впав, а стояв у рядах.*

*I бістро огляну з вершин усі дороги,
Як мій люд стане на розпутьтю тривоги,
Щоб я вказав йому соняшний шлях.*

*На славу народу і всіх поколінь,
Так допоможи мені, Боже, амінь.*

5. Пластовий закон.

Пластовий закон на Закарпатті переходив деякі зміни. На початку пластовий закон перебрано з підручника чеського пластування. Він мав 14 точок. Відтак, 1926 р., проф. Леонід Бачинський змодифікував його і звів до 10 точок на взір десять Божих Заповідей. 1938 р. тодішній Краєвий Звітодавець Степан Пап-Пугач наново оформив пластовий закон, який з наказу Краєвої Пластової Старшини зачав обов'язувати від дня 1 травня 1938 року.

Для історії подаємо всі три редакції пластового закону на Закарпатті:

Перша редакція з 1923 р.:

1. Пластун точний.
2. Пластун словний.
3. Пластун совісний.
4. Пластун ощадний.

5. Пластун справедливий.
6. Пластун чесний.
7. Пластун братерський.
8. Пластун пожиточний.
9. Пластун зрівноважений.
10. Пластун пильний.
11. Пластун карний.
12. Пластун дбає про своє фізичне здоров'я.
13. Пластун дбає про красу свого оточення.
14. Пластун все веселий і доброї гадки.

(див. *Пластун*, 1923, ч. 1).

Друга редакція проф. Л. Бачинського з 1926 р.:

1. Пластун вірний син своєї вітчини і гідний син свого народу.
2. Пластун характерний, словний, точний і чесний.
3. Пластун пожиточний, радо всім помагає і старається щодня зробити хоч би одно добре діло.
4. Пластун є приятелем усіх і братом других пластунів.
5. Пластун чесний і поводиться по лицарськи.
6. Пластун любить і шанує природу, є приятелем звірят і рослин.
7. Пластун карний, слухає своїх родичів і виконує накази своїх провідників без застереження.
8. Пластун усе веселий, хоч би при найтяжчих невдачах чи трудностях.
9. Пластун ощадний і господарний.
10. Пластун чистий у думках, мові, учинках і на тілі.

(див. *Пластовий Куток* у «*Пчілка*», 1926, ч. 3—4).

Третя редакція С. Папа-Пугача з 1938 р.:

1. Пластун вірний син своєї Батьківщини і гідний син свого народу.
2. Пластун характерний, словний, точний і чесний.
3. Пластун лицарський.
4. Пластун карний.
5. Пластун приятель усіх людей доброї волі і брат українських пластунів.

6. Пластун працьовитий, радо всім помагає і старається щодня зробити добре діло.
7. Пластун любить і шанує природу, є приятелем звірят і рослин.
8. Пластун завжди доброї гадки.
9. Пластун ощадний і господарний.
10. Пластун чистий у думках, мові, учинках і на тілі, береже свого здоров'я, не п'є алькоголю і не курить.

(Наказ Краєвої Пластової Старшини, 1938).

6. Пластові проби.

В українськім Пласті на Закарпатті були три пластові проби чи іспити. Юнак, що вступив до Пласти, називався — *Новиком*. Новик, який перейшов уже першу пробу, називався — *Пластун Учасник*. Пластун учасник, перейшовши другу пробу, ставав — *Пластуном Розвідчиком*. Пластун розвідчик, що витримав третю пробу, ставав — *Пластуном Скобом*. Останній ступень пластової спритності був титул — *Скавтмайстра*, після того як пластун скоб успішно відбув «Лісову Школу» (Інструкторський Табор).

Спочатку вимоги до пластових проб були дуже лагідні. І не дивно, бо Пласт на Закарпатті зачинав щойно змагатися. З бігом часу краєві звітодавці зачали заострювати деякі точки вимог. Так уже в 1925 р. Леонід Бачинський поставив строгіші вимоги пластових проб, що їх 1928 р. Юрій Шерегій-Грім ще більше заострив. Так 1937 р. Степан Пап-Пугач уже мав змогу піднести вимоги пластових проб на їхню належну височінню.

Леонід Бачинський — Прижмурене Око дбав про те, щоб пластуни набували практичне і теоретичне знання пластиування. Тому у пластових таборах пластуни переходили відповідний вишкіл і мали нагоду приготовлятися до пластових проб. 1929 р. перший курінь Старших Пластунів, т. зв. Вахнянинців у Празі взяв на себе завдання організувати й переводити інструкторські пластові табори. Перший такий інструкторський табор відбувся у Лугах коло Сваляви того самого року. Його командантом був згадуваний уже Юрій Шерегій-Грім.

Тут наводимо вимоги до по-одиноких пластових проб:

Вимоги до I-ої проби: Що таке Пласт? Пластовий гимн. Пластовий односірій. Історія Пласти. Пластовий привіт. Гра Кіма. Пластовий гурток. Пластове гасло. Герб і прапор. Уживання пластової палиці. Пластовий закон. Пластові знаки в природі. Пластові вузли (див. *Пластун*, 1925, ч. 2).

Вимоги до II-ої проби: Пластова організація. Основне знання першої помочі. Орієнтація на мапі своєї околиці. Орієнтація в природі при помочі магнітуда, компаса, дерев, полярної звізди тощо. Розумітися в розкладі їзди поїздом, знати головні залізничні шляхи свого краю, уміти як вислати пакунок почтою. Вміти прийняти і вислати повідомлення при помочі азбуки Морзе або Семафором. Іти певно чиїмсь слідом, описати одну з чотирьох виставних скринь, що їх оглядав протягом одної мінuty та запам'ятати при грі Кіма 18 із 24-ох дрібних предметів. З пам'яті виконати денні руханкові вправи. Пройти 1,500 м. (приблизно одну милю) за десять хвилин. Вміти поставити шатро. Розпалити вогонь при помочі двох сірників і палива, знайденого на полі та зварити на нім обід (зупу, м'ясну і мучну страву). Вміти нагостріти ножа, зашити панчоху, пришити гузик та латку. Пізнавати звичайні звірята і ростили своєї околиці (див. *Пластун*, 1923, ч. 2).

Вимоги до III-ої проби: Бути найменше шість місяців пластуном розвідчиком. Знати історію своєї держави, свого народу та розвитку пластування в Чехословаччині. Вміти пояснити пластовий закон. Знати будову людського тіла й основні засади гігієни. Вміти читати спеціальну мапу і нарисувати план даного місця. Мірити оком та відгадувати віддалу чи висоту недоступних місць. Висилати й приймати повідомлення азбукою Морзе (найменше 16 букв на мінуту) і Семафором (20 букв на мінуту). Пізнавати важніші консталенції на небозводі, звірята, рослини і мінерали своєї околиці. Уміти поставити шатро, збудувати кухню, зварити для цілого гуртка обід. Уміти пливати. Зробити якийсь предмет для щоденного вжитку. Самому, пішки або човном, виконати подорож найменше 20 км. (приблизно 12.5 милі) і здати з неї письменний звіт. Приєднати для Пласти бодай одного новика і приготувати його до першої пластової проби (див. *Пластун*, 1923, ч. 2).

Як було згадано, 1928 р. тодішній краєвий звітодавець Юрій Шерегій-Грім заострив вимоги до по-одиноких пластових проб, а саме:

- а) Першу пробу признати лише тому, хто крім теорії відбув найменше шість ціло-денних прогульок.
- б) Другу пробу признати лише тому, хто попри теорію відбув найменше три-тижневий пластовий табор. Теорію проби найкраще перейти протягом шк. року, а практику при кінці тaborу.

в) Крім приписаних вимог, третя пластова проба вимагає ще й відбуття інструкторського табору (див. *Пластун*, 1928, ч. 3).

*

Нарешті Степан Пап-Пугач 1937 р. основно змінив вимоги до пластових проб. Тут подаємо вимоги до I-ої пластової проби з 1937 р. та кілька його завваж до інших проб:

До I-ої пластової проби треба *уміти*: Пояснити, що таке Пласт? Історію світового й українського Пласти. Пластовий гимн, гасло і присягу. Пластовий закон і його пояснення. Організацію Пласти, ступені й відзнаки старшинства, як теж пластового знання. Устрій гуртка, куреня, коша. Пластовий однострій і відзнаки: роки служби, старшинства, знання, фахових іспитів, спеціальність куренів тощо. Життєпис покровителя куреня. Добре діло пластиuna. Основні дані з української історії, географії і літератури. Кілька народних пісень і танків, маршових пісень. Зміст кількох українських історичних повістей. Пластові орієнтаційні знаки (рухами, письмом, свистком, прaporцем, вогнем, димом тощо). Зав'язати основні пластові вузли і пояснити, коли вони вживаються. При грі Кіма запам'ятати 16 із 24-ох предметів; описати зустрічного чоловіка після години часу; описати мало знану околицю після три-митутового оглядання з підвищеного місця; знати вулиці свого міста. Нагострити ніж, пришити гудзик чи латку, випрати сорочку, вичистити обуву, розложить вогонь у природі. Відбути найменше дві однодневні прогулочки з розложенням шатра. Відгадати час після сонця. Приготувати чай, каву або молоко на снідання для цілого гуртка. Поставити шатро і ліжко в шатрі. Вживати пластову палицу і хустину для першої помочі. Виконувати і наказувати пластовий впоряд. Кілька пластових гор. Передати вістку пішки, колесом, переплавом через річку. Основні гігієнічні і першої помочі. Основні приписи доброго поведіння.

Новик може відбути першу пластову пробу аж по році вступлення до Пласти, а мусить її відбути найдальше до двох років від свого вступлення.

До II-ої пластової проби *вимагається*: Опанувати матеріал першої проби до тої міри, щоб уміти його пояснити на гурткових сходинах і приготувати бодай одного новика до I-ої проби. Крім знання усіх вимог до II-ої пл. проби, пластиун-учасник мусить виказатися ще й посвідкою, що він відбув найменше один тиждень пластового табору.

Ступень «Пластиuna-Скоба» може одержати тільки той пластиун-розвідчик, що відбув інструкторський табор.

Ступень «Скавтмайстра» уділює Красва Пластиова Старшина пластунам-скобам по оціненні їхньої діяльності у веденні пластових відділів, написанні пластових праць тощо.

(З наказу Краєвого Звітодавця, 1938 р.).

7. Скавтмайстри між українськими пластунами.

Краєва Старшина Українського Пластиу завжди клопоталася, щоб на Закарпатті була заснована своя «Лісова Школа» для виховання пластових провідників. Однак Головна Управа Скавтів у Празі завжди відсуvalа на бік їхнє прошення і приділюvalа наших охотників до чеських чи словацьких Лісових Шкіл. Так Скавтмайстер Володимир Комаринський — Клен закінчив Лісову Школу на Сазаві у Чехії, а Скавтмайстер Федір Савчур біля Мартина на Словаччині.

Головна Управа завжди покликувалася на те, що на Закарпатті нема відповідних інструкторів. Але в дійсності між українськими старшими пластунами вже були здібні провідники, але без титулу скавтмайстра. Одиноким чинним скавтмайстром у тих часах був проф. Леонід Бачинський. Тому закарпатський Пласт мусів задовільнятися організуванням інструкторських таборів.

Перша українська пластова «Лісова Школа» на Закарпатті відбулася у пластовому таборі в Солочині 1938 р. та про неї буде мова в наступному розділі.

Крім згаданих, скавтмайстрами українського Пластиу на Закарпатті, що з успіхом покінчили інструкторські табори і були чинними провідниками пластунів, були признані Краєвою Старшиною слідуючі старші пластуни:

1. др. Богдан Аліськевич-Канюк, 2. Данило Козіцький, 3. Наталка Козіцька, 4. др. Володимир Бірчак, 5. Анна Устянович-Береза, 6. Ростислава Бірчак-Аліськевичева, 7. Іванка Гірна-Згода, 8. Евген Ш.-Орішок, 9. Михайло Бажанський-Кудеяр, 10. Августин Чичура, 11. Яків Шепель-Бульба, 12. Михайло Блеск, 13. Степан Пап-Пугач, 14. Богдан Рубинович-Беркут, 15. Роман Балицький-Карась, 16. Олександер Блистві-Гайдамака, 17. Михайло Лис, 18. Іван Галас та 19. Юрій Шерегій-Грім.

8. Організація старших пластунів.

Як читаємо у пластовій пресі, «почин для організації старших пластунів дали пластуни-студенти в Празі, які, залишивши

середні школи, відчули брак організації старших пластунів і тому дnia 20 жовтня 1926 р. заложили перший курінь старших пластунів ім. Остапа Вахнянина. Першим курінним був Юрій Шерегій-Грім, а від 1929 р. Богдан Алиськевич-Канюк» (див. *Пластун*, 1929, чч. 4—5).

У більшості члени цього куреня були учнями покійного проф. Остапа Вахнянина. Вони взяли собі за головне завдання організацію і ведення пластових інструкторських таборів. Цю працю наші «Вахнянинці» виконували з великим успіхом, доки перш його члени не покінчили високі студії і не розійшлися. При цім курені діяв і театральний кружок, який давав свої вистави по цілім Закарпатті.

Праця цього першого куреня старших пластунів у Празі творить значну частину історії українського Пласти на Закарпатті. З нього вийшли такі великі провідники, як: Юрій Шерегій-Грім, др. Богдан Алиськевич-Канюк, Данило Козіцький, Августин Чичура, Ростислава Бірчак-Алиськевичева та Наталка Балицька. Своєю діяльністю вони вкрили славою закарпатський Пласт і повели його до великого розквіту. Молодшим пластунам було честю зустрінутися і поговорити собі з одним із «Вахнянинців.»

Шкода, що цей курінь не записався в історію Пласти, як курінь «славних Вахнянинців», а тільки діяльністю його по-одиноких членів. Не лишив він по собі ані своїх наслідників, що продовжали б діяльність старших пластунів між студіючою молоддю у Празі. З роз'їздом його засновників курінь так і зник.

*

Дня 2 лютого 1929 р. в Ужгороді був заложений курінь старших пластунів ім. Івана Франка, до якого вписалося 16 членів. Перша його команда була в такім складі: Курінний — К. Кулаченко, секретар — Ю. Соколович, суддя — І. Розничук, скарбник — І. Хомин.

Се був другий курінь старших пластунів, на терені Закарпаття перший. Старший пластун Грім з приводу заложення куреня Франка писав: «Любі браття! Моя душа зраділа, як мало коли, почувши, що в Ужгороді — взагалі на Закарпатті, є старші пластуни зорганізовані у курінь, що хотять працювати для нашого Пласти» (див. *Пластун*, 1929, ч. 7).

Коли члени-основники цього куреня розійшлися по різних місцях зайняття, він теж перестав діяти.

Третій курінь старших пластунів був заложений дня 4 лютого 1934 р. у Хусті, під назвою «*Нова Сцена*.» Був це курінь краївого пластового хору з драматичною секцією. Драматична його секція відтак у 1935 р. перетворилася у самостійну групу театральних аматорів: «*Нова Сцена*», яка діяла при філії Т-ва Просвіта в Хусті. Так «*Нова Сцена*» заповнила ту прогалину культурного життя на Закарпатті, яка повстала 1930 р., після ліквідації Народного Театру «*Просвіта*» в Ужгороді. Від 1936 р. «*Нова Сцена*» стала закарпатським Народним Театром.

Хоч «*Нова Сцена*» увійшла в історію, як просвітянський театр, все ж таки її початки були при Пласті, а її члени-основники були старші пластуни, під проводом визначного пластуна Юрія Шерегія-Грома. Це показує на велике значення організації старшого пластунства на Закарпатті. Кожний заснований курінь старших пластунів означав великий крок вперед для пластового руху на Закарпатті.

Четвертим куренем старших пластунів був курінь «Самітніх Рисів», що повстав у Хусті літом 1936 р. з ініціативи Степана Папа-Пугача. Основою куреня стали колишні пластуни гуртка «Рисъ», з куреня ім. Т. Корятовича при хустській гімназії, які того року закінчили гімназію і зложили іспит зрілости. Гурток прибрав до себе ще деяких старших пластунів і створив курінь старших пластунів «Самітніх Рисів.» Першим їхнім курінним став Степан Пап-Пугач.

Про цей курінь буде слово в окремій главі.

Курінь старших пластунів «Самітні Рисі» постановив зарганізувати старше пластунство на Закарпатті і створити т. зв. Улад Українських Старших Пластунів. За їхньою ініціативою пл. часопис «Молоде Життя» у першім числі, за вересень 1938 р., помістив відозву у справі організації старшого пластунства такого змісту:

До пластунів (-ок) абітурієнтів (-ок) середніх шкіл!

Організаційний комітет Уладу Українських Старших Пластунів (УУСП) закликає усіх пластунів (-ок), абітурієнтів (-ок) середніх шкіл негайно зголоситися до дальшої праці у Пласті, а саме

в Уладі Українських Старших Пластунів (-ок). Курені Старших Пластунів будуть краєві, окружні та місцеві. Про цю відозву пластуни повідомлять усіх своїх знайомих, що були або хотять бути пластунами.

Правильник УУСП виправцює ініціативний комітет. Вибір Головної Управи УУСП і затвердження правильника відбудеться на першому з'їзді УУСП, що відбудеться дня 24 вересня 1938 р. о 3-ій год. по полуничі, напередодні Краєвого Пластового З'їзду, у читальні Т-ва Просвіта в Мукачеві, з такою програмою:

1. Відкриття установчих зборів.
2. Реферат бр. Гайдамаки на тему: «Значення, завдання і програма Старших Пластунів.»
3. Організаційні і програмові вказівки — бр. Пугач.
4. Розподіл по куренях і курінні наради.
5. Вибір Головної Управи УУСП і заступника при УКПС.
6. Дебата над програмою і схвалення резолюцій.
7. Вільні внески і закриття зборів.

На зборах звернемо увагу на організацію старшого пластунства між учителями, яке мало б зайнятися організацією і поприренням Пласти між учительством і на селі.

Старші Сестри і Браття!

Нехай не буде між Вами таких, що одушевлено не відгукнулися б на заклик Ініціативного Комітету!

За Ініціативний Комітет:

Степан Пап- Пугач, ст. пл. Скоб,
Олександер Блистів-Гайдамака, скавтмайстер.

Політичні події в осені 1938 р. перешкодили старшим пластунам зйтися на установчі збори, бо треба було приложити усіх сил для забезпечення політичних прав, свободи і самоуправи українців на Закарпатті. Зате члени куреня «Самітніх Русів» продовжали свою організаційну працю. Так при кінці 1938 р. на Закарпатті існували вже чотири курені старших пластунів, а саме:

1. Курінь старших пластунів «Самітні Русі» у Хусті.
2. Курінь Старших Пластунів у Королеві над Тисою.
3. Курінь Старших Пластунів, бувших членів Село-Пласти у Буштині.
4. Курінь Старших Пластунів Село-Пласти у Хусті.

Всі курені старших пластунів виконали велику працю для поширення пластового руху на Закарпатті. Багато старших пластунів завершило свою посвяту для народу своєю геройською смертю на Краснім Полі. З самого куреня «Самітні Рисі» п'ятьох старших пластунів наложило головами за свободу Карпатської України. Честь їм і слава!

9. Курінь старших пластунів «Самітні Рисі».

Курінь старших пластунів «Самітні Рисі» має свій початок у 1927 р., коли пластун Осип Вовк зорганізував з учнів IV. кл. народної школи у Хусті гурток Вовченят, який прибрав собі назву — «Рисі». Між членами гуртка «Рисів» бачимо: Олександра Блистова, Романа Балицького, Степана Грушу, Михайла Лиса, Степана Папа та інших. Всі вони вступили до хустської гімназії і там створили свій гурток «Рисів» при курені ім. Теодора Корятовича. У гімназії до них долучилися ще Дмитро Крикун, Іван Гайович, Іван Кость і ще кількох пластунів. Гуртковим «Рисів» при гімназії був Богдан Рубинович-Беркут.

1931 р. гурток «Рисів» зорганізував свій мандрівний табор, що потривав два тижні. З Хусту гурток удався до Драгова на кvasну воду, звідтам на полонину Менчул і через Перехрестя на Брустури. З Брустур пластуни мандрували через Колочаву до Синевіра, заки не дісталися до гірського озера Озірню, над Синевир-Поляною. Тут вони затрималися цілий тиждень, а відтак вернулися до Хусту. Ця мандрівка витворила між членами гуртка братнього духа. Від тоді вони щороку виходили бодай на кілька днів на мандрівку чи до пластових тaborів.

По скінченні гімназії 1936 р., Степан Пап-Пугач, тоді Кошовий хустських куренів, скликав членів гуртка і вони створили курінь старших пластунів «Самітні Рисі», задержуючи своє первісне ім'я «Рисів». Членами куреня «Самітніх Рисів» були: Богдан Рубинович-Беркут. Роман Балицький-Карась, Олександр Блистів-Гайдамака, Михайло Лис, Михайло Тегза, Іван Рак, Дмитро Крикун, Іван Галас і згаданий уже Степан Пап-Пугач. Курінним був вибраний Степан Пап-Пугач.

Курінь «Самітніх Рисів» намітив собі такий план праці:

1. зібрати у свої ряди чим більше старших пластунів з цілого Закарпаття.

2. потримати сходини два рази на рік, з того один раз літом у своїм мандрівнім таборі або в однім зі сталих пластових тaborів.

3. відновити видавання пластового часопису друком.
4. постаратися про пластові підручники.
5. проводити інструкторськими таборами.
6. поширити Пласт по селах між селянську і ремісничу молодь.

Члени куреня виконали з великим успіхом свої завдання. 1938 р. вони зорганізували і вели перший табор Вовченят та першу українську самостійну Лісову Школу, в якій викладали: Гайдамака, Пугач, Лис і Беркут. Вони відновили пластовий часопис, що з'явився у вересні 1938 р. під назвою: «Молоде Життя.» Вони видали два підручники, а саме: «Ведення Гуртка» з під пера Степана Пугача та «Пластовий впоряд і руханка», що його уложив Михайло Лис. Два дальші підручники: «Пластовий співаник» і «Фізичне виховання у Пласті», були готові до друку, але із-за політичних змін уже не могли з'явитися. Вони пустили в рух організацію Село-Пласту і зорганізували старших пластунів у Королеві, Буштині і Хусті.

Тим-то курінь «Самітніх Рисів» вписався золотими буквами до історії Пласти на Закарпатті, що її збагрили своєю кров'ю на Краснім Полі такі його члени: Іван Кость, Іван Рак, Михайло Тегза, Іван Галас і Олександер Блистів.

10. Організування Село-Пласти.

У своїх початках пластовий рух обхопив собою тільки середньо-шкільну молодь. Щойно пізніше він перекинувся на село. Перший курінь селянських хлопців зорганізував учитель Дмитро Остапчук у Великих Лучках щойно 1929 р. Тоді повстал на Закарпатті перший курінь Село-Пласти ім. князя Теодора Корятовича, який начисляв 120 членів.

Того самого року учні Торговельної Академії у Мукачеві заложили гурток Село-Пласти у Підгороді коло Мукачева.

Спочатку для організації відділів Села-Пласти не було відповідних провідників, доки вони не виховалися у Пласті по містах. Великий підштовх до організації селянської молоді в Пласті дав Юрій Шерегій-Грім, який в рр. 1931—1932 заснував кілька куренів Село Пласти на хустщині, а відтак на рахівщині. Йому до помочі ставали учителі народніх шкіл, що були виховані при Учительській Семінарії в Ужгороді. В тім напрямі багато писав визначний пластовий працівник, учитель Микола Вайда, який закликав народніх учителів зайнятися організацією селянської молоді у пластових відділах (див. *Пластун*, 1929, ч. 1, ч. 2 тощо).

Систематична організація селянської молоді у Село-пласті зачалася аж 1937 р., коли тодішній Краєвий Звітодавець Степан Пап-Пугач видав наказ, щоб кожний пластун при Учительській Семінарії чи у вищих класах гімназії постарався зорганізувати у своєму або сусідному селі курінь селянської молоді і стати його курінним. Сам він часто відвідував курені Село-Пласти по ужгородщині, мукачівщині та хустщині, бо у зрості селянського пластунства він бачив силу закарпатського Пласти і народного усвідомлення селян.

Сільські курені переважно вели молоді пластуни, які працювали із власної ініціативи, довершуючи великих діл. Так з по-дивом треба було дивитися на пластунів, які по селах учили селян читати й писати, видавали свої літографовані часописи (н. пр. у Бедевлі курінний В. Маркусь), організували національні свята чи з'їзди (н. пр. Кошовий Село-Пласту у Буштині, засłużений пластун М. Орос), приготовляли представлення, концерти тощо.

На ужгородщині Село-Пласт організували учні гімназії, між якими найбільш діяльним був Іван Курлюк з Дравець. На мукачівщині пластові ідеї рознесли по селах переважно пластуни й пластунки Торговельної Академії. Неділями і під час вакацій пластуни верталися на свої рідні села і там запопадливо трудилися над пластовим вихованням селянської молоді у Пласти. Була радість дивитися, як молоді куріні змагалися між собою, щоб їхні курені Село-Пласти показали чим найкращі успіхи.

Можемо сміло сказати, що під кінець 1938 р. пластовий рух обняв уже усю молодь Закарпаття, як по містах так і по селах.

11. Чужі скавтінгові організації.

На Закарпатті були ще скавтінгові організації інших національностей, тобто жидівські, мадярські і чеські. Відтак москвофіли заложили собі т. зв. «Русский Скавт.»

1. Жидівська скавтінгова організація «Кадіма-Гашомер» найстарша пластова організація на Закарпатті. Заложена 1920 р. як патріотично-сіоністична організація жидівської молоді, щоб зберігати єврейську мову і традиції. В її склад входило 6 хлоп'ячих відділів з 197 скавтами, 2 дівочі відділи з 42 скавтками та три діточі відділи з 157 вовченятами і лисичками. Їхнім референтом був інж. Проппер. Доки виходив спільний пластовий журнал на трьох мовах: «Пластун-Юнак-Черкейс», жиди редактували свою частину по мадярськи.

2. Мадярська скавтінгова організація називалася «Черкейс». Мадяри мали на Закарпатті усього два відділи у Берегові, один хлоп'ячий при берегівській гімназії (38 пластунів) і один дівочий при горожанській школі (25 пластунок), разом 63 члени. Їхнім довголітним провідником і референтом був проф. Ф. Сереній.

3. Чеська скавтінгова організація «Юнак» повстала при чеській гімназії та словацькій горожанській школі в Ужгороді, 1923 року. Юнак гуртував у собі два відділи в Ужгороді і два відділи у Мукачеві. Всього понад сто членів. Референти чесько-словацького Юнака дуже часто мінялися.

4. Треба ще згадати, що десь 1929 р. москвофіли на Закарпатті заснували собі власну організацію, т. зв. «Русський Скавт.» Мали свої відділи тільки в Мукачеві і Хусті, а відтак і в Ужгороді, коли їхній провід перебрав словутний москвофіл (радше мадярофіл) др. Степан Фенцик. Пластове життя у них було дуже слабо вироблене, зате вони були дуже голосні на різних політичних святах і пописах.

Р О З Д І Л III

ПЛАСТОВІ ТАБОРИ І ВИСТУПИ ПЛАСТУНІВ

Життєвість українського Пласту на Закарпатті найліпше доказують літні табори та публічні виступи пластунів у дома і за-границею, про що буде бесіда у цім розділі. При кінці розділу буде ще згадка про плекання спорту у Пласті.

1. Пластові табори.

Говорячи про пластові табори, опишемо їх у хронологічнім порядку, тоб то після років.

1922 рік.

Першим пластовим табором на Закарпатті був *мандрівний табор* на Говерлю, він 2—11 серпня 1922 р. Учасниками табору були берегівські пластуни, до яких долучився з Хусту Володимир Комаринський. Всіх таборовиків 16.

Провідниками табору були: проф. А. Дідик та дир. Гриць.

Насамперед таборовики розвили табор під лісом коло Рахова, де перебули п'ять днів, щодня відбуваючи коротші прогулки по околиці. Купалися в недалекій ріці Тисі. Накінець відбули довшу прогулку (15 км. — майже 10 миль) до Косівської Поляни.

Звинувши табор, через Богдан дісталися на шпиль найвищої гори на Закарпатті — Говерлі (2,061 м., тоб-то понад 6,200 стіп). Так 1922 р. Говорля перший раз побачила закарпатських українських пластунів. З Говерлі таборовики спустилися знов до Рахова, звідтам до Солотвини, щоб оглянути соляні копальні. Із Солотвини відтак усі вернулися до дому (див. *Пластун*, 1928, ч. 1).

1923 рік.

Табор у Бовцах коло Драгова, Хустський район, над річкою Теребля. Це був перший сталий табор на Закарпатті. Зорганізували його хустські пластуни. Крім них таборували ще й пластуни з Берегова, Мукачева та Ужгороду. У хлоп'ячому таборі

було 35 пластунів, а в дівочому 12 пластунок. Всіх разом 37 таборовиків.

Командант табору: Володимир Комаринський.

Табор зачався 11-го липня; тривав 20 днів.

Виписуємо із споминів про цей табор (див. *Пластун*, 1923, ч. 3):

«У вівторок дня 10 липня доїхали ми до Драгова і заночували на сіні. Досвіта ми вирушили возами дальше до Бовцар (11 км. від Драгова), де мав бути наш табор. Однак назначене місце вказалося непригожим, бо тяжко було дістатися по той бік ріки Тереблі. Тому провідники підібрали відповідне місце по цей бік ріки, десь два кілометри дальше. Зразу закипіла праця. Муровали кухню, ставили шатра.

«На другий день табор зачав жити правильним життям. О 6-ій год. ранку усіх будила остання нічна стійка. 6:30 — руханка, 6:45 — перегляд шатер, 7:00 — снідання, 7:30 — звіт і денний наказ, 8—10 праця у таборі, 10:00 — друге снідання, 10:15—12:00 продовження праці, 12:00 — купіль, 13:00 — обід.

«По обіді 14:00—15:00 відпочинок, 15:00 — купання, 16:00 — приготування до II-го пластового іспиту, 17:00 — гри і забави, 19:00 — вечірня, 20:00—21:30 ватра, 22:00 — гашення світел, відколи лише нічні сторожі могли ходити по таборі.»

Під час свого таборування таборовики виходили на довші і коротші прогулки. Одну довшу, кількадневну прогулку вони відбули на Озірну, тобто на Синевирське озеро, де на стіні одної колиби лишили таку записку: «Тут уперше були пластуни.»

У тих самих споминах читаємо даліше: «Вечером перед від'їздом ми довго співали при ватрі. Всім ставало смутно на згадку, що завтра кінець нашему таборуванню і треба вертатися до дому... Наступного дня звили табор і по заході сонця, відспівавши пластовий гімн, ми пустилися у дорогу, обіцяючи собі взаємно, що на другий рік ми знов зійдемося у пластовому таборі.»

1924 рік.

Пластовий табор у Кам'яниці, недалеко Ужгороду. Він був збірним табором для всіх національних груп.

Головний командант: др. Божетех Пешек, заразом і комandanт чеського відділу.

Командант українського відділу: проф. Леонід Бачинський.

Командант мадярського відділу: проф. Нандор Сереній.

Командант жидівського відділу: ред. Серень.

Табор тривав цілий місяць. У хлоп'ячому таборі було 192 пластунів, а в дівочому 34 пластунки.

1925 рік.

1. Пластовий табор у Заброді коло Великого Березного, влаштували ужгородські пластуни від 28. VI. — 10. VII. 1925 р.

Тaborувало лише 20 пластунів, бо літо було дуже мокре: «Кожному промінню сонця пластуни раділи всією душою, а його було так мало» (див. *Пластун*, 1926, ч. 2).

Командант табору: проф. Леонід Бачинський.

2. Хлоп'ячий табор у Кобилецькій Поляні, влаштували бичківські пластуни при помочі ужгородчан, тривав від 13. VII. — 5. VIII. 1925 р. Тaborувало понад 40 пластунів.

Командант: Леонід Бачинський; заступник: Богдан Заклинський.

Погода тут ліпше дописала ніж у Заброді, тому кількох ужгородців перейшло до табору в Кобилецькій Поляні. Табор був розташований у мальовничій гірській околиці, оточений сосновим лісом, недалеко минеральної кvasної води, десь 11 км. на північ від Великого Бичкова. Всі тaborовики жили у шатрах і самі варили собі харчі без помочі старших. Табор відвідувало багато визначних осіб, між ними і жупний звітодавець, дир. Адрій Аліськевич. З табору вернулися всі задоволені (див. *Пластун*, 1926, ч. 1).

3. Дівочий табор у Кобилецькій Поляні був улаштований у тім самім часі, недалеко хлоп'ячого. Пластиувало 22-ох учасниць.

Командантка: І. Бачинська; помічниця: Р. Бірчаківна.

1926 рік.

Протягом 1926 р. було шість пластових таборів, з яких два дівочі, один мандрівний. Разом у таборах було 259 учасників, з них 50 пластунок.

1. Хлоп'ячий табор у Лугах коло Сваляви, відбувся від 27. VI. до 25. VII. 1926 р. В нім тaborували пластуни з Ужгороду, Перечина, Мукачева і Сваляви, як теж і кілька старших пластунів.

Командант: Леонід Бачинський.

2. Дівочий табор у Лугах коло Сваляви, відділений від хлоп'ячого річкою Пініс, у тому самому часі, що повище. Було 21 пластунок з ужгородських, мукачівських і свалівських куренів.

Командантки табору: І. Бачинська і Р. Бірчаківна.

3. Хлоп'ячий табор у Кобилецькій Поляні відбувся від 18. VII. — 18. VIII. 1926 р. при участі 46-ох пластунів з Бичкова, Ясіня, Хусту, Виноградова і Ужгороду.

Командант табору: М. Водонос.

По закінченні табору у Лугах, група пластунів під проводом бр. Л. Бачинського, прибула тaborувати до Кобилецької Поляни.

4. Дівочий табор у Кобилецькій Поляні у тім самім часі, тaborувало 29 пластунок з Бичкова, Ясіня й Ужгороду.

5. Хлоп'ячий табор у Бронці коло Довгого, у якому тaborувало 26 берегівських пластунів від 26. VI. — 17. VII. 1926 р.

Командант: проф. К. Заклинський.

6. Мандрівний табор з Мукачева на Говерлю і назад, у якім узяло участь 10 мукачівських пластунів, під проводом проф. М. Велигорського.

*

Про табори у Лугах 1926 р. лишився такий спомин пл. Остапа Бурлаки під заголовком: «Вечір Купала у таборі пластунок» (див. *Пластун*, 1926, ч. 3—4):

«Літом цього року довелося мені перебути кілька днів у пластовому таборі у Лугах, коло Сваляви. Приїхав я туди якраз на передодні свята Івана Купала з гуртком „Степові Вітри“. Недалеко від хлоп'ячого табору, який був розбитий на лівому березі річки Пінії, серед зарослого високими деревами і густими кущами острова, наче у якім садочку, притулився дівочий табор. Щоб отримати табор з берегом, над яким находилася кухня, ужгородські пластуни збудували гарний міст.

На свято Івана Купала пластунки запросили до себе усіх мешканців хлоп'ячого табору. Я тішився, що буду мати можливість зібрати івано-купайлівський обряд серед чарівної природи Підкарпаття.

Після вечірньої збірки пластове товариство рушило до моста. Вже здалека, крізь темряву ночі, можна було бачити малі вогники, що ворушилися на острові аж до моста. Це пластунки розвішували по деревах засвічені лампіони та ліпили горіючі свічки на поруччях моста, що його вони прибрали вінками і різно-кольоровими стрічками. Розсівшися на березі річки, де хто міг, ми з цікавістю заглядали на другий бік. Зненацька дівчата почали співати:

Гей на Івана, гей на Купала, гей, гей,

Гарна дівчина зілля копала, гей, гей.

Зілля збирала, віночок вила,

Долі рікою його пустила.

Поплинь віночку по блискучій хвилі,
Доплинь до хати, де живе мій жилий!

*Поплив віночок долі водою,
Серце дівчини забрав з собою.*

При блідому свіtlі свічок та лампіонів бачимо пластунок, що позаквітчовані і з вінками на головах сходять до річки і по черзі пускають на воду свої вінки. На кожному вінку блимає свічечка, щоб можна додглянути, як далеко вони попливуть.

По одній сходять пластунки над воду і із затривоженим серденьком парами спускають свої вінки на воду.

— Чи попливуть вони далеко-далеко, щоб дали надію на вимріяну будучність, чи може невмолима бистрина пірве їх у свої безжалісні обійми, розділить їх і знищить як і все інше, що зустрічає на своїй постійній мандрівці? — хотіли б вони знати...

Та ще не вспіла пластунка піднестися, як вир вхопив і закрутів її віночками і... свічечка згасла. Один її віночок так і зразу потонув, а другий поплив собі дальше.

— Це Лілеїн! — хтось кликнув.

— Пливуть, пливуть! — гукають хлопці, — віночки Незабудьки пливуть!

І справду! Незабудьчині вінки таки відпливають від берега. Своїми зручними маневрами вони хотять оминути вир і каміння, яких повно в гірській бистрій ріці. І здавалося, що її віночки попливуть собі вдвоє ген-ген далеко. Але химерна бистрина і їх пірвала, покрутила-повертіла, а відтак і поглинула. Спочатку один, відтак другий.

І так одна пластунка за другою спускають свої вінки на воду, а та грається з їхніми почуваннями по своїй химерній волі. А хлопці гукають, слідкують за вінками і вгадують дівочу долю. Та тайни дівочого серця годі їм збагнути!

Ралтом ясним полум'ям вибухає ватра Великої Ради. Дівчата запалили свою ватру, це для нас знак. На чолі з нашим командантом Прижмуреним Оком ми переходимо міст і з поспіхом підходимо до ватри. Розмістилися кругом неї хто як міг. Пластуни з пластунками зачали пописуватися на переміну, хто музикою, хто співом, хто декламацією, а хто танцями. Тут уперше я почув таборовий «Хор Неграмотних», під батутою бр. Грома. Не раз я чув співати пісні, але ні разу вони не зробили на мене такого враження, як там при таборовій ватрі, серед чарівної природи і пластової сім'ї.

Спомин на першу пластову ватру на Підкарпатті залишиться у моїм серці ще довго, довго...»

1. Хлоп'ячий табор у Тур'я Реметах, недалеко Перечина, влаштували ужгородські пластуни від 28. VI. — 28. VII. 1927 р.

Командант: Леонід Бачинський.

2. Дівочий табор у Тур'я Реметах, недалеко хлоп'ячого, відбувся у тім самім часі.

Командантка: Ростислава Бірчаківна.

Табор розташуваний під лісом, у чудній околиці. Число учасників обидвох тaborів 87, по більшій часті з Ужгорода. Були там ще пластуни з Мукачева і Берегова, як теж із Праги старші пластуни «Вахнянівці», із своїм курінним Юрієм Шерегієм-Громом.

У тaborі відбувалися приготування до пластових проб і видавали часопис: «Таборит», під редакцією Л. Бачинського (Прижмурене Око), Ю. Шерегія (Грім) та К. Кулаченка (Альбатрос).

У селі пластуни дали виставу і для селян улаштували велику тaborову ватру. Прогулькою вийшли на Полонину Рівну і дісталися на її шпиль Магурицю (див. Пластун, 1928, ч. 2).

Провідник Л. Бачинський пригадує, що до тaborу в Тур'я Реметах прибули теж пластуни з пластунками з Косова, Галичини, під проводом курінного Михайла Горбового, що написав книгу «Історія Пласти в Косові», рукопис якої знаходитьться у Пластовім музею у Клівеланді, Огайо (США).

Обидва тур'я-реметянські тaborи були взірцевими тaborами і опісля служили зразком для дальших пластових тaborів на Закарпатті. Про них лишилися гарні спомини ком. Л. Бачинського-Прижмуреного Ока під заголовком: «Спомини з тaborу в Тур'я-Реметах» (див. Пчілка, Ужгород 1927, ч. 1—2), що їх подаємо в цілості:

«Нарешті кінчаються останні дні науки в Ужгородській гімназії. Група пластунів з бр. Прижмуреним Оком готуються до пластового тaborу. Завтра о 5-ій год. рано вже йдемо до тaborу, на наш пластовий відпочинок — до праці для себе і гурту, на повітря, в ліси і гори, до зимної джерельної води, до ясного сонця і чарівну природу. Як журавлі злітаються пластуни з Берегова, Мукачева і Праги. Нас майже 60 осіб.

«Пройшло пару днів і тabor як ляльочка — пороблені поруччя, сходи, ями на сміття, в курінях поставлені тотеми і прикрашені шатра. Старші пластуни вправляються у пластуванні, ще й приу чають молодших, як будувати мотузяні мости, тaborові кухні, ватри, ставлять соняшний годинник, готуються до пластових іспитів... Усюди порядок, чистота, точність...

«Час починати прогулки та знайомитися з селянством і місцевою інтелігенцією. Так 17-го липня даемо з великим успіхом концерт народніх пісень і танків з додатком сцени на один акт. Відчуваємо, що населення нами задоволене, саля місцевого клубу переповнена. Пластова молодь запрошує селян і інтелігенцію до себе, у табор . . .

«Дня 20-го липня, будний день, о год. 6-їй вечора в нашому таборі відбувається свято єднання громадян з пластовою молоддю. Сходяться місцеві люди: селянство, робітництво і інтелігенція, на чолі із своїм священиком. У таборі понад 300 людей. У честь своїх гостей пластуни поставили високу ватру, що її вечером запалив найстарший віком пластун Лук. Коли вогонь своїм полум'ям освітив усіх присутніх, пластуни відспівали пластовий гімн, після чого командант табору Прижмурене Око привітав гостей. Почалась уложенена програма.

«Пластове товариство надає своїм молодим членам пластові імена. Дальше пластуни пописуються, як уживати пластову палицю для своєї оборони, помогти товарищеві нести хорого, перескакувати через воду чи рівчак, гасити вогонь, лазити по скелі і т. п. Велике замішання настало, коли пластуни принесли втопленника і старались урятувати його, даючи йому штучне дихання. Це вони так уміло зробили, щоувели у блуд не тільки людей, але і самого лікаря, що був присутній на святі. Гарними декламаціями, індіанськими і національними танками та в'язанкою народніх пісень під проводом бр. Грома пластуни закінчили свою святочну ватру. Гості покидали табор під прощальними окликами пластової молоді.»

1928 рік.

1. Хлоп'ячий табор у Ставному, коло Великого Березного, відбувся літом 1928 р., при участі 19-ъох пластунів. Табор тривав три тижні.

Командант табору: Леонід Бачинський.

2. Дівочий табор у Ставному, недалеко хлоп'ячого, відбувся у тім самім часі. Таборувало 11 пластунок.

Командантка: П-ні Лукачева, провідниця пластунок у Вел. Березному.

3. Табор Вовченят — був офіційно впроваджений у життя при таборі у Ставному. З того часу майже при кожнім пластовім таборі були окремі шатра вовченят із своїм власним командантом.

Командант: Анна Устіянович.

4. Мандрівні табори — вийшли по скінченні табору у Ставнім, у двох групах, що їх зорганізував Богдан Аліськевич. Одна група повандрувала із Ставного на Говерлю, у віддалі повітрям 230 км. (ок. 145 миль), а друга на гору Піп Іван, у віддалі 250 км. Обидві групи осягнули свою мету і вернулися до дому з піднесеним духом.

*

Опис пластових таборів у Ставному подає ком. Леонід Бачинський (див. *Пластун*, жовтень 1928, ч. 1—2), з якого переписуємо:

«Рік 1928 дав нам лише два пластові табори (ч. 17 і ч. 18) у Ставному, що їх зорганізували пластуни І-го куреня при ужгородській гімназії. Цей табор був виключно ужгородським і не таким великим, як попередніми роками, коли в однім таборі проводувало 90—150 пластунів. Які тому причини?

Всі попередні табори починалися зразу по закінченні шк. року, перед виїздом пластунів до дому. Ото ж з 28-им червнем молодь відходила до таборів, а щойно по таборі верталася до дому, щоб не тратити грошей на подорож.

Цього року того не можна було зробити, бо ядро пластунів «таборитів» ще перед закінченням шкільного року, тобто дня 26 червня, виїхало на всеморавський пластовий з'їзд до Брна. З ними поїхав і я, як їхній провідник. Тому наш табор ми оголосили на 10 днів пізніше, а саме на 6-го липня.

Наш табор у Ставному знаходився у чудовій околиці, коло дикого смерекового лісу, на соняшній поляні, біля джерела квасної води і більшого потока, у якім можна було купатися до схочу.

Нас не було багато, усього 30 душ, але три-тижневе тaborування пройшло у чудовому настрою. до тепер ще найкращому: весело-гарно-приємно. Наші старші пластуни Іскра і Береза так справно опікувалися кухнею, що харч був панський. І це, у великій мірі, спричинилося до доброго настрою у таборі.

В таборі відбувалися щодня руханкові вправи під проводом бр. Довбуща (проф. Ілько Калічак, учив гімнастику), таборовики купалися та вчилися пливати, робили прогулки, змагалися у різних грах та підготовили лісове свято. При тому усьому вони точно заховували приписи пластового життя, зберігали точність, словність і дисципліну.

Дуже велику приємність нам зробили батьки, що приїхали відвідати своїх дітей. Як у попередніх таборах, теж і наше пластове товариство мало честь витати у себе свого жупного звіто-

давця, дир. А. Алиськевича. По закінченні урядового табору від-
відав нас ще бр. Юліян Ревай.

У цім таборі вперше були з нами і вовченята, що замешкали
у лісничій хаті. Було їх двоє вовченят і чотири лисички, разом 6.»

1929 рік.

1. Загальний пластовий табор усіх національностей (українці,
чехи, жиди і мадяри) у Ворочові коло Перечина, що його уряди-
ла Головна Управа Скавтів від 1. VII. — 15. VII. 1929 р. Усіх
учасників було 48.

Головний командант: проф. Нандор Сереній, заразом і коман-
дант мадярського відділу.

Командант укр. відділу: учитель М. Мандзюк-Галайда.

Український табор межував з чеськими юнаками. Кожна на-
ціональна група мала свого команданта і свою кухню. Укр. табор
підготовляв таборовиків до пластових і фахових іспитів.

Табор розтягався над рікою Уж, але місце було зле вибране і
нерівне. У таборі було 26 шатер, які були розложені у пів-крузі,
довкола провідничого гангuru.

2. I-ий український інструкторський табор у Лугах при Сва-
ляві, що його зорганізували і вели члени I-го куреня старших
пластунів ім. О. Вахнянина у Празі він 1. VII. до 23. VII. 1929 р.
Командант: Юрій Шерегій — Грім.

У таборі було 36-гох таборовиків з Праги, Ужгороду, Хусту і
Мукачева. Опікуном табору був скавтм. Леонід Бачинський, який
часто навідував табор і давав свої поради. Табор навідали теж
краєвий референт Юліян Ревай і жупний звітодавець дир. А.
Алиськевич. Крім приготування до пластових проб, у таборі пе-
реведено теж курси слідження, картографії, національних тан-
ків, сігналізування, астрономії, першої помочі, соматології, рухан-
ки та співу.

Цей інструкторський табор був великим почином старших пла-
стунів «Вахнянівців», які сподівалися, що він переміниться у ста-
лий інструкторський табор українських пластунів.

3. Сталій дівочий табор пластунок у Солочині біля Сваляви,
в якому тaborувало 9 дівчат.

Командантка: Ростислава Бірчаківна; опікунка: Анна Устіяно-
вич.

4. Мандрівний табор — зорганізований старшими пластунами
з Лугів на Говерлю по закінченні інструкторського табору. Манд-
рувало 18 пластунів. Пройшли всього 350 км. (ок. 220 миль).

1. Краєвий хлоп'ячий табор в Устеріках коло Рахова — відбувся від 1. VII. — 21. VII. 1930 р. Таборувало 18 пластунів з Хусту, Рахова, Мукачева і Праги.

Командант: Юрій Шерегій — Грім; заступник: проф. А. Дідик.

З табору група пластунів під проводом бр. Грома вибиралася на Говерлю і Чорногору. Взяло їх чотири дні.

2. Табор у Варні над Чорним Морем — зорганізував і вів подорожніх проф. Володимир Бірчак. Всіх тaborовиків було 29, з чого четверо вовченят.

На Чорне Море їхали поїздом через Румунію. Над морем таборували у шатрах. Командантом табору: проф. Корнило Заклинський.

З Варни 15 пластунів плило кораблем до Царгороду. Про цей табор с. Незабудька лишила такі спомини:

«На табор 1930 р. ужгородські пластуни згадують дуже мило. Це був табор над Чорним Морем. Велика це річ — таборувати на чужині та ще й над морем, над нашим українським морем. Подорож зорганізував др. Володимир Бірчак у порозумінні з болгарськими пластунами, завдяки яких ми дістали на березі моря у Варні досить велику площа під табор.

«Площа була без дерев і виставлена гарячим промінням сонця. В перших днях це було неприємно, навіть небезпечно, бо могло нас спалити. Таборувало нас 29, з чого четверо вовченят. Командантом табору був проф. Корнило Заклинський з Берегова. Табор творили дві лінії шатер. Кухні не було і тому пластуни харчувалися у близькій їdalyni.

«Вільний від тaborових зайнятів час ми використали на купання у морі та оглядання поблизуких пам'яток. Ми оглядали Аладха монастир, зробили прогулку на Золоті Піски тощо.

«Понад половина тaborовиків відбула чудову прогулку кораблем до Царгороду, що зараз знаходиться в Туреччині. 13-го липня майже опівночі виїхало 15 пластунів під проводом др. В. Бірчака кораблем «Бургас» і за 40 годин дісталися до Царгороду.

«Царгород, навіянний романтикою і історією, усім нам дуже сподобався. Ми відвідали св. Софію, гіпподром, підземні аркади, славний царгородський базар та прекрасні мечеті. Своїми одностроями ми викликували між населенням сенсацію і навіть наша фотографія під одною з міських фонтанів з'явилася у царгородській газеті з підписом: „Українські пластуни в Царгороді.”

«Відтак ми поїхали подивитися на Мармурове Море, а звідтіля через Золотий Ріг і Дарданелі повернули ми до Варні. У Варні

ми ще лишилися два тижні, а відтак повернули на зелене Підкарпаття. Табор тривав чотири тижні і лишив в усіх нас незабутні враження.»

1931 рік.

1. Слов'янське джемборі у Празі (28. VI — 4. VII. 1931 р.) — в якому взяло участь 36 пластунів і 17 пластунок.

Командант хлоп'ячого табору: Богдан Алиськевич.

Командантка дівчат: Ростислава Бірчаківна.

Про участь закарпатських пластунів на джемборі у Празі див. нижче у главі: *Міжнародні виступи (джемборі)*.

2. Хлоп'ячий пластовий табор у Дубриничах, над річкою Лютнякою. Місце під табор знамените, оточене диким смерековим лісом.

Командант: др. Володимир Бірчак.

У дубриницькому таборі перевів якийсь час чеський письменник, великий прихильник українців, Іван Ольбрахт. Тут познакомився він з др. Дудикевичем з Міжгір'я, якого відвідав у наступньому році. З Міжгір'я Ольбрахт перейшов до Колочави, де пришибрав собі матеріяли і написав славний роман: «Розбійник Микола Шугай.» Ідея написати цей роман зродилася у дубриницькому таборі. Коли пластуни вечером при варті співали укр. пісні, то письменник із зворушенням плакав.

3. Дівочий табор у Дубриничах, недалеко хлоп'ячого.

Командантка: Ростислава Бірчаківна.

4. Мандрівний табор з Дубринич на Говерлю, в якім взяло участь 10 пластунів під проводом др. Богдана Алиськевича.

По скінченні табору у Дубриничах пластуни помандрували через Боршави, Міжгір'я (раніше Волове), Синевирське озеро, Колочаву, Брустури, Ясіння на Говерлю та осілися у Квасах. З Квасів сімох учасників вибиралося ще на три-днісну прогулку на полонину Близниця.

5. Мандрівний табор хустських пластунів — гуртка Рисів, з куреня кн. Т. Корятовича при гімназії у Хусті, в якім узяло участь сімох пластунів. Вони положили основи майбутнього куреня старших пластунів «Самітні Рисі», що з великими подвигами вписався до історії закарпатського Пласти. Командантом був Богдан Рубинович.

З Хусту гурток помандрував через Драгово на гору Менчул, звідтам спустився на Пережрестя і Синевір до Синевирської Поляни та озеро Озірня. Над Синевирським озером гурток тaborував як — водні пластуни, через цілий тиждень. Мандрівний табор тривав два тижні, від 10 — 24. VII. 1931 р.

1932 рік.

1. Хлоп'ячий пластовий табор у Солочині при Сваляві — в якому взяло участь до 80 пластунів з усіх сторін Закарпаття, як теж із Праги. Програми при вечірних ватрах були напричуд гарними. Під час тaborування йшли приготування до пластових іспитів.

Командант табору: др. Володимир Бірчак.

2. Дівочий пластовий табор у Солочині, оподалік хлоп'ячого. Разом було 30 таборовичок із усіх закутин Закарпаття.

Командантка табору: Ростислава Бірчаківна.

3. Мандрівний табор на Говерлю — Ясіня.

По закінченні солочинського табору група пластунів вибралася полонинами на Говерлю. Шість пластунів дійшло аж до Ясінія, але із-за великих дощів не мали змоги вийти на шпиль Говерлі.

4. Хлоп'ячий табор у Городилові, недалеко Хусту.

Командант: проф. Юрій Шерегій-Грім.

5. Дівочий табор пластунок у Городилові, побіч хлоп'ячого.

Командантка: Маруся Шерегій — Віоліна.

Обидва ці табори зорганізував молодий проф. хустської гімназії, Юрій Шерегій — Грім, в яких тaborували переважно пластуни й пластунки з хустського району. Це був інструкторський табор і тому багато пластунів доїзджало, щоб підготовитися до пластових і фахових іспитів. Цей інструкторський городилівський табор положив кріпкі основи для хустського Пласту, з якого відтак вийшло багато визначних пластових провідників та перші молоді скавтмайстри.

1933 рік.

1. Хлоп'ячий пластовий табор у Солочині, коло Сваляви — відбувся від 2 — 29. VII. 1933 р.

Командант: др. Володимир Бірчак.

2. Дівочий пластовий табор у Солочині, через річку від хлоп'ячого, у тому самому часі.

Командантка: Анна Устяновичева.

3. Підготовчий пластовий табор у Солочині — для приготування учасників на джемборі — відбувся від 16 — 30 липня 1933 р. Число таборовиків — 35.

Командант: проф. Юрій Шерегій — Грім.

4. Дівочий підготовчий табор у Солочині — відбувся у тому самому часі, при участі 22 пластунок.

Командантка: Анна Шерегій — Чорнявка.

Обидва підготовчі табори вишколювали і підготовляли пластову молодь, яка мала взяти участь у міжнароднім джемборі у Мадярщині.

5. Джемборі в Геделе коло Будапешту — відбулося у днях 1—8 серпня 1933 р. В нім взяло участь 57 укр. пластунів і пластунок.

Командант табору: Юрій Грім, якого спомини поміщаємо у третьій главі цього розділу.

1934 рік.

1. Хлоп'ячий пластовий табор у Солочині при Сваляві — в якому взяло участь до сотки пластунів, переважно із західньої частини Закарпаття, хоч було ѹ 10 хустських пластунів.

Командант: др. Богдан Алисськевич.

2. Дівочий пластовий табор у Солочині — мав теж багато таборовичок.

Командантка: Анна Устіяновичева.

3. Гуцульський сталій табор для пластунів у Верхнім Водянім (колишня Вишня Апша), недалеко Вел. Бичкова. Таборовики — 55.

Командант: Юрій Грім.

Це був перший сталій пластовий табор на Закарпатті, прозваний «Гуцульським», та про нього нижче подаємо спомини бр. Грома.

4. Гуцульський сталій табор для дівчат у Верхнім Водянім — при участі 30 пластунок.

Командантка: проф. Наталка Балицька.

Обидва гуцульські табори були інструкторськими і підготували багато пластової молоді до іспитів та фахових проб.

5. Мандрівний табор старших пластунів СУПЕ (Союз Українських Пластунів Емігрантів), які від словацької границі мандрували узгір'ями через ціле Закарпаття аж до гори Говерлі. Пластуни із солочинського табору вийшли їм назустріч на гору Пікуй, під самою границею. Це була одна з кількох таких радісних стріч.

6. Мандрівний табор із Солочина на Говерлю — увійшов уже в пластову традицію. По закінченні табору 12 пластунів пішло мандрівним табором верхами полонин на Синевирське озеро, Колочаву, г. Попадю і, перейшовши села Мокру, Брустури і Ясіння, вийшли на гору Говерлю, що було мрією кожного закарпатського пластуна.

Зі споминів бр. Юрія Грома про «Гуцульський Табор», який був першим сталим пластовим табором на Закарпатті:

«Після успішного нашого виступу на IV-му світовому джемборі у Геделе, мене назначили Краєвим Звітодавцем українських пластунів східної частини Закарпаття, тоб-то від Виноградова до Ясіня. Першою моєю журбою було забезпечити для цієї частини відповідне місце під пластовий табор, бо бідній молоді Мараморошини було далеко їхати аж до Солочина біля Сваляви.

«Шукаючи відповідне місце, я погодився на пропозицію учителя з Верхнього Водяного (давніше Вишня Апша) Миколи Медведя, що був членом Краєвого Пластового Хору, щоб подивитися на леваду за хатою його батьків у В. Водянім, віддаленім 12 км. (ані 10 миль) від головної стації Вел. Бичків. Оглянувши місце, ми порозумілися з його батьками і вони згодом подарували цю площа для українського Пласти під табор.

«Зорганізувавши пластову молодь з Хусту, Вел. Бичкова та інших міст Східного Закарпаття, дня 29 липня 1934 р. ми розбили шатра і зачали будувати сталий пластовий табор, який ми назвали — Гуцульським. Ми домовилися із сільськими майстра-ми і вони зробили для тaborу кілька тисяч драниць (шинглів). Дерево на будову колибі і каплиці подарував нам старий Іван Медвідь. Сумним фактом є, що наша Краєва Пластова Старшина в Ужгороді не дала нам найменшої грошової допомоги і з бр. Горішком ми ледве вибороли від них 25 шатер для тaborу.

«Поставивши шатра, ми почали будувати колиби, переважно на два і пів метра у ширину і довжину та два метри високі (ззаду 1.6 м.). Таких колиб у хлоп'ячому таборі ми побудували 10 і ще одну подвійну, а в дівочому таборі 3. На тaborовому майдані ми побудували велику, восьми-гранну колибу (10×10 м.), що мала служити за спільну залю у часі непогоди. Її ми назвали — фортеця. Крім того ми збудували там ще й каплицю з п'ятикутною вежою (7 м. висока), після планів місцевого вчителя, інж. О. Стобуненка.

«Розбудова сталого тaborу тривала два тижні тяжкої праці. Святочне посвячення тaborу і каплиці відбулося дня 15 липня 1934 р. місцевим парохом, о. Теодором Ференчиком, у присутності тисячki людей і гостей. Того ж дня підписано теж і передачу ґрунту Івана Медвідя і його жінки для українського Пласти. Оттак по-перше в історії Пласти Закарпаття ми поставили на власнім ґрунті перший *сталий табор*, що мав служити нам за лісову школу.

«Ще й після посвячення табору знайшлося багато праці: при вході ми поставили браму з різбленим написом „Гуцульський Табор”, збудували криту кухню тощо. Кухню провадив пластун, інж. В. Степанченко, пл. ім’я: Сталий. Кожної неділі і свята у таборі була св. Служба Божа. Якщо не можна було дістати священника, то молодь машерувала 6 км. до села до церкви.

«У Гуцульськім Таборі того року сотня пластової молоді перейшла основний пластовий вишкіл, подготовилась до всіх трьох пластових проб і багато зложило окремі фахові іспити. При вечірних ватрах ми завжди давали подвійну програму, національно-виховну та забавну... Для поліпшення наших матеріальних засобів, ми постановили дати у близькій Солотвині оперету: «Запорожець за Дунаєм». Вистава мала гарний моральний успіх, але матеріально із-за низького вступного не дописала, ледве що покрито видатки.

«Перше таборування пластової молоді у Гуцульському Таборі скінчилось дня 29 липня 1934 р. Родина Медведя пильнуvalа нам табор аж до наступнього літа.»

*

Про відкриття Гуцульського Табору наш «Пластун», жовтень 1934, ч. 6, так писав:

«Дня 15 липня відбулося посвячення площі під пластовий табор у Вишній Алші, яку дарували селяни Іван Медвідь і його дружина у розмірі двох голдів (прибл. 3 акри)... Минає уже 12 років, відколи на Закарпатті зродився перший український пластовий курінь. Увесь цей час ми були примушенні тинятися з табором по чужій землі. Та цей день є днем перелому. Пластовий табор збудовано уже на власній землі, за що складаємо щиру подяку родині Медведів.

«Чин цих двох старших селян, які дарували частину свого маєтку на народні цілі, буде записаний золотими буквами не тільки в історії Пласти, але теж в історії нашого національного відродження.»

1935 рік.

1. Хлоп’ячий пластовий табор у Солочині при Сваляві.
Командант: Августин Чичура.
2. Дівочий пластовий табор у Солочині при Сваляві.
Командантка: Іванка Гірна.

У порівнанні до попередніх таборів, число таборовиків було багато менше, бо велике число пластунів поїхало тaborувати до Гуцульського Табору.

3. Гуцульський хлоп'ячий табор — 10. VII.—1. VIII. 1935 р.
Командант: Юрій Грім.

4. Гуцульський дівочий табор — у тому самому часі.
Командантка: Наталія Козіцька.

5. Тaborування у румунськім таборі у Бая Спріє — 2—3. VIII. 1935 р.

Про останні три табори нижче подаємо спомини бр. Юрія Грома.

6. Треба згадати, що Союз Скавтів Чехословаччини влаштував цього року «Лісову Школу» у солочинськім таборі для всіх національностей. Інструкторами були чехи, словаки й один українець, скавтмайстер Данило Козіцький.

У Лісовій Школі було кілька українських пластунів, які по закінченні курсів пішли мандрівним табором аж на гору Говерлю.

*

Зі споминів бр. Грома про Гуцульський Табор 1935 р.:

«Протягом шк. р. 1934/35 драматична секція Краєвого Пластового Хору готувала дальший репертуар, щоб своїми веселими виступами здобувати населення... Особливо вдалася нам вистава оперети „Барон Кіммел” у Виноградові, а ще краще в Ужгороді, з нагоди конгресу Учительської Громади. Всі рецензенти високо оцінили наші виступи.

«Вистава в Ужгороді віддалила початок нашого тaborування у Гуцульському Таборі аж до 10-го липня, що його ми закінчили дня 1 серпня 1935 р. Я був командантом хлоп'ячого табору, а командаントкою дівочого була Наталка Козіцька з Праги, обозним бр. Евген Горішок, інструктором бр. Данило Козіцький, господарем і кухарем бр. Степанченко — Сталий. Пластунів було біля 50, пластунок до 25 душ. У таборі перебувала більша група старших пластунів, членів драматичного гуртка, щоб приготувити бодай одну частину репертуару на осінь...»

«Інструктори, Наталія і Данило Козіцькі, готували молодь до пластових іспитів. Вже не було багато фізичної праці, бо табор був готовий, тому більше часу можна було посвятити для пластового і національно-культурного виховання таборовиків. Плекали і спорт. Поставили волейболеву площину, а ранні вправи стали дуже улюбленими між молоддю.

«Протягом цього табору ми нав'язали зносили з румунськими скавтами зі Сиготу, що примандрували до нашого табору і перебули з нами кілька днів. Вони й запросили нас до свого табору у Бая Спрі.

«На закінчення табору наш драматичний гурток виступив дня 1 серпня 1935 р. з жарт. опереткою „Горе бабіям” у Великому Бичкові. На другий день 18 ст. пластунів і 12 ст. пластунок виїхали через Сигіт і гутинські гори до румунського скавтського табору у Бая Спрі, де ми тaborували аж до 8-го серпня. При таборовій ватрі, щовечора ми забавляли румунських скавтів та їхніх гостей. Тоді ми нав'язали сердечні зносили з командантам табору і нашим великим прихильником, проф. Миколою Бочіяном, який запросив нас на наступний рік на їхнє ціло-державне джемборі до Брашов-Поляни.

«Вертаючись з Бая Спрі ми ще дали у Сиготі, дня 10-го і 11-го серпня, два концерти. Перший для мішаної публіки з інтерпретацією у румунській мові бр. Шрофа, а на другий день для наших русинів-українців. Наш виступ дуже прихильно оцінила румунська преса. Ми вернулися до Бичкова дня 12-го серпня, звідкіля відтак роз'їхалися до дому.»

1936 рік.

1. Хлоп'ячий пластовий табор у Солочині при Сваляві, три тижні, 1—21. VII. 1936 р.

Командант: Августин Чичура; заступник: Степан Пап-Пугач.

2. Дівочий пластовий табор у Солочині при Сваляві, у тім самім часі.

Командантка: Іванка Гірна.

3. Гуцульський хлоп'ячий табор від 22. VII. до 5. VIII. 1936 р.

Командант: Юрій Грім.

4. Гуцульський дівочий табор у тім самім часі.

Командантка: Наталка Козіцька.

5. Участь на румунськім джемборі у Брашов-Поляні від 8-го до 16-го серпня 1936 р.

Командант: Юрій Грім.

Про участь на румунськім джемборі і тaborування над Чорним морем у третій главі цього розділу. Про Гуцульські Тaborи бр. Грім записав такі спомини:

«З огляду на участь у пластовім джемборі в Румунії, цього літа тaborування було коротше, тоб-то від 21. VII.—5. VIII. 1936 р.

«Тaborове життя проходило спокійно, відбувалися приготування до пластових проб, веселі програми при ватрах, а бр. М.

Цірікус-Запорожець знаменито сурмів на „добранич.” До участі у румунськім джемборі приголосилося 10 пластунів і 4 пластуни... Справа була в тім, що поїздка до Румунії на джемборі, а відтак на Чорне море, була досить коштовна річ і тому мало хто з пластунів міг собі позволити на таку подорож. Тому переважна частина учасників були старші пластуни, що вже були на посадах...

«Наша мала групка готовала програму для виступів на джемборі, передусім українські народні танці... Усі учасники мали свої гарні українські строї.

«Тaborування у Гуцульському Таборі скінчилося 6-го серпня і ми у Вел. Бичкові, де пластуни з поза Бичкова були моїми гостями, даліше приготовлялися на свою поїздку до Румунії.»

1937 рік.

1. Хлоп'ячий табор у Солочині при Сваляві, 1. VII.—21.VII. 1937 року.

Командант: Августин Чичура; заступник: Степан Пап-Пугач.

2. Дівочий пластовий табор у Солочині, у тім самім часі.

Командантка: Іванка Гірна.

Оба ці табори були з великим числом сталих і переходових таборовиків. Бр. Юрій Шерегій-Грім віддався цілковито театральні «Нова Сцена», тому того року не було кому зорганізувати Гуцульський табор. Так усе пластунство злетілося до Солочина. У таборі гостювало і кілька груп мандрівних пластових таборів, яких число з кожним роком зростало. Тому вже годі було вести їхню евиденцію.

Цього року у солочинському таборі зустрінулися провідники усіх частин Закарпаття, переводили наради, обговорювали напрямні праці, ділилися досвідом і своїми думками. На нараді курінних було рішено устійнити український Пласт, як одиноку організацію закарпатської молоді, щоб не роздроблювати її сил.

Того ж року до солочинського табора збіглося аж шістьох «Самітніх Рисів» і тому там вони відбули свої літні сходини, на яких вони накреслили собі план далішої праці на наступний рік.

1938 рік.

1. Хлоп'ячий пластовий табор у Солочині при Сваляві.

Командант: Михайло Бажанський — Кудеяр.

2. Дівочий пластовий табор у Солочині при Сваляві.

Командантка: Іванка Гірна.

3. Табор вовченият у Солочині при Сваляві.

Командант: Богдан Гірний; відтак: Михайло Бокотей-Лис.

4. Лісова Школа у Солочині при Сваляві.

Командант: Михайло Блеск.

Цьогорічні пластові табори у Солочині при Сваляві це слава закарпатського Пласти. У них брали участь найвизначніші пластуни і пластунки цілого Закарпаття, як теж таборувала майже уся Краєва Пластова Старшина. Голова: др. Володимир Бірчак; заст. голови: Анна Устянович; краєвий звітодавець: Степан Пап-Пугач; члени КПС.: Іванка Гірна, Оксана Голубінка, Богдан Рубинович. Останні два члени КПС.: др. Богдан Алиськевич та Іван Роман хоч навідали солочинський табор і гостювали в нім кілька днів.

Яка любов і відданість до Пласти була у серцях усіх таборовиків видно з того, що як звичайні пластуни так і члени КПС. стояли на струнко перед таборовою командою, а старша с. Береза (Анна Устянович) стояла в ряді разом з найменшими пластунками.

Цього року перший раз устроїли самостійний табор Вовченят, в якому таборувало 15 хлопців від 5—15 років життя. Одним з гурткових цього табору був хустський пластун Василь Вайда, що кілька місяців пізніше поляг в обороні Карпатської України.

Перші три табори були відпочинкові і напів інструкторські. Тут пластуни готовилися до іспитів. Краєвий звітодавець Степан Пап-Пугач тоді уже проголосив, що у таборі кожний таборовик повинен перейти пластову пробу, перед якою стоїть.

По скінченні цих трьох тaborів відкрилася перша українська «Лісова Школа», ведена вже виключно українськими старшинами й інструкторами. Та про неї пишемо в окремій главі.

Тут треба згадати, хоч би і коротко, про до-околичні села. До Солочина пластуни приїзджали щороку, про них знала ціла околиця. На Богослуження ходили до церкви у Солочині або Голубиннім, де разом з вірними співали, читали Апостола чи Вірую, а відтак запрошували селян до святочної ватри. Так що при недільних ватрах у таборі сиділо багато селян, старших, молодих і дітей.

На недільні ватри пластуни завжди приготовляли чим найкращу програму співів, декламацій, гуртових рецитаций, народні танці та веселі сценки-пригоди. Крім того бодай раз під час табору пластуни виступали у просвітянській салі у Свалеві перед численною публікою. Ці виступи пластунів лишалися в пам'яті селян і вони щороку нетерпеливо чекали на приїзд пластунів.

2. Лісова Школа у Солочині 1938 р.

Лісова Школа — це школа для провідників пластових відділів. Головно для українського Пласту така школа мала велике значення, бо вона мала підготовити теж і прийдешніх провідників народу. Краєва Пластова Старшина Українського Пласту на Закарпатті роками домагалася своєї власної лісової школи. Однак Центральна Управа Скавтів Чехословаччини завжди відмовляла своєї згоди на влаштування української лісової школи.

Деякі українські пластуни записувалися до чеських або словацьких лісових шкіл, щоб набути відповідного пластового вишколу і так прислужитися своїм знанням українському Пластові. Щойно 1935 р. Центральна Управа Скавтів улаштувала у солочинському таборі першу лісову школу на Закарпатті, але для всіх національностей. Інструкторами були чехи і словаки, лише один українець із СУПЕ — скавтмайстер Данило Козіцький з Праги. У цій школі взяло участь кілька українських пластунів. Однак вона скінчилася фіяском. Чеські інструктори пропагували тут вільну любов, що донеслося і до церковної влади. Тому Краєва Пластова Старшина рішуче запротестувала проти таких інструкторів.

Ставши 1937 р. краєвим звітодавцем, Степан Пап-Пугач зразу запланував українську школу на літо 1938 р. і цей свій план представив Центральній Управі у Празі. Прага запротестувала, мовляв закарпатський Пласт не має фахових інструкторів-скавтмайстрів. На це краєвий звітодавець займенував трьох старших пластунів скобів, «Самітних Рисів»: Олександра Блистова-Гайдамаку, Михайла Лиса і Романа Балицького-Карася, що покінчили чеські лісові школи, скавтмайстрами. Рівночасно призначив їх на інструкторів першої української Лісової Школи. Празька центральня осталась безсилою. Степан Пап-Пугач у *Обіжнику Краєвого Звітодавця* проголосив іменування вище згаданих ст. пластунів скавтмайстрами і заповів Лісову Школу у Солочині, почавши від дня 21 липня 1938 р.

До лісової школи зголосилося оконо сорок пластунів і двадцять пластунок. Це був цвіт закарпатського українського Пласту, найвизначніші пластові провідники із середніх шкіл. Командантом табору *Лісової Школи* був Михайло Бліск, хустський пластун і надпоручник чехословацької армії. Він викладав упоряд і картографію. Із «*Самітніх Рисів*» викладали: Михайло Лис гімнастику і плекання спорту; Богдан Рубинович-Беркут розвиток пластової ідеології; Олександр Блистві-Гайдамака українську мову, історію і географію України; і Степан Пап-Пугач ідеологію укр. Пласти, пластовий закон, ведення гуртка і куреня. До того інструктором був ще Михайло Бажанський-Кудеяр і ще кілька пл. викладачів.

Ця *Лісова Школа* дала українському Пластові понад 60 пластунів і пластунок скобів, тоб-то з третім пластовим іспитом. Це все віддані пластуни з останніх років середніх шкіл (гімназії, учит. семінарії, торговельної академії), із усіх кутів Срібної Землі, які бажали дальше працювати над пластовим вихованням закарпатської молоді. Це шістдесят молодих пластових провідників, які мали перебрати ведення куренів по містах і селах Закарпаття. Це був великий задум зв'язкового Степана Пугача: Кожного року випускати з української пластової *Лісової Школи* стільки фахових пластунів-проводників, щоб по всіх і найменших селах вони могли закладати і вести пластові відділи свідомої молоді.

Учасникам врилася у пам'ять подія останніх днів *Лісової Школи*. Свое пластове знання вони мали перевести у практику під час великої гри. Всі пластуни й пластунки вийшли в гори між Солочином і Голубинним. Михайло Лис з половиною лісовиків мав напасти і здобути близький вершок гори після приписів гри. Михайло Козичар був назначений проводити оборону гори, щоб не допустити нападаючих на вершок.

Пластунки-лісовички зайнялися санітарною службою, доглядом ранених, перев'язуванням ран, першою поміччю тощо. У цій великій грі було примінене все пластове знання: сігналізація, спостерігання, перша поміч, ношення хорих, лазання по деревах, затирання слідів і под.

Старші пластуни під проводом команданта табору Михайла Блеска та Степана Пугача повілізали на високе дерево, звідкіля пильно стежили за наступом і обороною лісовиків. І хто подумав би тоді, що не мине й сім місяців, а Михайло Козичар поведе гурток своїх пластунів в обороні Карпатської України проти тяжко озброєної мадярської армії на Краснім Полі?

3. Міжнародні виступи-джемборі.

Українські пластуни із Закарпаття ширили добру славу й українське ім'я поза межами своєї країни, як теж і поза державними кордонами. В історії записані такі виступи закарпатських пластунів на міжнародному полі:

Ціломоравський з'їзд чеських юнаків у Брні 1928 р.

Брно на Моравії — це місто першого виступу закарпатських пластунів поза межами своєї країни. 1928 р. у Брні відбувся ціломоравський з'їзд чеських скавтів-юнаків, які запросили і наших пластунів узяти у нім участь. Під проводом скавтмайстра Леоніда Бачинського, на з'їзд вибралися такі пластуни: Б. Алиськевич, С. Дикий, В. Федак, М. Бенда, І. Шпилька та Дем'янович. З пластунок: Гірна, Сподариківна, Урамівна і Кондратовичівна.

Згадана група дуже гарно репрезентувала Пласт Закарпаття у Брні. Кожне шатро наших пластунів і пластунок було прибране українськими вишивками, гуцульськими різьбами та нашими пластовими виданнями і відкритками. Спільну програму «Великої Ватри», по вітальнích промовах організаторів з'їзду, відкрили закарпатські пластуни арканом у пластових одностроях. Відтак чотири пари, уже в народніх строях, відтанцювали гопака, далі сольовий козачок. До танців пригравала оркестра українських пластунів з самого Брна. Оплескам не було кінця.

Наступного дня провідники з'їзду особисто дякували нашим пластунам за їхній виступ і передали на руки команданта Бачинського прекрасний альбом міста Брна з підписами усіх груп, які брали участь на з'їзді. Напереді виднівся підпис начальника скавтів Чехословаччини, др. Б. Свойська.

Командант Л. Бачинський закінчує свій опис тими словами: «Ми принесли закарпатському Пластові велику славу і про нас всі говорили з признанням, що наші виступи були найкращі» (див. *Пластун*, 1928, ч. 1—2).

I-ше всесвітнє джемборі в Англії.

(31. VII.—13. VIII. 1929)

Це був перший всесвітній з'їзд скавтів, який відбувався що чотири роки. З українських пластунів на цім джемборі в Англії взяло участь троє пластунів: проф. Леонід Бачинський з Ужгорода

роду, проф. Кость Подільський та Богдан Алисъкевич-Канюк, які замешкали в однім шатрі. Останній з них, бр. Канюк, так описує свої враження:

«Скавти цілого світу з'їзжаються на всесвітній з'їзд-джемборі, злучений з таборуванням. Такий з'їзд відбувся цього літа коло містечка Біркенгід в Англії, де 55,000 скавтів репрезентувало 56 народів. Не бракувало там і муринів, австралійців, індусів чи американців, були там молоді і вже приходжені ст. скавти.

«Всі пластуни жили в шатрах, так що цілий табор робив враження одного великого шатрового міста. Кажу міста, бо там був і театр, і кіно, всякі крамниці і телефонічні будки, навіть назви вулиць помежи шатрами, як у кожнім більшім місті. А між тою многотисячною масою скавтів володів порядок і приятельські відносини.

«Кожного дня по півдні відбувалися на спеціально приготовленій площі публичні виступи скавтів. Вечером, у великому шатрі-театрі для 8,000 глядачів, відбувалися три виступи різних народів. Лиш поганий англійський дощ псував настрій. І треба було подивляти цікавих відвідувачів табору, що на дощі і у болоті приходили оглядати виставлені шатра і подивляти виступи скавтів.

«І старенький, завжди у добром настрою і усміхнений світовий начальник скавтів сер Бейден Пауел, часто показувався між скавтами. Так і було видно на нім, як він тішиться, що ним заложений Скавтінг так гарно розвивається» (див. Пластовий Куток у «Пчілка», Ужгород 1929/30, ч. 1; Пластун, 1929, Ч. 1).

Слов'янське джемборі у Празі 1931 р.

(28. VI.—4. VII. 1931)

Про участь закарпатських пластунів і їхнє враження на джемборі в Празі написала участниця свої спомини у «Пчілка», 1931, ч. 1 і 2:

«Джемборі розложене табором у величезнім парку Стромовки, вже на краю самої Праги. Загальне число до 15,000 скавтів з Югославії, Румунії, Німеччини, Австрії, Франції, Англії, Польщі та інших держав. Із Закарпаття було нас 36 пластунів і 17 пластунок. Командантом хлоп'ячого табору був Богдан Алисъкевич, а дівочого Ростислава Бірчаківна.

«Джемборі було відкрите у суботу, дня 27 червня 1931 р. На другий день, у неділю рано, рушив похід містом на Град (замок,

де був осідок чехосл. влади). Головними вулицями міста Праги лунали українські кличі: „Сильно, Красно, Обережно, Бистро!”, „Українські пластуни витають Прагу” і т. п. Тисячі народу украйненої Праги витали машеруючих скавтів, витали і наших пластунів. Похід застановився на величезнім подвір'ю Градчан. На балконі з'явився сам президент Тома Г. Масарик, щоб привітати скавтів короткою промовою, що її зачав цими словами: „Приймаю у цілості вашу програму!”

«У нашому таборі над брамою поміщений напис: УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАСТ З ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСИ, а на щоглі маяв синьо-жовтий прапор. Напроти брами збудована полонинська колиба, в якій виставлені гуцульські вишивки і різьби з дерева. Колиба постійно переповнена відвідувачами, які з великим зацікавленням оглядають виложені речі і прислухуються поясненням пластунів. В дівочому таборі теж повно людей. Особлива аtrakція мистецькі вироби самих наших пластунок: скриньки з шахами, рельєфні портрети Шевченка і Франка, вишивки і тому подібне.

«Варто згадати, що між відвідувачами наших таборів були міністри, заграницні кореспонденти, професори тощо. Велике зацікавлення у гостей викликали співи і танки українських пластунів, які переодяглися в народні строї і гуляли у таборі.

«У призначений день на переповненім стадіоні виступили разом українські пластуни — закарпатці і емігранти. Свій виступ вони почали дефілядою довкруги стадіону. Напереді пластуни в народнім убранині несли жовто-блакитний прапор, за ними решта пластунів у пластових одностроях. Відтак дівчата в народніх строях, за ними пластунки. Публіка зустріла наш похід бурхливими оплесками.

«Обійшовши маршовим співом стадіон, українські пластуни й пластунки посідали півколом на середині і відкрили свою програму хоровим співом. Далі були виступи з танцями: козачок, катерина, гопак, аркан та сольові дівочі танки. Найбільшого успіху здобув запорожець у виконані пластунів. Останньою точкою було відспівання національного гімну. Над стадіоном гомоном почотилися слова: „Ще не вмерла Україна.” Вся публіка стояла. Успіх був великий. Нас запросили ще раз виступити на стадіоні . . .

«Вечорами запалювали серед стадіону таборову ватру, яку влаштовували скавти різних національностей. Коли прийшла черга на югослов'ян, вони запросили і нас, щоб збагатити їхню програму. Тоді укр. пластуни виступили вже третій раз на стадіоні.

«Серед розлогої площи стадіону розложено високу ватру. Навколо, просто на мураві, примістилися скавти всіх країн. На підвищених лавках стадіону тисячі глядачів. Спалажнула ватра і своїм ярким світлом опромінила силуети скавтів. Зачались привітання, відтак виступи югослов'янських скавтів, що зачали свою програму гулянням свого „кола” довкруги ватри. Наші виступи при ватрі принесли нам нову бурю оплесків і рознесли ім’я українських пластунів по всіх таборах.

«Теж і англійські скавти запросили нас у гості до свого табору, з якими ми спільно виступали при їхній ватрі. Так само ми запросили до нашої ватри югослов’ян, англійців та інших скавтів. При цій ватрі виступали вже і наші наймолодші пластуни.»

Всесвітне джемборі у Мадярщині.

(2—8. VIII. 1933 р.

Із споминів бр. Юрія Грома та його описів (див. Свобода, Ужгород з дня 7. XII. 1933, стор. 4; Українське Слово, Ужгород з дня 1. X. 1933, стор. 2—3) можемо подати такий образ участі закарпатських пластунів на міжнароднім джемборі у Геделе, Мадярщина:

«На мій внесок і з розпрацьованою програмою, Краєва Пластова Старшина сквалила нашу участь на джемборі у Геделе ще дня 5 лютого 1933 р. Назначено теж і провід учасників у такому складі: провідник — Юліян Ревай; заст. провідника — інж. Проппер (за жидівський кадімаг); секретар — Юрко Білей; провідниця пластунок — Анна Устіянович; а мене, як скавтмаїстра і фах. учителя, повірили технічно приготувати учасників (35 хлопців і 22 дівчат), сформувавши їх у т. зв. 1-ий джемборі курінь Українських Пластунів Підкарпатської Руси. Більшість зголошених була з Хусту (30 душ), з Ужгорodu (12 пластунів), Мукачева, Вел. Бичкова, Рахова і Тячева.

«На спільні сходини (15 разом) зголошені з’їзджалися до Хусту, де мій брат Євген Горішок працював при Пласті і де всі учасники приготовлялися до II-го пл. іспиту, без якого нікому не було вільно брати участі у джемборі. З’їзджалися на власні кошти і кожний з них мусів надбати собі український національний стрій (гуцульський або полтавський).

«Крім пластового приготування, разом з братом, я приготував і намічену програму. Мішаний хор під дир. бр. Євгена Горішка наступдіював 10 укр. концертових пісень; а драматичний

гурток під моєю режисерією підготовив опера С. Артемовського: „Запорожець за Дунаєм”. Щоб набути відповідний ритм, ми дали кілька вистав Запорожця ще перед своїм від'їздом у Хусті, Мукачеві, Сваляві і Поляні.

«Всі зголошені відтак таборували у підготовчому таборі у Солочині при Сваляві, від 16—31. VII. 1933 р., де Андрій Кість настудіював з танцюристами 11 народніх танців. У тім же ж таборі учасники, що ще не були пластунами розвідчиками, зложили II-ий пл. іспит. Тоді займенували теж команду джемборі-табору, командантом якого назначено бр. Юрія Грома, скавтмаїстра.

«До Будапешту ми прибули вечером, дня 31 липня 1933 р., переночували у вагоні і раненько удалися на місце спільногого табору. Нас примістили до VI-го підтабору, призначеного для скавтів з Чехословаччини. Ми скоро розбили свій табор під смерековим лісом, поставивши над входом до табору напис: „ЧСР. — Український Пласт Підкарпатської Русі”. Над брамою, крім державного чехосл. прапору, висів теж і наш синьо-жовтий прапор. При таборі ми мали ще й виставу українських ручних робіт (вишивок, килимів, дерев'яних різьб тощо), що приваблювала до нас тисячі відвідувачів.

«На світове джемборі у Геделе з'їжалося до 30,000 скавтів з 50-ьох держав та 80-ьох різних національностей...

«Від 2—8. серпня ми щодня виступали при ватрах різних таборів, хоч найчастіше у VI-му підтаборі, в якому крім нас і чехословакських скавтів були приміщені ще англійці (до 5,000) та відділ мадярських „черкейсів.”

«Як виступи нашого хору так і танцюристів викликали бурі оплесків. Коли наш соліст, бр. Імре Кардашинець, відгуляв чумака, оплескам не було кінця. Англійські скавти кидали йому під ноги гроші, які наш провід з подякою звернув їм назад. Чехословакське начальство тішилося, що закарпатські пластуни так гарно приготовилися і з успіхом виступали при ватрах та на стадіоні. Найуспішніший наш виступ був у джемборі-театрі, в якому збилося до 6,000 глядачів, коли ми відіграли 3-тю дію „Запорожця”, виступили з хоровими партіями і нац. танцями (вечером, дня 7. VIII. 1933 р.). Тоді англійці зфільмували наш цілий виступ.

«На джемборі у Геделе ми показали цілому світові, що Закарпаття українське і воно має свою питому українську культуру, що її запопадливо плекає нова генерація молоді. Таборова преса часто згадувала про виступи закарпатських пластунів і містила знимки з нашого пластового життя. Між іншим, мадярський фаховий журнал «Сінгазі Ейлет» (Театральне Життя) помістив кіль-

ка знимок наших пластунок з підписом: „Українські пластунки із Підкарпаття”. Нарешті мадяри узнали, що на Закарпатті таки є українці ...».

На румунському джемборі у Брашов-Поляні 1936 р.

Про участь українських пластунів із Закарпаття на румунськім джемборі у Брашов-Поляні та таборування над Чорним Морем 1936 р. довідуємося теж із споминів бр. Юрія Грома:

«Дня 7 серпня 1936 р. ми виїхали через Сигіт, де присіли до нас наші знайомі румунські скавти (Бочіяну і Шроф були нашими провідниками), до Брашов-Поляни. Усіх разом нас їхало 14 (10 пластунів і 4 пластунки). До Брашов-Поляни ми прибули наступного дня, де ми були гостями румунських скавтів із Сату Маре. У кутику їхнього табору ми примістили 5 наших шатер (2 пластуни на одно шатро), а на брамі положили напис: „Сату Маре — ЧСР — Підкарпатська Русь.” Наші дівчата примістили два свої шатра у таборі сату-марських румунських скавтичок.

«Погода нам не сприяла. Не було дня, щоб не йшов дощ. Як дощ переставав, ми відвідували різні табори і виступали при вечірніх ватрах з нашими танцями, жартами та пантомічними сценками. Між іншими, ми відвідали табор хотинських скавтів, між якими було багато українців. Вони відтак тайком заходили до нашого табору, щоб послухати українських пісень та української мови.

«Наша група взяла участь у всіх урочистостях джемборі, включно з дефілядою перед начальником румунських скавтів — королем Карлом та його заступником — Сомбатяну. За наші вдалі виступи Команда Джемборі відзначила нас пам'ятковою стяжкою з написом: „Румунські Скавти — IV-те Джемборі у Брашові 1936”, що її торжественно причепили на наш прапор.

«Наші господарі із Сату Маре (їхній командант Коконец) пожаліли нас, що у них ми вже тиждень мокнемо і тому рішили вислати нас на один тиждень таборування над Чорним Морем, щоб могли побути на сонці і скупатися у морській воді. Отож дня 17 серпня ми звинули свій табор у Брашов-Поляні і виїхали поїздом до Букарешту, де нас провели згадані вже сиготські скавти Бочіяну і Шроф. Наступного дня ми оглянули столицю Румунії, зложили вінок на могилу невідомого вояка і поїхали далі над море, до Констанци, де нас примістили в одній школі при самому березі Чорного Моря.

«У Констанці погода була чудова. Всі ми перший раз в житті бачили море. Морська вода, свіже повітря і пісок викликали у нас чудовий настрій. Наші провідники возили нас автобусом і на славні румунські пляжі, Мамаї та Кармен Сільва. Так провели ми цілий тиждень над Чорним Морем з піснею на устах...

«Дня 23 серпня ми вертали з чудового Чорного Моря до дому, де закінчили своє таборування 1936 р., побувши 14 днів у Гуцульському Таборі у Верхнім Водянім (Виш. Апша), 7 днів на джемборі у Брашов-Поляні та останніх 7 днів над Чорним Морем...

Свої спомини про останнє таборування 1936 р. бр. Грім закінчує носталгічним акордом: «На жаль, наш чудний Гуцульський Табор у В. Апші вже більше не гостив у собі пластунів. Я вповні посвятився народному театралю „Нова Сцена“, а інших організаторів табору не знайшлося.»

Тут нам треба додати, що Краєва Пластова Старшина старалася розбудувати пластовий табор у Солочині при Свалеві, а на Закарпатті ще не було тільки таборовиків, щоб утримати два сильні табори.

Світове джемборі у Голандії 1937 р.

На світовім джемборі у Голандії, яке відбулося літом 1937 р., взяло участь понад 60,000 скавтів з цілого світа. Джемборі відкрила голандська королева. Головним почесним командантом був світовий начальник скавтінгу, сер Бейден Пауел.

На жаль, із-за фінансових труднощів, закарпатські пластуни не могли взяти участі на нім. Із наших був там тільки др. Богдан Алиськевич-Канюк. Однак він не лишив жодних споминів про це джемборі.

4. Пластові свята і з'їзди.

Для поширення пластового руху на Закарпатті багато причинилися пластові свята і з'їзди, які відбувалися щороку у менших чи більших розмірах з нагоди святкування покровителя пластунів, св. Юрія.. Спочатку святкували його курені, міста чи коші. Пізніше Святоюрське Свято перемінилося у краєвий здвиг, як показ сили закарпатського пласти. Таких святоюрських пластових здвигів відбулося кілька, однак найважніші з них були: а) I-ше Святоюрське Свято в Ужгороді 1930 р., б) Святоюрське Свято у Хусті 1932 р., в) Пластове Свято у Мукачеві 1933 р.,

г) Краєвий пластовий з'їзд у Бичкові 1934 р., д) Краєве пластове свято у Севлюші 1935 р., е) Пластовий здвиг у Хусті 1936 року тощо.

Про деякі з них тут згадаємо:

а) Перше Святоюрське Свято Ужгородських пластунів 1930 р.:

Про це свято читаемо опис у *Пластуні*, травень 1930, ч. 8:

«Вже по пополудні, дня 5 мая, у навечір'я св. Юрія, під радванським лісом, на березі Уга, ужгородські пластуни розбили свої шатра. На вершку найвищої тополі гордо маяв синьо-жовтий прапор, неначе закликав ужгородчан до пластового табору. Вечером відбулася тaborова ватра. Багато гостей з Ужгорода прийшло відвідати пластунів і провело з ними веселий час при тaborовому вогню із піснею на устах. Аж пізно вечером верталися одушевлені гості домів.

«На другий день вже зрання стежки до табору роїлися молодими і старими, які спішли на торжественну тaborову св. Літургію, яку правив сам Преосвящений Владика Кир Петро Гебей у сослуженні каноників: протоєрея др. Василя Гаджегі та о. канцлера Осександра Стойки Чотири пластуни в повних одностроях держали почесну стійку, заки вся молодь зібралася довкруги гарно прибраного віттаря. Співав хор богословів. По євангелії палку проповідь до пластунів виголосив о. проф. Василь Лар, по якій новики і вовченята зложили пластову присягу. Настрій був святочний.

«По св. Службі Божій пластуни зібралися на площі коло шатер. Почалися гри і забави. У програму ввійшли: стріляння з луків, перегони в бігу, ритмичні вправи глухо-німих, перегони в міхах, вправи палицями та танці-коломийки малих дівчат у народніх строях. Завершенням програми був кілометровий біг, що викликало бурю оплесків.

«Преосвящений Владика лишився між молоддю аж до обіду. В обідню пору опустив табор перед грімкого прощання „Слава” та „Скоб!” Про успіх свята заслужилися передусім о. проф. Василь Лар, духовний референт при Краєвій Пластовій Старшині, як теж і організаційний референт КПС., бр. Іван Роман.»

б) Пластове Свято у Хусті — 6. V. 1932 р.

Про це свято подаємо відомості на основі споминів бр. Юрія Грома, який організував це торжество:

«У шк. р. 1931/32 я вчив у державній гімназії у Хусті, де по трагічній смерті проф. А. Дідика (май 1931) я став провідником Пласти. Обставини для пластового руху при гімназії були тяжкі (дир. В. Сулимчак мадярон, багато проф. москвофілів чи москалів), все ж таки мені пощастилося поставити хустський Пласт на сильні основи. До помочі мені були окр. звітодавець проф. Л. Балицький (дир. горож. школи), проф. гімназії: М. Гупаловський, М. Самойлович та Наталія Балицька, як теж пластуни, н. пр. мій брат Орішок, що провадив пластовим хором тощо.

«Весною 1932 р. ми рішили влаштувати Святоюрське Свято. Це було, як пізніше подала преса — величаве свято (див. Укр. Слово, 1. VI. 1932, ст. 3). На кінці Красної вулиці, де я тоді мешкав, була гарна лука-площа, яку я вистарався для таборування. Уже в навечір'я свята, дня 5-го травня, ми поставили пластові шатра і малу виставу: вишивки, вироби зі соломи та інші ручні роботи наших пластунів. Вечером улаштували ватру з різноманітною програмою. До табору ми запросили теж і військову оркестру, що її диригент був великим прихильником нашого Пласти.

«У день самого свята зарання прибули делегації різних пластових частин з Ужгороду, Берегова, Мукачева, Виноградова, Королева, Буштина (Село-Пласт і новики), Тячева і Вел. Бучкова. Всі зібралися на дворі горожанської школи і звідтіля рушили походом на тaborову площину, де відбулася дефіляда пластунів перед пластовою старшиною. Св. Службу Божу відправив о. проф. Дмитро Попович. Співав пластовий хор під диригентурою бр. Орішка. По відправі о. проф. Попович посвятив пластові прапори ново-заснованих куренів. Це була перша тaborова св. Служба Божа у Хусті.

«Перед і по св. Службі Божій відбувалися іспити, пл. гри, вправи та різнородні змагання. Військова капеля виступила з концертом, на якім взяли участь сотки гостів. Була це перша більша пластова маніфестація українського пласти у Хусті, у якій з нами взяли участь теж представники жидівських і мадярських скавтів.»

в) Краєве пластове свято у Вел. Бичкові — 11-13. V. 1934 р.

Дня 15 квітня 1934 р. відбулися загальні збори «Союзу Скавтів Підкарпатської Русі», на яких взяло участь понад 100 делегатів чотирьох народностей. Показалося, що на Закарпатті того року було вже 88 укр. пл. куренів з 3,280 пластунами. Цей вели-

кий зріст українського Пласти показав на докладну органіованість. Тоді старостою «Союзу» вибрали українця, дир. Андрія Алисъкевича. До Жупної Управи Союзу з українців ще ввійшли: Юліян Ревай, як жупний звітодавець, начальник Союзу; Ю. Білей, як секретар; А. Устянович, як начальниця дівочих куренів; др. В. Бірчак, як скарбник і два референти укр. пластунів: Ю. Шерегій, як зв'язковий східної частини Закарпаття і Б. Алисъкевич, як зв'язковий західної частини.

Про пластове свято у Великому Бічкові зв'язковий Юрій Грім записав такі спомини:

«Тоді (на загальніх зборах „Союзу“) рішено, що пластове свято того року влаштуємо у Вел. Бічкові, у днях 11—13 мая 1934 р. і то як Краєве Святоюурське Свято, на яке ми запросили пластові відділи цілого Закарпаття... Уже в п'ятницю вечір, дня 11 мая, до Вел. Бічкова зійшлося 238 пластунів з різних міст Закарпаття. Правда, ще не всі пластуни мали однотрої (головно ж члени Село-Пласти з Гуцульщини прийшли тільки у своїх чудових народних строях), але це робило таборування ще пестрійшим.

«Ще раніше ми помістили у «Пластуні» оголошення, в якім ми подали до відома услів'я і точну програму таборування... Погода сприяла. До вечора табор (40 шатер) був поставлений. Як командант табору, я відкрив святковий табор піднесенням пластового прапору та відспіванням пл. гімну. По вечері відбулася ватра, яка затягнулася аж до 10-ої год. вечора, при участі до 2,500 гостей. У таборі ночувало лише 80 пластунів, решту розібрали місцеві мешканці до себе.

«У суботу рано, дня 12 мая, у таборі була збірка, піднесення пластового прапору, молитва і денний наказ. Після снідання відтак почалися пластові іспити, для яких були призначенні окремі комісії. Всі пластуни-таборовики харчувалися у таборі, де бр. Сталий (інж. Степанченко) зайнявся пл. кухнею. Йшли дальше приготування на головний день свята.

«У неділю пластуни вислухали св. Службу Божу у місцевій церкві, під час якої співав пл. хор. По св. Службі посвячення курінних прапорів. Опісля від церкви сформовано похід головною вулицею до табору (з Великого до Малого Бічкова, над ріку Тису), в якому взяло участь до 250 пластунів і пластунок, співаючи пластові пісні. До походу долучилося багато гостей, щоб бути свідками спортивних змагань.

«Зразу по обіді розв'язано табор, бо деякі пластуни мусіли скоро виїзджати. В 3-ій год. по обіді відбулася вистава у залі Господарського Дружества у Вел. Бічкові. Це була пластова комедія

„Слово і серце” на 3 дії, поставлена бр. Громом з бичківськими пластунами, при співпраці бр. Горішка з Хусту... Про перше Святоюрське Свято у Вел. Бичкові ще довго згадували учасники цього свята.»

г) **Краєве Святоюрське Свято у Виноградові, 4—6 мая, 1935 р.**

Краєвий звітодавець Юрій Шерегій-Грім подав про це свято таке оголошення (див. Пластун, 1935, ч. 2):

«Організаційний комітет ухвалив програму, яку отцим подаємо до загального відома.

Організацію свята повіreno Окружній Пластовій Старшині у Севлюші (Виноградові), з такою програмою:

1. *Субота, дня 4 мая 1935 р.* — зрання приїзд пластунів до Виноградова і розбудова табору. По обіді приготування до спільних виступів. Вечером публічна тaborова ватра.

2. *Неділя, дня 5 мая 1935 р.* — вранці участь на Богослуженні. О год. 10-ій спортивні змагання. По обіді спільні виступи усіх відділів на тaborовій площі: хори, танці, вільні вправи хлопців і дівчат тощо. Вечером: театральне представлення із забавою.

3. *Понеділок, св. Юрія, дня 6 мая 1935 р.* — рано тaborова св. Служба Божа, під час якої співає пл. хор. Безпосередньо по св. Службі Божій пластова присяга і посвячення прапорів. Відтак похід містом. По обіді вільний час до 4-ої год., збирка і розв'язання табору.

На днях розішлемо всім пл. частинам „Вільні вправи” для хлопців і дівчат, які повинні усі частини підготовити, щоб на з’їзді могли спільно виступити. До хлоп’ячих вправ потрібна буде пл. палиця.

Всі пл. хори підготують для спільного хорового виступу дві пісні, які на днях вишлемо по-одиноким куреням. Очевидно треба підучити пластовий гімн та три пісні для окремого виступу по-одиноких хорів. Брати диригенти зголосять свої пісні до 28-го лютого ц. р. і з них ми виберемо дві для концерту. Для спільних виступів усі відділи приготовлять такі національні танці: аркану, катерину, гони-вітер і гайвку.»

Було це найбільше пластове свято на Закарпатті, в якому взяло участь до 500 пластунів і пластунок. У таборі, разом з українськими пластунами тaborувало 36 жидівських кадімаг і 16 мадярських черкейсів. Табор розложено на футбольній площі, у міському парку.

Свято почалося дня 4 мая великою тaborовою ватрою, при якій зібралося майже все населення Севлюша (Виноградова), яке подивляло мистецьке виконання по-одиноких точок програми: танці, співи, показ пл. вміlosti, жарти, живі сценки, надавання пл. імен і т. п. При ватрі виступали вже і деякі хори. Та найбільший успіх мала «індіянська пісня» у виконанні хустських і бичківських пластунів.

Другого дня, тоб-то у неділю, вся пластова молодь взяла участь на Богослуженні у церкві, під час якого співав пластовий хор. По св. Службі Божій почався святковий похід, в якому взяло участь понад 500 уніформованих пластунів і пластунок (див. *Пластун*, 1935, ч. 6) та сотки молоді і старших громадян. З піснею на устах пластова молодь заманіфестувала свою силу по головних вулицях Виноградова (Севлюша) і всім стало ясно, що Закарпаття — українська земля.

В неділю по-обіді, у залі міського дому, відбувся концерт-змагання пластових хорів, в якому взяло участь вісім хорів-змагунів та Краєвий Пластовий Хор під проводом бр. Евгена Горішка. Першу нагороду жюрі признало хорам з Білок і Королева, другу пл. хорові з Берегова, третю ж хорові із Севлюша. Вечером пластуни виставили народну оперу «Запорожець за Дунаєм», режисер бр. Ю. Грім, диригент бр. Е. Горішок, яка «викликала у публіки великий подив, що пластуни були здібні виставити таку тяжку річ» (див. *Укр. Слово*, Ужгород, 16. V. 1935).

На третій день з'їзу припало свято патрона Пласти, св. Юрія. День почався св. Службою Божою, що її відправив о. Віктор Желтвай, директор дівочої учит. семінарії в Ужгороді, проповідав о. А. Станканинець, ЧСВВ., який відтак приняв від 50-ьох пластунів пл. присягу та посвятив цілу низку пл. прапорів. Вільними вправами й атлетичними змаганнями закінчилося це найбільше пластове свято на Закарпатті. Після обіду ще відбулися спільні наради пл. провідників, а відтак пластуни зачали розходитися по усіх закутинах Срібної Землі, лишаючи за собою гарні спомини для севлушан (див. *Пластун*, 1935, ч. 6).

5. Виступи пластунів на національних торжествах.

Можемо сміло сказати, що ані один прояв народнього життя закарпатських українців не відбувся без пластунів. Пластуни завжди творили першу частину святкових походів при народніх маніфестаціях, при просвітянських з'їздах та інших всенародніх

імпрезах. От вкажемо хоч би на свято відкриття Народнього Дому Т-ва «Просвіта» в Ужгороді, як його подав «Пластун», 1928/29, ч. 1—2:

«День 7-го жовтня 1928 р. остане навіки пам'ятним днем для підкарпатських русинів (українців). Того дня торжественно відкрито Народний Дім Т-ва Просвіта в Ужгороді. У величавім поході взяло участь понад сім тисяч людей. У поході ішли пластуни в одностоях і довгі ряди громадянства. Уесь похід упорядкували пластуни на чолі із скавтмайстром Леонідом Бачинським. Могутність походу здивувала цілий Ужгород, бо відколи Підкарпатська Русь (урядова назва Закарпаття) стала свободною, такого, чисто руського (українського) походу в Ужгороді ще не було.

Слава пластунам з околиці, що взяли участь у цьому історичному святі, бо воно буде глибоко вщеплене у душі і серця нашої молоді, головно ж пластової, яка набралася гордості і віри у ліпше завтра для свого народу.»

Протягом вісімнадцятьох років національної боротьби українців на Закарпатті за права рідної мови у школах і за права народу — стати на своїй рідній землі власним господарем, пластуни завжди вели перед, як вони вели перед і в останній боротьбі на Красному Полі, що під Хустом.

*

Іншим визначним виступом пластунів був їхній виступ на народному святі у Пряшеві 1932 р., коли пряшівські українці святочно обходили пам'ять 540-річчя приходу князя Теодора Корятовича на Закарпаття, щоб заманіфестувати свою національну одність з українцями т. зв. Підкарпатської Русі. Ось, що писала українська преса про участь пластунів на святі у Пряшеві:

«Пластуни з Хусту взяли участь в історичному святі пряшівських українців з нагоди 540-річчя приходу кн. Теодора Корятовича, що відбулося в Пряшеві, у днях 19—20. VI. 1932 р., під проводом братів Юрія Грома і Евгена Горішка. Торжественну св. Службу Божу відспівав знаманий пластовий хор хустської молоді під проводом відданого працівника, бр. Евгена Горішка.

«По обіді відбулася святочна академія, під час якої пластовий хор відспівав чимало прегарних пісень, особливо ж молитва „Отче наш” (Д-дур комп. бр. Е. Горішка) викликала велику сенсацію слухачів. Того ж дня, під проводом балет-майстра Андрія Костя, відбувся вечір народних танців, що закінчився великим успіхом. Заля не могла помістити захоплених глядачів... Народні пісні

співали був. співачки ужгородського театру Ф. Омелянович-Павленко і Маруся Кукурудза; на бандурі вигравав інж. Василь Куриленко. Вечір закінчено живим образом- картиною: „*Князь Теодор Корятович з дружиною*”. Вдячна публіка не хотіла випустити танцюристів» (див. Укр. Слово, Ужгород, 1932, ч. 10).

Тут треба згадати, що хустські пластуни під проводом бр. Юрія Грома відвідали в її помешканні нашу велику письменницю, П-ні Ірину Невицьку (1886—1965), якій віддали свою правдиву пошану і признання за її заслуги на полі національного пробудження українців Пряшівщини.

*

1933 р. відбувся здвиг народовецької молоді у Мукачеві, яке було на Закарпатті колискою московофільства. У цім здвигі пластуни знов відіграли провідну роль. У днях 1—2 липня 1933 р. вони розбили свій табор недалеко від Василіянського монастиря на Чернечій Горі, біля Мукачева. Своєю пластовою ватрою, по-писами хорів, атлетичними змаганнями та вільними вправами вони і тут здобули серця широкої публіки. Вечором хустські пластуни виступили із третьою дією «Запорожець за Дунаєм» і здобули собі цілу бурю оплесків.

Під час народовецького здвигу молоді старинне місто Mrкачів відновило своє давнє, українське обличчя. Душою свята були пластові відділи Торговельної Академії в Мукачеві, де директорм був проф. Августин Штефан.

*

Історія Пласти на Закарпатті тісно пов'язана з історією національного відродження і боротьби віками гнітеного українського народу по тім боці Карпат. Щоб постійно не повторятись, нехай опис участі пластунів у різних національних святах протягом 1938 р. з під пера надійного, 17-річного пл. кореспондента, бр. Петра Барнички-Веселяка: «Одним оком по з'їздах» (див. Молоде Життя, 1938, ч. 1) послужить для ілюстрації великих подвигів українських пластунів:

«Всепросвітянський з'їзд в Ужгороді — на чолі 15-тисячного походу бадьоро і сміло машерують пластуни, оті підкарпатські „лицарі грізні”. Машерують трійками. Понад ужгородські палати здіймається голос пластової сурми, з 500 молодечих грудей несеться гомін пл. пісень. Радіє столиця кн. Корятовича,

бо ж у ній машерує у коротких штанах та широко-крісих калеплюках цвіт укр. молоді, завтрішні борці за волю своєї покривдженої Батьківщини...»

«Окружний з'їзд у Севлюші — хоч від раня іде дощ, прямо ллеться, все ж таки просвітяни сходяться... Пластуни теж... Без парасоль, деякі навіть без плащів. Виблизкують мокрі коліна, хляпають по болоті маршові черевики. Всі усміхнені, відважно йдуть, ще й з піснею на устах. Направду — „ніщо ім лихо і пригоди!” Іх ніщо не спиняє, ні буря, ні дощ; не спинить їх і ніяка ворожа сила. Пластуни подолають усякі перешкоди і будуть далі крокувати, аж доки не доведуть свій поневолений народ „до щастя, слави і свободи”!»

«Окружний пластовий з'їзд у Буштині — їх понад п'ятьсот! Буштино зароїлось пластунами... Звідкіля тих пластунів тут стільки набралося? З усіх усюдів — з міст, містечок і сіл. Із сіл? Так, із сіл! Видно всім стало ясно, що Пласт мусить завоювати не лише міста і містечка Закарпаття, але й українське село. Та ж село є серцем українського життя на Закарпатті. Вже час, щоб усі (!) зрозуміли, що Пласт, як національна організація, має пригорнути до себе усю закарпатську молодь. І коли цього Пластся осягне, тоді на послуги Батьківщини стане велика сила!»

«Просвітянський з'їзд у Копані — літні вакації. Та це не грає великої ролі. На з'їзд зійшлося понад дві сотки пластунів. На поlevій св. Службі Божій тисячі народу... По скінченні Богослуження пластова присяга, відспівання пл. гімну... Відтак святочний похід селом... Пластуни затягнули: „Не пора, не пора, не пора...” Із соток грудей вилітає погроза для всіх тих, що ще все стараються — „у рідну хату вносити роздор”. Гей — не пора вже цього робити. Українську молодь вже не зіб'ете з дороги правди, ані не спините її. Вже прийшла пора виконати народній наказ, щоб „славу і волю і честь, Рідний Краю, здобути тобі!”»

«Гуцульський з'їзд у Рахові — де пластуни, наче ті орли, злетілися з усіх закутин Закарпаття. Деякі йшли пішки понад 200 км. (ок. 125 миль), інші крутили колесом майже 400 км. (ок. 250 миль). Тяжка й далека дорога, але пластунам це не перешкаджає. У поході машерувало 140 пластунів. Колись стільки їх було на пластовому з'їзді, а не на окружному просвітянському з'їзді. Це доказ ідейності і посвяти наших пластунів. І коли „гордість народна позве їх до діла” (з пл. присяги), тоді карні ряди пластунів не завстидають української землі!»

6. Плекання спорту і спортиві змагання.

Від самих початків Пласти на Закарпатті спорт став частиною пластового виховання молоді. Уже 1923 р. «Пластун» (ч. 3) згадує про пластові спортивні змагання по-одиноких відділів «за жупну ціну Підкарпатської Руси». На цих змаганнях ужгородські пластуни виступили вже із своїми руханковими вправами.

У часописі «Пластун» 1925 р. започаткували т. зв. спортивну рубрику (куток), в якій згадується змагання в киданім м'ячі між ужгородськими і хустськими пластунами. Спортивний куток у «Пластуні» довший час редактував ст. пластун Акробат.

Спочатку спортивні змагання відбувалися між місцевими гуртками чи куренями і то після правил, що їх уложив скавтмайстер Л. Бачинський (див. *Пластун*, 1928/29, ч. 8). Останніми часами спортивні змагання, головно під час пластових з'їздів, набирали краєвих розмірів. Такі краєві пластові змагання відбулися на з'їздах у Хусті (1932 р.), Вел. Бичкові (1934 р.) та Виноградові (1935 року).

Український Пласт не мав до диспозиції ані гімнастичних заль ані спортивних площ. Пластуни звичайно вправлялися на пасовисках, тaborових площах, а часом закрадалися на площі чеських соколів чи на міські футболеві площині. Гімнастику вправляли з чеськими соколами або на годинах гімнастики по школах. Все ж таки пластуни виказували гарні успіхи у всіх ділянках спорту.

1936 р. на сокольській площі у Хусті відбулися престижеві змагання між пластунами і чеськими соколами. Спортова программа, що її підготовили пластуни, притягнула велике число глядачів. Виступив хустський спортивний кіш під проводом кошового Степана Папа-Пугача. Найбільше овацій викликало кидання списом до цілі і на віддалі. Завершенням змагань був киданий м'яч і відбиванка.

Чеська дружина киданого м'яча цілком не дописала і пластуни її розгромили на 16:0. Пластовим провідникам така висока поразка показалася неприємною і тому окружний звітодавець др. М. Гупаловський звернувся до кошового Пугача такими словами: «Тут велике число чеської публіки, які заплатили вступне і чехи задурно нам відступили свою площу, тому годі їх відпустити повною поразкою. Відбиванку наші пластуни мусять програти!» Так сталося, що пластуни програли відбиванку 2:1 і в такий спосіб обидві сторони були задоволені.

Між пластунами у цих змаганнях визначилися головно: Степан Федорко-Груша, Михайло Бокотей-Лис, Роман Балицький-Карась та Степан Пап-Пугач.

*

Між пластунами треба згадати двох визначних спортивців Закарпаття. Перший це Василь Федак, курінний при учит. семінарії в Ужгороді, що був спритним воротарем футбольної команди С. К. Русь, яка принесла славу закарпатцям у цілій Чехословаччині. Другий це Василь Пап-Яструб, визначний футболіст С. К. Руси у Хусті, якого відтак стягнула С. К. Русь в Ужгороді. За мадярської окупації він був кандидатом репрезентаційної дружини Мадярщини у міжнародних футбольних змаганнях. Мадяри однак домагалися, щоб він перейшов до одної з мадярських дружин у Будапешті, обіцюючи йому матеріальне забезпечення і підтримку на університетських студіях.

Василь Пап відмовив, хоч сам не мав засобів на вищі студії. Він не хотів покинути С. К. Руси в Ужгороді, яка під час мадярської окупації була одинокою українською дружиною, що репрезентувала Закарпаття. Успіхи С. К. Руси були успіхами і радістю усього українського Закарпаття. Тому Василь Пап, як пластун, не покинув гордощів свого поневоленого народу задля особистих успіхів і матеріальних вигод. Ось таких характерних одиниць виховав Український Пласт на Закарпатті!

РОЗДІЛ IV

ПЛАСТОВІ ІМПРЕЗИ І ВИСТАВИ

Від самих початків свого існування на Закарпатті пластуни святкували пам'ятні дні історичних подій чи письменників, влаштовували різні виступи і програми, на які запрошували ширшу публіку і так ширили добре ім'я Пласти між населенням. До програм звичайно входили принародні промови, деклямації, музика, співи, народні танці та театральні вистави. Так н. пр. протягом шк. року 1924/25 закарпатські пластуни влаштували 38 різних імпрез і вистав.

Найбільш діяльним і активним відділом у цій ділянці був 1-ий курінь кн. Теодора Корятовича в Ужгороді, який хоч би протягом одного 1928/29 шк. року виступав на сцені 16 разів, а саме: оркестра 6 разів, танцюристи 4 рази, з концертами 4 рази, з представленням один раз і один раз на пластовім святі. Крім того пластуни того ж куреня дали для молоді 5 відчитів, влаштували для ширшої публіки 11 пластових вечірок та вечорів сміху, як теж і для дітвори приготовили Свято-Миколаївський Вечір. І те все протягом одного року.

В той спосіб протягом 18 років свого існування Пласт на Закарпатті був важним розсадником національної свідомості й української культури не тільки між молоддю, але теж і між ширшими кругами населення. Із своїми виступами пластуни виходили теж на село, щоб у той спосіб могли втягнути до своєї освітньої праці теж і селянську молодь.

Про початки і розвиток театральної штуки між пластунами та про їхні початкові виступи багато довідуємося із споминів бр. Юрія Грома, якими тут користуємося:

«У шк. році 1922/23 я був учнем п'ятої класи гімназії в Ужгороді, де старанням проф. Остапа Вахнянина і дир. Андрія Алисевича, дні 7 лютого 1923 р., заложено український Пласт. З учнів гімназії тоді вписалося до Пласти 85 хлопців і дівчат. Наш

проводник, проф. О. Вахнянин зумів приведнати нас до себе і звернув особливішу увагу на наше національне і культурне виховання. Від нього я навчився перші українські маршові пісні, як „Засвистали козаченъки”, „На городі верба рясна” тощо.»

«Проф. О. Вахнянин запросив до співпраці у Пласті знаменитого актора і режисера укр. театру „Просвіта” в Ужгороді, директора Михайла Біличенка (біографія подана у IX-у розділі). Він вщепив у мое серце велику любов і посвяту для театрального мистецтва, що не покинуть мене ціле життя. Від тоді — театр, спів, музика, танець, декламація, взагалі сценічне мистецтво стало для мене найбільшою моєю пристрастю. Нам, ужгородським пластунам, сприяли в набуванні сценічного мистецтва три головні чинники: 1) стали мистецькі виступи українського театру Т-ва „Просвіта” в Ужгороді, які були для нас правдивою школою сценічного знання; 2) співпраця з Пластом знаменитого організатора і режисера того ж театру, дир. Михайла Біличенка; та 3) приїзд до Ужгорода визначного українського письменника, поета і драматурга, проф. Спиридона Черкасенка (про нього більше у главі про Пласт-Прият), який написав для нас цілу низку пластових і молодечих п'ес.»

«С. Черкасенко писав свої п'еси віршом, що дуже помогло племенню української мови між молоддю. Наполеглива праця М. Біличенка знов сприяла добрій дикції. Так з пластової сцени гомоніла завжди гарна літературна українська мова. Всі літературні твори Черкасенка, що їх він тоді писав для пластової молоді, були глибоко патріотичні і тим самим гартували нашу національну свідомість. Крім того більшість його п'ес була романтично-фантастичного характеру, що вабило до себе як молодих авторів так і молодих глядачів. Так у 20-тих роках, заслугою письменника С. Черкасенка, на Закарпатті широко розвинулася пластова театральна діяльність.»

«Початком театральної діяльності наших пластунів в Ужгороді був наш виступ у міському театрі дня 15 червня 1923 р., з нагоди I-го пл. іспиту, де ми пописувалися перед ширшою публікою співами, танцями і пл. вміlostями. Друга імпреза відбулася у залі керамічної школи в Ужгороді, дня 28 жовтня 1923 р., з нагоди державного свята і приїзду начальника Союзу Скавтів ЧСР., др. Б. Свойсіка. На святочну академію тоді зложилися хорові співи, Пердекламації, народні танці, інструментальні композиції тощо. Пердекламації, народні танці, інструментальні композиції тощо.

С. Черкасенка — „Вечірний гістъ”, на одну дію та іншу одно-дієву картину С. Калитовського — „Гостина св. Миколая”, у постановці М. Біличенка і під диригентурою Ю. Гаєвського. Закарпатська преса того часу високо оцінила пластові виступи (див. Свобода, Ужгород, 24. IV. 1924, стор. 3), які зачали змагатися. Так н. пр. пластуни у Вел. Бичкові, де провідником був М. Водонос, поставили дня 3 березня 1924 р. концерт під дир. О. Недолі. У Берегові, де пл. провідником був проф. К. Заклинський, пластуни відсвяткували 110-річчя уродин Тараса Шевченка (дир. О. Бачинський) дня 12 квітня 1924 р. Протягом 1924/ 25 шк. р. закарп. пластуни дали 28 вистав і 19 концертів-академій.»

*

У нашім описі і дальше користуємося споминами бр. Юрія Грома:

«Ці пластові імпрези збудили у нашій молоді зацікавлення сценою і згодом принесли великий успіх, бо багато із нас посвятилося театрів і театральній штуці, як н. пр. Маргарета Бращайко, Ол. Галас, Евген М. Шерегій, Юрій А. Шерегій і інші.»

«З весною 1925 р. відбулися перші заїзди ужгородських пластових аматорів сцени до Берегова, Хусту, Вел. Бичкова та Кобиляцької Поляни. Своїми виступами ужгородські пластуни зацікавили сцену і інші пластові відділи, що дало почин до зорганізування пластового драматичного гуртка у Хусті, а згодом у Вел. Бичкові. У 1924/25 шк. році, завдяки наполегливій праці проф. Л. Бачинського, закарпатський Пласт сильно укріпився і від того часу почалися пластові вистави по всіх місцевостях зорганізованого Пласти.»

«У шк. році 1925/26 я ходив уже до восьмої класи гімназії — рік іспиту зрілости. Однак я продовжав працювати у Пласті, зокрема у його драматичному кружку... Я був неначе тим „спірітус мовенс“ культурно-освітньої праці серед гімназійної і пластової молоді в Ужгороді... Всі ми аматори-пластуни полюбили сцену і театральне мистецтво, ми часто сходилися до помешкань наших співучениць (Бращайкових, Стрипської або Романової) і там грали різні сцени, іпровізували діялоги, переодягалися, вправлялися в маскуванні тощо.»

«Коли б тут навести усі ті вечірки, чайні вечорі, академії, концерти, вечорі сміху, Свят-Миколаївські та Маланчині Вечорі, що їх улаштували пластуни ужгородської гімназії (майже що місяця якась імпреза) протягом трьох і пів року нашої діяльності, то їхне число напевно дійшло би до пів сотки. І всі ці виступи слу-

жили одній цілі — розбуджувати у нашій молоді національну свідомість, ширити українське слово й українську пісню між народом, навчити усіх любити і шанувати своє рідне!»

*

З 1926 р., крім таборової ватри, сцена стала місцем попису по-одиноких пластових відділів. Пластуни зачали організувати все більше і більше пластових чи національних свят, брали участь у святочних академіях, виступали з представленнями, організовували свої драматичні кружки, пластові хори, танцювальні групи тощо.

Так н. пр. дня 28 жовтня 1926 р. мukачівські пластуни, під проводом проф. М. Велигорського, величаво відсвяткували державне свято свободи. Дня 7 листопада того ж року берегівські пластуни, заслугою свого провідника проф. К. Заклинського, звеличали 5-річчя засновання Пласти на Закарпатті святочною академією. За ними пішли пластуни в Ужгороді, Вел. Бичкові, Хусті, Празі і т. д. Учасники літніх тaborів теж приготували свої виступи, почавши з літним табором у Тур'я Реметах 1927 р., для селян.

*

Для пластунів в Ужгороді 1927 р. влаштовано курс народних танців, яким проводив ст. пластун Д. Козіцький-Козя з Праги. На закінчення курсу пластуни поставили «Вечір Народних Танців», який пройшов з великим успіхом і задоволенням численної публіки. Того самого року бр. Евген Горішок, учень VIII. кл. гімназійної, заложив в Ужгороді *першу пластову оркестру*, в якій грали навіть деякі з його професорів.

*

Зараз знов веренемося до споминів бр. Юрія Грома:

«У червні українські студенти запросили наш драматичний кружок „Верховину” до Галичини, з нею поїхали і пластуни „Вахнянинці”, під моїм проводом. Усюди нас приймали і угощували місцеві пластуни, як у Перемишлі, у Львові та Станиславові (Івано-Франківське). Запланованої комедії „Нова генерація” з життя інтелігенції і селян на Закарпатті, польська поліція нам не позволила поставити.»

*

Дня 7 лютого 1931 р., у восьму річницю засновання Пласту в Ужгороді, бр. Юрій Грім заложив музично-драматичний кружок «Веселка», який мав зайняти місце зліквідованого тоді театру «Просвіта», щоб бодай аматорськими виставами ширити українську культуру на Закарпатті. При «Веселці» працювали теж пластуни, як: В. Йосипчук, К. Кулаченко, К. Медвідь, С. Петрашко, В. Федак, М. Стрипська, Н. Романівна і інші. Режисером кружка був бр. Ю. Грім. У короткому часі вони поставили дві прем'єри, було кілька вистав. На жаль, у квітні того ж року Ю. Грома перенесли допоміжним проф. гімназії до Хусту, де почалась нова доба пластового життя. Однак «Веселка» в Ужгороді продовжала дальнє свою діяльність.

*

Почавши від 1930 р., інж. Андрій Кість (учень балетмайстра В. Авраменка) зачав давати систематичні курси народних танців, які в короткому часі поширилися по цілім Закарпаттю. Головне ядро народних танцюристів творили теж пластуни. Один з таких курсів відбувся таки у пластовому таборі в Солочині літом 1933 року, коли балетмайстер Кість приготовив пл. танцюристів (20 пар) на світове джемборі до Геделе в Мадярщині з репертуаром 11 національних танців. Між пластовими танцюристами визначалися: Іванка Гірна, Ольга Гупаловська, Аліса Грендж-Донська, Василіна Йосипчук, О. Тафійчук, В. Коперльос, М. Цірікус, І. Кардашинець, В. Йосипчук, О. Пойда і інші.

Так народні танці стали невід'ємною частиною пластових виступів і могутнім середником здобування прихильності населення для пластового руху. Народні танці при Пласті набули теж і високого мистецького рівня.

*

Шк. роком 1931/32, завдяки посвяті і здібностям братів Е. Гопрішка і Ю. Грома, Пласт у Хусті перебирає ініціативу і провідну ролью пластового життя на Закарпатті. Їм до помочі стали проф. Наталка Балицька і Михайло Самойлович при гімназії та учитель Василь Волошин при горожанській школі. Завдяки їхнім старанням повстав і знаменитий пластовий хор, про що повідомила укр. преса:

«Початком цього шк. року у Хусті пластові провідники з'єднали пл. молодь гімназії і горожанської школи і зорганізували Пластовий Хор, диригентом якого є Евген Горішок. Хор має 68 членів і виступав на усіх шкільних, державних та пластових імпрезах. Від 1-го листопада 1931 р. хор співає у греко-кат. соборі на св. Службі Божій для учнів усіх шкіл. Цей хор є першим українським молодечим хором у Хусті. У 8-му річницю заснування Пласти у Хусті хор улаштував у залі Славія святочну академію, на якій хором диригував Е. Горішок» (див. *Вперед*, 1. XII. 1931, стор. 4).

Цей хор з драматичним гуртком став згодом ядром «Краєвого Пластового Хору» (1933 р.), якого головою став інж. Михайло Беловарій, а диригентом Евген Горішок. Ім удалося зорганізувати старших пластунів Хусту й околиці, з чого повстав дня 4-го лютого 1934 р. т. зв. «Курінь Краєвого Пластового Хору» з драматичною секцією, якою провадив Юрій Грім. Ця драматична секція К. П. Х. 1935 р. перетворилася у самостійну групу театральних аматорів «Нова Сцена.»

*

Читаємо даліше у *Споминах* бр. Юрія Грома:

«Дня 5 лютого 1933 р. Краєва Пластова Старшина в Ужгороді повірила мене приготуванням програми на світове джемборі в Мадярщині. Вибраних 35 пластунів і 22 пластунок з цілого Закарпаття з'їзджаються до Хусту майже щотижня на сходини, щоб підготовити по-одинокі точки програми. Відтак, від 16—30 липня т. р., всі учасники джемборі відбули спільній пластовий табор у Солочині, щоб удосконалити програму. Тоді маestro Андрій Кість підготовив українські народні танці теж і до опери „Запорожець за Дунаєм“. Хор наступдіював 10 різних народних пісень, що їх співало 44 осіб. 20 пар танцюристів підготовило 11 нар. танців.

«Перший раз в історії Закарпаття виставлено опера у власними силами і то силами самих пластунів. Щоб osягнути належного рівня, спершу ми її відіграли кілька разів вдома, а саме: у Хусті, Мукачеві, Поляні та Свалеві. І нарешті, дня 7 серпня 1933 р., пластуни виставили 3-тю дію „Запорожця за Дунаєм“ на джемборі у Геделе в Мадярщині перед 2,500 захопленими глядачами, які представляли 80 народів і 50 різних держав. Це й було завершенням пластового театру на Закарпатті!»

*

Після свого виступу на Свято-Юрськім Святі у Виноградові (Севлюші), ужгородські пластуни виступили перший раз на радіо з хором (дир. учитель Олекса Мешко), мандоліновою оркестрою, декламаціями та монологами (див. *Пластун*, 1935, ч. 6).

Таких пластових виступів по радіо було кілька.

У той спосіб пластуни стали носіями і розсадниками української культури й українського фольклору серед населення Закарпаття.

Р О З Д І Л V

ПЛАСТОВА ПРЕСА І ЛІТЕРАТУРА

Пласт поширював свою ідеологію і старався познакомити своїм рухом ширші круги закарпатської суспільності при помочі своєї преси та різних своїх видань. Історія пластової преси це, виступи, історія ідеологічного розвитку українського Пласти на Закарпатті. Тому важне познакомитись і з цією ділянкою пластової діяльності, бо з неї ми можемо багато навчитися. При кінці цього розділу подамо ще деякі зразки пластової поезії та пластової пісні, що мали на меті підтримувати пластового духа серед закарпатської молоді.

1. Пластовий журнал «Пластун».

У рр. 1923—1935 на Закарпатті виходив урядовий пластовий журнал «Пластун», який перейшов три стадії свого ідеологічного розвитку, а саме: а) добу скавтського інтернаціоналізму (1923—1926), б) народовецького патріотизму (1928—1932) та в) соборницького націоналізму (1932—1935).

I-ша доба — доба скавтського інтернаціоналізму — 1923/26. Від самих початків Пласти на Закарпатті пластовий часопис виходив у трьох мовах: українській (етимологією), чеській (для чеських юнаків) та мадярській (для жидівських кадімаг і мадярських черкейсів), звідси і його потрійна назва: «Пластун — Юнак — Черкейс» (із практичних причин відсилаємося на нього, як «Пластун»). Його видавала Головна Управа Скавтів Підк. Руси, яка складалася із представників усіх національностей. Першим головним її редактором фігурував начальник Головної Управи Скавтів Підк. Руси, т. зв. Жупний Звітодавець, др. Йосиф Пешек, народом чех, одиник великий прихильник української молоді і народовецького руху на Закарпатті, про що говорить його передовиця української частини першого числа «Пластуна»:

«Дорога молоде!

Як те зерно засіяне у землю Підкарпатської Руси (урядова назва Закарпаття під час чехосл. режиму), виростаєш і звертаєш

свої очі до сонця, а своє серце до свого народу. Дивимося на тебе з любов'ю і бажаємо, щоб ти стала фізично і духовно здоровою, доброю, правдивою і гарною, бо ти надія нашої будуччини.

Однак від тебе залежатиме, як ти розвинешся. Ти сама мусиш причинитися до того, щоб ти виростала як тілесно так і духовно у совершенних людей. То ж відчини своє серце для кожної живої істоти, чи то буде людина, чи звирина, чи ростина. Радій з радиочими, плач з плачучими і станеш доброю.

Правильно думай, на все звертай свою увагу, широко розмишляй і говори, бо тільки так ти станеш правдивою.

Люби гарні речі, захоплюйся красою свого (народнього) наслідства, звертай увагу на красу природи і збагачуй її своїми власними починами, бо тільки так ти станеш гарною.

Бережи своє здоровля і вправляй своє тіло, щоб бути свіжою, здоровою і сильною. Тому, дорога моя молоде, ступай дорогою здоровля, краси, правди і добра!»

Першими редакторами української (руської) частини, що була завжди найбільшою, були назначені проф. Остап Вахнянин та дир. Андрій Аліськевич. Властивим редактором укр. частини був одинак проф. Вахнянин, а по його трагічній смерті 1924 р., проф. Леонід Бачинський. Між дописувачами протягом цієї першої доби треба згадати заслуженого поета-драматурга С. Черкасенка, закарп. поета В. Гренджу-Донського, проф. В. Пачовського, Марійку Підгорянку, С. Бірчаківну та інших.

Фінансування «Пластуна» було відказане на державну допомогу і тому його треба було редаговати у дусі владних директив, тобто у дусі скавтського інтернаціоналізму, що ніяк не відповідав духові і завданням українського Пласти на Закарпатті.

Доки жив др. Йосип Пешек († 1925), прихильний українському рухові, він давав вільну руку укр. редакторам, щоб редактували українську частину на народовецьких основах. Зате його наслідники були нам менше прихильні, а то й ворожі. Однак жидами і мадярами чехи не журилися, вони так писали, як хотіли.

Тримовний «Пластун-Юнак-Черкейс», залежно від державної допомоги, виходив неточно, подвійними числами, аж нарешті у жовтні 1926 р. перестав цілком виходити. З п'ятого його річника на 1927 рік уже не з'явилось ні одного числа. Так, протягом I-ої доби тримовного «Пластуна» з'явилися такі річники і числа:

Річник I — за 1923 р. — числа: 1, 2, 3, 4—5.

Річник II — за 1924 р. — числа: 1—2, 3—4 5—6.

Річник III — за 1925 р. — числа: 1, 2, 3—4.

Річник IV — за 1926 р. — числа: 1, 2, 3—4.

Річник V — за 1927 р. — ні одне число.

ІІ доба — доба народовецького патріотизму — 1928/1932. З першим числом VI-го річника, що з'явилось у березні 1928 р. у книжковому форматі, часопис друковано під назвою «Пластун, часописъ пластовой молодежи», місцевою українською (руською) мовою, з урядовим етимологічним правописом. Редактором «Пластуна» фігурував референт укр. пластових відділів Закарпаття інсп. Юліян Ревай, однак на ділі його редактував дальнє проф. Л. Бачинський, аж доки в осені 1929 р. його не видалено із Чехословаччини.

У своїй вступній статті до первого числа ред. Ю. Ревай пише:

«По довгій мовчанці ми знов забираємо слово і маємо змогу випустити у світ друковані сторінки «Пластуна», хоч у іншім виді та при інакших умовинах. Без часопису ніяка організація не може досягнути такого успіху, як коли вона має до диспозиції свій власний орган, який лучить усіх членів, причинюється до виміни думок, інформує членство про організаційні справи і показує стежку, якою нам усім треба ступати вперед. Це відчули понад цілий рік усі наші пластуни і пластунки. Це відбилося теж і на самім організаційнім життю нашого Пласти.

«Сподіємося, що вже більше не зустрінемо таких перешкод і досягнемо того, що ідея пластового виховання молоді проникне і здобуде усі закутини нашого Підкарпаття. Сподіємося, що до Пласти з часом пристане вся руська (українська) молодь, щоб так приготувати себе до життя і забезпечити ліпшу долю нашому народові.»

Із VI-го річника з'явилось тільки одно число за березень 1928 р., бо VII. річник публікують уже на шк. рік 1928/29, почавши від ч. 1—2, яке з'явилось за вересень-жовтень 1928 р. Поставивши пластовий часопис на національній основі, редакція змагається надати укр. Пластові на Закарпатті народовецького духа, щоб тим самим включити пластовий рух до національного відродження Срібної Землі:

«У наш Пласт треба внести нового духа, нам треба інтернаціональний характер Пласти більше заціоналізувати. Не лякайтесь того! Цим ми не согрішими проти основних засад Пласти. Я шаную ці засади, але всі ми мусимо признати, що дух часу вимагає від нас цієї зміни... Наші обставини вимагають заціоналізування нашого Пласти і нашим дорожоказом мусить бути клич: — *Бути вірними синами нашого народу!*» — закликає ст. пластун Ю. Грім (див. *Пластун*, січень-лютий 1929, ч. 4—5).

Почавши VII-им річником (1928/29) у *Пластуні* зачинають появлятися статті писані фонетикою, в яких чим раз то яскравіше

зачинає пробиватися народовецький дух. До того, у великій мірі, спричинилася нова Редакційна Колегія, яка зачала редагувати Пластуна від березня 1929 р., почавши шостим числом. До Редакційної Колегії входили: Ю. Ревай — відп. редактор; Ю. Білей — адміністратор; Л. Бачинський, Ю. Білей та Ф. Агій — члени ред. ради. Між дописувачами, крім старших, ми бачимо вже й національно свідоме нове покоління, пластунів: А. Бойчук-Калину, Юрія Грома, М. Підкарпатенка, др. В. Бірчака, М. Вайду, др. Б. Алиськевича-Канюка, Струмочки-Полонинського, І. Тернину, І. Калічака, А. Устяновичеву та інших.

Чехословацька влада всіми силами старалася спинити це національне переродження укр. Пласти на Закарпатті, тому робила натиск на краєву управу, переводила поліційні ревізії, конфіскувала укр. літературу і відкликала дозвіл на побут у Чехословаччині многим українським емігрантам. Так у осени 1929 р. був змущений покинути ЧСР. найбільш чинний і заслужений для закарп. Пласти проф. Леонід Бачинський. Та сама влада підтримала заснування москофільського скавту, щоб розбити національну єдність і перетягнути туди мало свідому закарпатську молодь.

Нарешті державні чинники відмовили всяку допомогу для українського Пласти і заборонили поширення «Пластина» між молоддю державних шкіл. Так з чч. 2—3, за грудень 1931 — січень 1932 р., закінчився Х-ий річник і друга доба пластового часопису на Закарпатті. Та український Пласт стояв уже на сильних основах і повів закарпатську молодь самобутньою дорогою до національного відродження.

Так, протягом II-ої доби «Пластина» — часопису для пластової молоді, появилися слідуючі річники і числа:

Річник VI — за 1928 р. — ч. 1 (одиноке на березень 1928).
Річник VII — за 1928/29 р. — чч. 1—2, 3, 4—5, 6, 7, 8.
Річник VIII — за 1929/30 р. — чч. 1, 2, 3—4, 5—6, 7, 8.
Річник IX — за 1930/31 р. — чч. 1, 2, 3, 4—5, 7—8.
Річник X — за 1931/32 р. — чч. 1, 2—3 (останнє число).

III доба — доба соборницької ідеології — 1932/35, коли пластовий журнал «Пластун» прийняв укр. літературну мову з фонетичним правописом і став на зasadі, що закарпатці це частина 40-мільйонового українського народу. Із-за браку фінансів і щоб оминути державну цензуру, часопис виходив тільки літографічно. Так у передовиці першого випуску XI-го річника, за вересень-жовтень 1932 р. читаємо:

«Наша пластова преса пережила різні моменти. Ми мали свій ілюстрований і великого форуму журнал (тримовний), але він не

був виключно нашим (тоб-то в рр. 1923—1926). Пізніше був менше ілюстрований і меншого формату (тоб-то в рр. 1928—1932), але був уже майже наш, бо Союз Чехословацького Скавтінгу не мав на нього впливу. Однак ми мусіли придержуватися етимологічного правопису, бо Шкільний Реферат передплачував пл. часопис для державних шкіл.

«Нині господарська криза (депресія), матеріальні обставини значно погіршилися. Держава не має грошей передплачувати часопис, а ми теж не спроможні видавати такий часопис, як до цього часу. Все ж таки ми будемо видавати нашого „Пластуна” хоч і в скромнішому виді, але самостійно. Нам треба завжди пам'ятати: *Не надіймось на чужу поміч!* То ж, пластуни, до праці!»

У тім самім числі ст. пл. Канюк, у статті «В нинішню хвилю», подає нові напрямні пластового руху на Закарпатті. Між іншим він пише:

«Наша організація, Улад Українських Пластунів Підкарпаття, поставила собі за завдання згуртувати під свій синьо-жовтий прапор усю нашу молодь і виховати її на чесних, характерних та відважних синів нашої дорогої Батьківщини, для кращого завтра нашого бідного народу. Про Неї (тоб-то Батьківщину) ми завжди будемо думати, для Неї ціле своє життя будемо працювати і відважно боронити її права. Ось ідеологія нашого Пласти!»

Знова ж у передовиці до чч. 3—5 (листопад 1932 — січень 1933) читаємо:

«Кожний український пластун мусить добре пам'ятати, що він сином великого Українського Народу і тому мусить добре знати не тільки історію, географію і сучасне положення укр. народу, але теж мусить уважно стежити за всіми проявами українського національного життя на всіх землях заселених українцями. Добро народу мусить бути кожному укр. пластунові не тільки на його серці, але теж і найвищим його законом!»

Часопис редактувала *Редакційна Колегія*, в якій Ю. Ревай фігурував, як відповідальний редактор, а І. Роман як адміністратор. Між дописувачами уже самостійного «Пластуна» зустрічаємо: Б. Алиськевича-Канюка, Михайла Вірлинного, пл. Нитку, Б. Заклинського та інших.

Чеська жандармерія занепокоїлася новим духом в українсько-му Пласті і зачала чим раз то більше втручуватися до пластових справ і діяльності. Щоб не занадто дразнити центральні державні круги в Ужгороді, Пластова Старшина рішила перенести редакцію «Пластуна» до Виноградова, де вже вийшло перше число XII-го річника у березні 1934 р. У передовиці *Редакційної Колегії* читаємо:

«На ширших сходинах провідників українського Пласту в Ужгороді, дня 3 лютого 1934 р. рішено, щоб і надальше видавати пластовий часопис „Пластун”, але перенести в-во до Севлюша (заяз Виноградів), назначуючи редактором уч. Андрія Ворона.»

Адміністратором часопису був назначений Яків Шепель-Бульба, який поміщав у нім теж і свої організаційні статті. Між новими дописувачами «севлюшської» доби треба згадати: Ю. Боршоша-Кум'ятського, В. Самчука, П. Міговка, А. Вільшину, В. Жмутка, П. Пойду, С. Скрипа, М. Вайду, Н. Козіцьку, Б. Алиськевича та інших.

Останнє число «Пластуна» (Річник XIII, ч. 7) з'явилось за вересень 1935 р. Він уже більше не віджив. Його місце зайняв журнал: «Молоде Життя», що з'явився щойно у вересні 1938 р. У міжчасі спільній журнал мусіли заступити місцеві пластові часописи, про які теж треба буде щось сказати.

Так, протягом III-доби свого існування, з'явилися слідуючі річники і числа пластового журналу «Пластун»:

Річник XI — за 1932/33 р. — чч. 1—2, 3—5, 6, 7, 8—10.

Річник XII — за 1934 рік — чч. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Річник XIII — за 1935 рік — чч. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

2. Місцеві пластові часописи.

З оснуванням окремих пластових відділів на Закарпатті, зачали з'являтися теж і місцеві пластові газетки, по більшій часті розмножувані літографічно. З місцевих пластиових часописів заслуговують на окрему згадку слідуючі:

«Берегівський Пластун» — якого перше число з'явилось у Берегові за жовтень 1923 р. Про його з'яву читаємо: «Перший відділ Пласту на Закарпатті був заснований при руській (українській) гімназії в Берегові. Берегівський Пласт свідомий того, що він дав початок пластового руху на Закарпатті і тому старається бути прикладом для інших пластових відділів на будуче. У своїх ідейних змаганнях за першенство, берегівський пластовий курінь зачав видавати свою власну газетку. Писаний рукою часопис помножують циклостилем. Зовнішній його вигляд і рисунки скромненькі, але вартість його тим більша, бо він є самостійним журналіком берегівських пластунів» (див. Пластун, 1923, чч. 4—5).

«Бичківський Пластун» — з'явився у Вел. Бичкові за січень 1924 р. Як і берегівський, він теж писаний рукою. Про нього лишилася така вістка: «Як любо читати ті почерки дрожачої дитинської руки, що хоче на папері відкрити своє серце. Слава вам, мо-

лоді друзі з Бичкова, що рветесь до сонця, що читаете, вчитесь, трудитеся для добра свого народу!» (див. *Пластун*, 1924, чч. 5—6).

«Севлюшський Пластун» — помножуваний літографічно, появився у Севлюші (зараз Виноградів) 1925 р. Його привитано такими словами: «З особливішою приємністю перечитуємо журналчики, зацікавлені пластовою працею між молоддю. Вони друкують свої журналчики на шапірографі або циклостилі. Ім належиться велике признання, бо вони випускають свої газетки саме тоді, коли «Пластун» із-за браку матеріальних засобів не появиться» (див *Пластун*, 1925, ч. 2).

«Таборит» — пластовий часопис, який виходив під час літніх вакацій по різних пластових таборах. Перший раз появився у таборі у Лугах 1926 р., під ред. Ю. Шерегія — Грома. В ньому знаходимо добре передовиці, жартовливі оповідання, пластові пісні, поезії тощо. Його звичайно прочитували при пластовій ватрі. Визначними редакторами «Таборита» були: Л. Бачинський, Ю. Грім, К. Кулаченко-Альбатрос, В. Гренджа-Донський, др. В. Бірчак, П. Барничка та С. Пугач.

«Скоб» — місячник при Учит. Семінарії в Ужгороді, шапірографом, зачав виходити 1927 р., ред. Галайда, на 8 стор.

«Хустський Пластун» — на циклостилю, появився у Хусті 1932 р., коли там зачав змагатися пластовий рух завдяки відданій праці братів Ю. Грома та Е. Горішка. Був це дуже цікавий часопис і містив багато цінних статей.

«М'яв» — пластовий журналчик для найменших Вовченят і Лисичок у Братіславі, зачав виходити 1933 р. Про нього читаемо: «У Братіславі на Словаччині існує пластовий гурток лисичок під назвою — Котеня, а їхнім звуковим кличем — „м'яв”! Котенята зачали видавати свій часопис, що його назвали — „М'яв”. Вже вийшли чотири числа цього пластового часопису для найменших» (див. *Пластун*, 1934, ч. 1).

На місці буде згадати тут і закарп. українську пресу, яка завжди із захопленням підтримувала пластовий рух і в своїх часописах поміщала різні статті про Пласт і пластові виступи. Між ними окремої згадки заслуговують: *Підкарпатська Русь*, *Наш Рідний Край*, *Українське Слово*, *Свобода*, *Учительський Голос* та, зокрема, *Пчілка*, що від 1925 р. мала окремий «Пластовий Куток». Редактором «Пластового Кутка» був проф. Л. Бачинський, а по його видалені із Закарпаття 1929 р., Б. Алисъкевич-Канюк.

Коли 1935 р. перестав виходити пл. часопис «Пластун», то коштовий хустської округи Степан Пугач вийшов з ідеєю настінної газетки, що її назавв — «*Настінний Пластун*». Перший її випуск появився в осени 1935 р. Статті були писані рукою і їх вивішу-

вано на таблі оголошень у пластових домівках або їх прочитувано на курінних сходинах. Головним редактором хустського «Настінного Пластуна» був пл. розвідчик Петро Барничка-Веселяк, один з визначних пластових діячів на Закарпатті.

Почин хустських пластунів потягнув за собою інших. Так протягом 1936 р. на Закарпатті з'явилося кілька таких настінних пластових часописів, які звичайно перетворювалися на періодичні цикlostилеві часописи, писані машинкою. І тут почин дають хустські пластуни, які 1936 р. зачали видавати пластовий часопис для середньо-шкільної молоді — «Скоб», під редакцією гімназисти Івана Маргітика-Муравля. Він теж багато прислужився для пластового руху на Закарпатті.

«Батра» — часопис для Село-Пласти появився у тому самому часі у Бедевлі. Його редактував учень хустської гімназії Василь Маркусь, який здобув багато заслуг своєю відданою працею для поширення пластової ідеї на Закарпатті.

«Карпати» — пл. часопис при берегівській гімназії, що його започаткував 1937 р. згаданий уже П. Барничка-Веселяк у Берегові, коли перенісся туди із Хусту.

«На стійці» — пл. часопис при Учительській Семінарії в Ужгороді, з'явився в осені 1937 р. Його редакторами були заслуженні пластуни: Михайло Козичар та Іван Грицак. Відтак вони обидва віддали своє життя в обороні Карпатської України на Красному Полі.

«Мочарі» — пл. часопис для пластунів народньої і горожанської школи, видавали пластуни у Нересниці, почавши теж з 1937 року.

Нарешті, 1938 р. знову з'явився спільній друкований пластовий часопис: «Молоде Життя» та про нього буде слово в окремій главі. В першім числі «Молодого Життя» з'явилася стаття тодішнього краєвого звітодавця Степана Папа-Пугача під заголовком: «Ми просто йдем», в якій він розглядав пластову місцеву пресу Закарпаття в рр. 1936—38. Задля історичного і ідеологічного значення цієї статті ми її передруковуємо майже у цілості.

3. «Ми просто йдем!»

«Всі добре знаємо, що ми — молоде покоління — є цвітом народу. Нема молоді, не буде жити й народ у будуччині. А щоб народ завжди існував, то він повинен мати добре виховану молодь, щоб вона зуміла колись повести свій народ правильною дорогою. До того всі ми мусимо приготовлятися. З нас виростають грома-

дяни і колись на нас спаде багато обов'язків. А ті обов'язки зумію виконати тільки тоді, якщо замолоду до них приготуємося...» — закликає Пластунка (див. Скоб, 1936, ч. 2).

Цими роками наш Пласт лишився без проводу і, якщо такий був, то він не мав зв'язків з порозкиданими по цілім Закарпатті куренями. Пластова молодь, бачучи потребу пластового виховання, сама береться до праці над пожвавленням пластового руху: «Спричинімся до його піднесення, сповняймо обов'язки та стараймося, щоб піднести наш Пласт на вершок слави!» (там же). Це прагнення молоді до піднесення Пласти і їхня запопадлива праця ішли цілих два роки (тоб-то 1935—1936). Тоді прагнення, щоб «Пласт відіграв важну роль в історії нашого народу» обхопив ціле Закарпаття. Кілька старших пластунів зачало підготовчу працю для піднесення закарп. Пласти.

Тому уже початком 1937/38 шк. р. редактор «Скоба» бр. Муравель заявляє: «На Підкарпатті Пласт стався трибуною української молоді. І на це ми, пластуни, горді. Під пластовим пропором сьогодні прямує наша молодь світлим шляхом правди, а з її грудей лунає голос запевнення: — Нам не страшні перешкоди, нас ніхто не зведе з правильної дороги, а на тих, що хотіли б викрасти наше юнацьке серце, дивимося з погордою! Це був клич 550 пластунів і пластунок, що злетілися з усіх закутин Підкарпаття на краєвий з'їзд Просвіти до Ужгороду. Це молодь, що живе для народу і батьківщини. Це молодь, що в разі потреби віддасть своє життя за рідну свою землю. Це молодь, яка ніколи не уступить ворогові і завжди буде прямувати шляхом правди!» (див. Скоб, 1937/38, ч. 3).

Не маю на меті розписуватися взагалі про пластовий рух, лише згадаю про теперішню працю пластунів над культурним піднесенням нашого народу. Тут знов покличуся на голос того самого «Скоба»: «Працею пластунів зникає темнота у народі і наш народ не дасть себе вже більше обманути. Наш свідомий народ зуміє добре розрахуватися з тими, що хотіли б заторкнути наш національні святощі.»

Крім хустського «Скоба» виходить другий літографований частопис куреня Село-Пласти у Бедевлі: «Ватра», який теж закликає до праці: «Нинішня доба вимагає від нашої пластової молоді, щоб вона з повною посвятою працювала для добра нашого Народу і Батьківщини. Сьогодні ми знаходимося серед ворогів, які не вагалися б нас зразу пожерти. Ми мусимо вже раз вирватися з кліщів ворога і зажити свободним життям, щоб ми теж могли розвиватися, як і інші народи... То ж до праці, брати! Хай вороги знають, що ми живемо!» (див. передовицю Ватри, 1936, ч. 1).

Подібних закликів, як звичайно, було тоді багато у нашій пресі. Але цей заклик не пропав у порожнечі, він підносив духа до праці, подаючи її напрямні. А вислідок? Пластуни дають по селах недільні відчити, театральні виставки, поширюють укр. пресу і книжки. Ці і подібні їм діла записані у неписаний хроніці «добрих діл» українських пластунів Закарпаття, бо їх сповняла не одиниця, але майже 2,000 пластова родина. І молодші та сільські пластуни, що мали ще багато працювати над собою і над піднесенням укр. Пласту, дають театральні виставки, влаштовують курси неграмотних, бо «великий стид нам і ганьба, що наші старші батьки, сестри і брати не вміють читати і писати... І не були б ми люди, тим більше пластуни, коли б ми лишили свій народ на поталу ворогам!» — пише бр. Л. Гириц у тій самій «Ватрі», яка знаменито сповняла свій обов'язок, як може сповняти його лише карний пластун. Ці діти зрозуміли, що їм робити і як їм поступати. Вони не задовільнилися самими закликами чи протестами.

1937/38 шк. рік записався в історії Пласти роком пожвавленої праці і відродження пластового руху на Закарпатті. Пластуни, побіч культурної праці, взялися і до організаційної праці та вироблення нових напрямних пластового життя. Появляються нові пл. часописи, а саме берегівські «Карпати» та ужгородський «На стійці». Появився і п'ятий часопис «Мочари», що його зачали видавати нерисницькі пластуни для виховання новиків при народних і горожанських школах. Про це відродження Пласти радісно загомоніла «Ватра»: «Майже у кожнім більшім селі вже заложений Пласт... Помалу наша молодь зачинає розуміти значення Пласти і тому радо вступає в ряди пластунів. Число пластунів зростає з дня на день!»

У самих починах свого відродження пластуни надибають перешкоди і пізнають боротьбу життя: «Ми знаємо, що в житті нам треба боротися. Нам не страшні ніякі перешкоди, нас не спинять жадні вигоди, але ми сміло йдемо у боротьбі і чеснім змаганні до країці будуччини!» — пригадує «Скоб». А що ця невпинна боротьба йшла уже протягом 16-ох років існування укр. Пласти на Закарпатті, тому важним завданням кожного укр. пластуна було — приготовитись до боротьби! І коли москвофіли заложили свій «скавт» і обіцянками та погрозами зачали перетягати слабших пластунів до свого табору, піdnіс свій голос «Скоб»: «Поступаймо так, щоб нас наші потомки не проклинали. Хай же ж буде проклятий той, хто зрадить свій народ і піде на службу ворогові!»

До того часу пластуни боролися за кращу долю горстки свого народу під Карпатами, а тут перед ними виринуло життя-буття

соборної нації: «Іде бій, у якому переможцями стануть лише ті, що сильні. Тому нам потрібно сильних членів Нації, які мали б могли б усунути усі труднощі і довели б до відродження Рідної Краю... Такими борцями повинні статися усі українські юначка і юначки. Ми ще у молодечому віці мусимо звертати велику увагу на своє виховання і станути до боротьби за свій народ, щоб бути гідними дітьми своєї Батьківщини!» (див. *Карпати*, 1937/38, ч. 3). Ужгородські пластуни уже бачать себе переможцями у цій боротьбі: «Хто цінить своє життя, хто хоче стати людиною чину, у кого сильний характер дорощий понад усяке матеріальне добро, ставайте у наші ряди, у ряди переможців!» (див. *На стійці* 1937/38, ч. 1).

Прагнення пластової молоді влучно схопила тоді О. Чорногірська у своїм віршику:

Минув вже час усіх зневаг,
Пониженья і неволі,
Ми хочем жити! Вільно жити!
Терпіли вже доволі!

Не хочем більш, щоб володіли
Пани з чужкої нам сім'ї,
Ми хочемо тут панувати,
Ми хочем жити на цій землі!

(див. *На стійці*, 1937/ 38, ч. 4).

«Ми не живемо для себе самих. Наше життя буде мати лише тоді якусь вартість, якщо наш чин спричиниться до піднесення нашої Української Нації на вершок Ії слави і вченення Ії між інші свободні народи Європи. Ось тоді то наше життя буде вартісне! » — писали берегівські «Карпати», ідеологічно найкращий пластовий часопис.

Звідки ж пластунам черпати сили і захоти? На це питання відповідає бр. Медвідь: «Наша минувшина викриває перед нами гарну картину. Перед нами стають постаті козаків, кошових, гетьманів... Над українською землею лунають Кобзареві (Шевченкові) слова, а Крути і Базар кличуть до нас. Було колись? Минулося? Нема козаків колишніх? Чи ж пластун — це не справжня постать лицаря-козака?» (див. *Скоб*, 1936/37, ч. 3). І так надхнені ряди нових борців, пластунів-лицарів:

«...встають і далі йдуть,
Хрести свої без слів несуть.

Це ті, що йдуть на зустріч волі,
Бо в їх очах одна мета:
— Вже раз зняти її з хреста!
А справа ця — для них свята!

(бр. Рись, *На стійці*, ч. 3).

А пригляньямось теж на життя пластунок. Не з меншим завзяттям працювали і дівочі відділи: «У нашій добі світ числиться лише з сильними народами, для слабих нема життя. Кожна українська дівчина повинна належати до пластової організації. В Пласті дівчата наберуться витревалости, мужності і характерності, яких то прикмет наші дівчата мають дуже мало. Українська пластунка повинна пам'ятати, що вона колись буде виховувати борців за нашу волю. Пластунка свідома свого великого завдання і вона добре розуміє свій знеслий ідеал — краща будучність рідного народу. Тому ми, пластунки, зачинаймо спільно працювати з братами пластунами, щоб боротися за краще завтра українського народу!» — пише с. Оксана Завзята (див. *На стійці*, ч. 2).

Між пластунами зачалось змагання до чим більшого поступу: «Застановімся над тим, чи ми можемо зрівнятися з пластунами сусідніх околиць. Добра воля і охота все зможуть. То ж готуємось всі до праці!» — заохочують «Мочарі». Найменші пластуни не хочуть лишатися позаду. І треба було бачити їх машерувати на пластовім з'їзді у Буштині та почути їхній веселий сміх і радісні пісні, якими вони доганяли втікаючих перед дощем старших пластунів, ідучи карно і весело даліше в рядах. Для них ніщо «бури і негоди» — їм усміхається краща доля, весна!

Український Пласт має свою притаманну ідеологію. Закарпатські пластуни, хоч вони ніколи не читали і не бачили сторінок «Життя в Пласті» чи по-одиноких чисел «Молодого Життя», своїм серцем відчули цю укр. ідеологію. Пізнавши мету укр. Пласти, ці малолітки (старших від 18 років між ними майже не було) відважно прямували до неї. За один рік Пласт на Закарпатті осягнув того, чого не міг осягнути протягом часу між 1923—1933,

у роках вільного розвитку. Ось як романтично описує цей ідеологічний розвиток с. Запорізька у своїм віршику «Лети Скоб»:

Ой лети наш Орле, високо знімайся,
Здіймись аж під небо і там шукай волі!
Ой лети Соколе, лиш скоро, не гайся,
Бо Україна стогне у тяжкій неволі.

Лети Скобе-Орле, поки лиши с.г стане,
У новий світ для тебе — у вільне повітря,
Шукать ключа правди рідній Україні,
І не бійся, Брате, і страшного вітру.

(див. На стійці, ч. 4).

«Відкривай очі меншим, байдужим і несвідомим братам. Зміщенною їхні характери своїм власним прикладом. Розбудовуй у них дрімучі національні почування. Клич їх до чину, до борні!» — заохочує ст. пластун (див. На стійці, ч. 2). І бр. Юрій Карій уже бачить у «Ватрі», як:

З Карпат могутніх, високих,
Буря загреміла,
Обізвались далі степи,
Земля розгорілась.

Високо зноситься дух пластиuna. Чого ж стоїте, герої? Ваша воля полита кров'ю. По бурі прийде довго-ожидана весна!

А доти ми, стиснувши руки,
Без слів вперед ідем!

(див. На стійці, ч. 4).

4. Часопис «Молоде Життя».

Коли 1937 р. краєвим звітодавцем укр. Пласту на Закарпатті став Степан Пап-Пугач, він мріяв відновити спільній друкований пластовий журнал, уже обоснований на соборницьких засадах. Опираючись на пластових українських традиціях, він рішив ви-давати цей часопис під історичною його назвою: «Молоде Життя». Так у вересні 1938 р. з'явилось в Ужгороді перше число українського пл. журналу «Молоде Життя», за матеріальною підтримкою заслуженого пластиuna I. Романа. Його редакторами були ст.

пластуни: С. Пап-Пугач і О. Блистів-Гайдамака. Щоб познакомитись з ідеологією нового пл. часопису, наведемо частину передвиці цього першого числа:

«Відновляючи видавання пластового часопису, редакція свідома всіх труднощів зачатої праці. Але 3,500 пластунів не може жити без власного часопису. Тому редакція і ширші ряди Пласти повинні приложити всі свої зусилля, щоб часопис утримався та гідно сповняв своє велике завдання. Покинувши назву попереднього пл. часопису Закарпаття («Пластун»), ми прибираємо нову назву: «Молоде Життя», нав'язуючи її до загально-українських традицій.

«Давніше мета закарпатського Пласти не була така ясна і знесла, як сьогодні. Сьогодні наша мета така ясна і могутня, як те сонце: „Зібрати під пластовий стяг всю нашу українську молодь, щоб повести її у нестримному поході за високі ідеали українського народу!”

«Сестри і Браття! Станьмо мужньо під прapor нашого часопису „Молоде Життя” і поставмо його на висоту наших знеслих змагань, щоб через нього ми дальше плекали славну традицію Українського Пласти!»

На жаль видання дальших чисел «Молодого Життя» припинили політичні зміни в осени 1938 р. — віденський арбітраж, утрата головних міст Ужгорода, Мукачева і Берегова, як теж і перенесення столиці Карпатської України до Хусту. Український Пластовий Улад Карпатської України у Хусті старався продовжити публікацію пластового журналу: «Молоде Життя» у новій столиці, однак одинока тоді українська друкарня у Хусті була перетяжена державними запотребуваннями і тому не могла взяти на себе нове зобов'язання публікації пластового журналу. Тому пластовий часопис: «Молоде Життя» в історичних часах Карпатської України (листопад 1938 — Березень 1939) не появився.

5. Пластові видання.

Із заснуванням укр. Пласти на Закарпатті з'явилася теж і своя пластова література. Перша пластова книжка, яка з'явилася в Ужгороді 1923 р., це був пластовий підручник «Пласт», що його уложив проф. О. Вахнянин. Спочатку пластові книжки з'являлися у різних видавництвах, але вже при кінці 1924 р. проф. Леонід Бачинський зорганізував пластове видавництво «Ватра», яке протягом п'ятьох років без найменшої держ. допомоги видало 23 книжечки, у 38,100 примірниках (див. Пластун, 1928/29, ч. 6).

Заходами Пластової Управи вийшли слідуючі книжечки (для книжок, друкованих в Ужгороді, не наведене місце друку):

В 1923 році:

1. О. Вахнянин, «Пласт», історія Пласти, стор. 16.
2. О. Вахнянин, *Пластовий Календарець на 1924 р.*, Прага 1923. стор. 32.

В 1924 році:

3. С. Е. Томсен, «Дух лісу», оповідання, стор. 64.
4. Др. Б. Пешек, «Лицарі таборового огню», оповідання, стор. 31+1.
5. С. Черкасенко, «Лісові чари», комедія на 2 дії, стор. 80.
6. С. Черкасенко, «Вечірний гістъ», драма в 1 дії, Прага 1924, стор. 31.
7. С. Е. Томсен, «Оповідання», перекл. Сірого-Вереса, стор. 48.
8. С. Черкасенко - Я. Ярославенко, «Гей пластуни, гей юнаки!», пл. гимн.
9. Л. Бачинський, *Пластовий календар на 1925 р.*, стор. 48+4.
10. С. Черкасенко, «Сміх», драм. казка в 1 дії, стор. 32.
11. О. Вахнянин, «Пластовим шляхом за красою життя», підручник, Прага 1924, стор. 125+36 ілл.

В 1925 році:

12. С. Черкасенко, «Чудо Св. Миколая», пл. інтермедія, стор. 32.
13. С. Черкасенко, «Лібуша в таборі», одноактівка, стор. 32.
14. С. Черкасенко, «До світла — до волі», картина з дитячих літ Т. Шевченка, стор. 48.
15. Л. Бачинський, *Пластовий календар на 1926 р.*, стор. 96.

В 1926 році:

16. К. Губалек, «Пластуни», жарт в 1 дії, перекл. Заклинський, стор. 16.
17. С. Е. Томсен, «Оповідання», перекл. Ф. Б., стор. 16.
18. Л. Бачинський, «Порадник пластина», матеріал до 1-го ісп., стор. 8.
19. С. Е. Томсен, «Старий Борсук» і інші оповідання, перекл. Ю. Л., стор. 20.

20. С. Е. Томсен, «Малпа Йинни», перекл. Паржекової, стор. 16.
21. З. Лягерлеф, «Старенъка мати», перекл. Заклинського, стор. 19.
22. В. Гульберт, «Доля медведиці», оповідання, стор. 16.
23. Л. Бачинський, Одривний календарь на 1927 р.

В 1927—1928 рр.:

Протягом 1927-1928 р. пластові видання виходили під загальною публікацією книжечок: «Пластова Бібліотека», а саме:

24. С. Гедин, «Подорож по Тибету», перекл. Л. Б., стор. 16
25. Л. Бачинський, «Отруйні гадини», підручник, стор. 22+9 ілл.
26. С. Е. Томсен, «Мої знакомі», опов. з життя звірят, стор. 16.
27. Пластові картки, рис. арт. О. Бокшая, 3 серії, 12 карток.
28. Л. Бачинський, Пластовий календарь на 1928 р., стор. 52+12.
29. Б. Дуб - М. Кобза, «Пластовий співаник», 58 пісень з нотами, стор. 72.
30. Л. Бачинський, «Правила доброго поведення», стор. 120+37 ілл.
31. Л. Бачинський, «Вовченята и лисички», підручник, стор. 16+7 ілл.
32. Л. Бачинський, «Основи Пласти», пл. помічення і спостереження, підручник, стор. 48+40 ілюстрацій.
33. Л. Бачинський, «Мотилі шкідливі овочевим деревам», стор. 102.
34. Л. Бачинський, «Атлас мотилів», альбом з 289 кол. ілюстраціями.
35. Л. Бачинський, Пластовий календарь на 1929 р., стор. 32.
36. И. Новак, «Праця в гуртку», додаток до «Пласт», стор. 16.

В 1929 році:

37. Л. Бачинський, «Наші табори 1921-1929», альбом, стор. 16+16 знимок.
38. Ф. Колесса, «Руські народні пісні», для шк. молоді, стор. 40.
39. Л. Бачинський - С. Дмоховський, «Рік у садку і городі», стор. 64.

У серпні 1929 р. чехосл. влада відкликала позволення на побут проф. Л. Бачинського, який засновав пластове В-во Ватра (видало 25 публікацій) і воно перестало діяти. Відтак прийшла економічна криза, що на час припинила пластові видання. Відтак ще появилися.

40. Д. Козицький, «Пластовий впоряд», Прага 1934, стор. 32 літогр.

41. Ю. Грім, «Як таборувати», статті на продовження у час. «Пластун».
42. Д. Козицький, «Як таборувати», Прага 1934, стор. 117+3, 12 іллюстрацій.
43. А. Ворон - Я. Шепель, Календаръ пластуна на 1935 р., Севлюш 1934, стор. 38.
44. С. Пугач, «Ведення гуртка», Ужгород — Хуст 1937, стор. 25 літогр.
45. Л. Бачинський, «Сліди», Прага 1938, стор. 96+78 ілл.

Михайло Бокотей-Лис доповнив свій підручник «Пластовий впоряд» і 1938 р. здав його до друку. Книжка була вже в коректурі, але із-за окупації Карпатської України мадярами, не появилася друком. Всього зберігся один, коректурний примірник.

Степан Пугач зложив ще іншу книжечку, «Пластовий закон», в якій він зібрав ідеологічні напрямні пластового руху на Закарпатті, однак уже не встиг видати її друком. З рукопису він читав 1938 р. свої лекції про пластовий закон учасникам Лісової Школи у Солочині.

1938 р. до друку були готові ще дальші дві праці: «Пластовий співаник» та «Фізичне виховання у Пласті», однак із-за політичних подій вони не могли побачити денного світла і осталися тільки в рукописах.

6. Пластова поезія.

Завдяки пластовому рухові на Закарпатті витворилася своя пластова поезія, що друкувалася по більшій часті у «Пластуні» та пластовому кутику «Пчілки». До розвитку пластової поезії спричинилися спочатку українські поети, емігранти і свої, а згодом уже й молоді пластуни. Із-за національно-мовного розвитку на Закарпатті, може бути, вони не стоять на вершку досконалості української поезії, однак у свому часі вони сповнили своє патріотичне і виховне завдання.

На жаль годі нам подати тих віршів, які друкувалися в літо-графічних пластових журналах, що виходили у 1936—1938 роках. Однак кілька виривків ми подали в главі: «Ми просто йдем!»

По-одинокі вірші переписуємо так, як вони з'явилися у зазначеніх часописах.

МИ — ДЕ СОНЦЕ

*Ми — де сонце! В океанах
Златосяйвого життя,
Не збудуєм на оманах
Молодечого буття.*

*Ми — де сонце! Не змарнуєм
Сил в низинах десь на дні,
І як крицю загартуєм
Дух у соняшнім горні!
Ще небитими шляхами,
До завершень ми підем,
І в землі холодні ями,
Наше сонце понесем!*

(Пластун, 1923 р., ч. 1).

*

В. Гренджа-Донський

НАШІ ПЛАСТУНИ

*Раді, веселі машерують,
Трубач в трэмбіту затрубів —
Це наші хлопці з під Карпатів,
Молода гарда пластунів.*

*Вітрік тепленько повіває,
Цілує лиця молоді,
І колише їхнім прaporом,
Прaporом Срібної Землі.
Земля цвіте під їх ногами,
Усміхнувся їм зелений гай,
Куди ж герой спочивають
Убиті за наш Рідний Край!*

(Пластун, 1923 р., ч. 1).

С. Черкасенко

ПРИСЯГА

(На Шевченківські Роковини)

Учітесь! — Ти нам прорік,
 Борітесь з ярмом неволі!
 І певен будь — юнацький вік
 Ми не змарнуєм вігром в полі.
 В душі ще чистий, молодій,
 Той заповіт святий поглибим,
 В пути до Правди осяяній
 Ми — присягаємо — не схібим!
 Налемо серце наше вщерть
 До Краю Рідного любов'ю,
 Коли ж на герць покличе смерть,
 Його врятуємо ми кров'ю!
 В страшні ворожих бурь часи,
 Розпалим ми своє завзяття,
 За гори вільні, за ліси
 І за свободу Підкарпаття.
 За Твій великий заповіт,
 Ми згрудимось стіною нині,
 Й Тебе на ввесь широкий світ
 В одній прославимо родині!

(Пластун, 1934 р., ч. 3—4).

В. Гренджа-Донський

ЗОЗУЛЯ В ПОЛІ

Закувала зозуленька — куку,
 Зозуленька та сивенька — куку.
 Ясинина зеленіс,
 Поточок тече, шуміс,
 Куку, куку, куку.

Зозуленька на яворі — куку,
То в долині, то у горі — куку.
Гай широкий, рай і воля,
Серед ліса, серед поля,
Куку, куку, куку.
Рано зрання ще світає — куку,
Сонце зайде, спочиває — куку.
Гей, весно, весно чудова,
Гей голузко березова,
Куку, куку, куку!

(Пластун, 1925 р., ч. 1).

*

B. Мартинович

НІЧ У ТАБОРИ

Подивись, яка краса,
В синім небі зорі сяють,
В білій мряці гори таютъ.
Мов розпущена коса —
Нахилила верба віти,
Пахощі розносять квіти.
В темнім лісі чудеса
Опівночі оживають ...
Світлянки кругом літають.
Казка ночі колиса
В серці радість і надії,
І стаютъ важкими вії ...
Наша ватра погаса,
Ледве, ледве вона тліє,
Вже від попелу біліє.
На траві блестить роса,
Її краплі скрізь розлиті,
Грають, наче самоцвіти.

(Пластун, 1925 р., ч. 2).

*

Миколая Божук, пластунка

ДО ПЛАСТУНОК

Вже в Карпатах зеленіс,
Таборовий іде час,
Ой, сестрички, позір дайте,
Цвіт природи кличе нас!

Здіймім руки до присяги,
До зір, до сонця ми ідім,
Нуж, сестрички, поспішайте,
Час минає, не сидім!

Глядіть, у горах щось темніс,
Дуб до низин похилився,
Щось там плаче, щось ридає,
Народ в сумі зажурився!

Скоро чола підіймаймо,
Нам не вільно в горю житъ,
До ряду ми поставаймо,
Женім хмару темну вмить!

Глядіть на наші милі гори,
Сніг без сліду вже давно спрас,
Ой, сестрички, позір дайте,
Цвіт природи кличе нас!

(Пластун, 1928 р., ч. 1).

*

Р. Кулъчицъкий, пластун

З ПОДИХОМ ВЕСНИ

Вже грає бір, шумить потік,
Соне, піниться, рве,
Не має сил його спинити,
Він дужий, у даль пливе.

*I сонце сяйвом веселить,
Шепоче сон трави,
Вітрець гуляє по полях,
I зелень серебрить.*

*Зірвись орлиний роде мій,
Мов цей гірський потік,
Весняний подих кличе нас,
Мерщій, ладнайсь у похід!*

(Пластун, 1928 р., ч. 1).

*

Соня Бойчук, пластунка

ДО ПЛАСТУ!

*Гей, ви наші руські діти,
До Пласту спишітесь,
I до праці пластової,
Скоренъко берітесь!*

*Пластун усе є порядний,
Він любить природу,
I не стане він зрадником
Своого народу.*

*Пластун завжди працьовитий,
Правду все говоритьъ,
Свій Рідний Край, рідну мову,
Він завзято все боронитьъ.*

(Пластун, 1928 р., ч. 1).

*

С. Черкасенко

НГЧ

*Тихая ніченъка — ніч чарівниченъка
Землю вкривае...*

*Князъ наш яснесенъкий — місяцъ повнесенъкий
Лагідно сяє...*

Он усміхаються — в хмари ховаються
Зорі злотисті ...
В тінях заховані — сплять зачаровані
Квіти барвисті ...
Купами темними — сумно тасманими
Верби схилились ...
Спіть люд засмучений — горем замучений:
Всі потомились ...

(Пчілка, 1927/28 р., ч. 5).

*

Марія Підгірянка

РОЖЕВІЙ КВІТИ ...

Рожевій квіти, свіжий ряст,
Не буду так жити, пійду в Пласт ...
На рідній ниви, на гори,
Понесу я співи і прaporи.
Рожевій квіти, чорний пень,
Хочу у світ летіти в ярний день ...
Нарід свій пізнати і звичай,
Серденком обняти свій рідний край!

(Пчілка, 1928/29, ч. 1).

Ю. Боршош-Кум'ятський

ПЛАСТУНИ ВЕСНОЮ

(Присвячую пластунам у Хусті)

Чудовий май, Пластунам рай Тут посеред діброви. Повно чудес, Аж до небес І лісові розмови.	Веселий сміх Обняв усіх, Спів солов'я полився. Поза той ліс, Що там є беріз, Широкою розвився.
---	---

*Краса весни,
Й рожеві сни,
Захопили серденъка.
А вітер брат,
Русалкам сват,
Поцілує в личенька.*

*Нам пластунам,
Нам юнакам,
Нам так мило в природі,
Гей, хлопці, враз,
Не спинить нас
Ніхто й ніщо та й годі!*

*Над звори тим,
З куріння дим,
Горить ватра, тріскоче,
Тут волі май,
Пластунам рай,
Гей, з нами враз, хто хоче!*

*Ми пластуни,
Ми юнаки,
Наш клич: — Воля і свобода!
Вітер наш брат,
Вільний дух сват,
Наша мати — природа!*

(Із збірки «З моого краю», Ужгород 1929)

A. Бойчук-Калина

РАНОК

*Вже сонечко злотисте
Почало свитати,
Наши милі беріжечки,
Теплом огортати.
Луги й поля зеленії,
Вкрилися росою,
Пластуночки веселенъкі
Вмилися водою.
У лісочку зозуленъка
Почала кувати,
Пластуночки у поході
Зачали співати.
Рідні пісні залунали
В ліску під горбочком,*

*Пластуночки веселенько
Йдуть собі рядочком.
З їх усток веселеньких,
Пливуть пісні руські,
Бо всі toti пластуночки,
Дівчатка гуцульські.
Над все люблять рідні пісні,
Радо їх співають,
Свое горе і нещастя
При них забувають.*

(Пластун, 1928/29, ч. 6).

Миколая Божук

НЕ ЛЯКАЙСЯ, СЕСТРО, БУРІ!

*Не лякайся, сестро, бурі,
В полі смуток розтряси,
Без вагання — вгору, вгору,
Смілість в серці понеси!
Здvigни голову, дівчино,
З грудей пісня хай гуде,
У відвазі глянь в простори —
Де той воріг, де він, де?
Стань завзято до роботи,
Смуток в полі розтряси,
Під прaporом синьо-жовтим
Славу матері неси!*

(Поезії — збірка перша, Ужгород 1930).

*

Василь Самчук

НАША МОЛОДЬ

*Молодь — це квітка розкішна,
Молодь — це радість життя,
Це пора, що найбільш успішна,
Із людсько-земного буття.*

Це троянда жива, пахуча,
Що чарує у кожного зір,
Це надія жива, невміруча,
Це мрія, що рветься до зір.
О молоді поро незабутня,
Поро повна щастя і мук,
Ти чар, ти сила моя могутня,
Повна віри, і надії, і розпук!

(Пластун, 1934, ч. 1).

*

Ю. Боршош-Кум'ятський

СИЛЬНІ, ОХОЧІ І МОЛОДІ . . .

Сильні, охочі і молоді ми,
Ідемо все шляхом чести,
І хоч би як спиняли нас громи,
Мусимо волю принести.

I хоч би як, ми здобудемо те,
Що віками не вдалося,
Ми влемо крові в жили і зацвіте
Сила нашого Кольоса.

Керуй, Юначе, прaporом уже ти,
Указуй незрячим дорогу,
З тобою йде рій борців до мети,
Будь вождем до перемоги!

(Пластун, 1935, ч. 7).

*

Василь Гренджа-Донський

ЗАКАРПАТСЬКІЙ МОЛОДІ

Піднявся рідний стяг ізнов,
Карпатський вітер ним колише,
А сяйво сонця із-за хмар,
На йому літерами пише:
    Вперед, вперед!
Свій соняшно-блакитний стяг,
Ви сильно в двох руках держіте,

*А прийде вихор звідкіля —
Прапор ви кріпко бережіте,
Щоб не зваливсь.
Щоб буйний вітер не зірвав,
З болотом бурі не змішали,
Щоби незванії без нас
Про нашу долю не рішали,
А ми самі!
Срібну Землю — Рідний Край,
Не зрадьте, не продаите,
Не забувайте за народ,
На Рідне Слово пам'ятайте,
Вперед, вперед!
А працю вмійте шануватъ,
Громадську, величаву,
Все лиши з народом і за народ,
За волю, честь і славу,
Вперед, вперед!*

(Із збірки «Тобі Рідний краю», Ужгород 1936)

*

Микола Рішко

ЮНАК

*Юнацький зір проїмає далі хмури,
В душі ж його горячі думки кріваві,
Готов піти у перших зливах бурі,
На зустріч смерті — у красі і славі.*

*Не знає він рабських зідхань ні жури,
З запалом віритъ у часи яскраві,
Гартує дух, щоби ворожі мури
Розбити завтра в боротьбі з лукавим.*

*I викує він серце гніву й зlosti,
Крицеве серце, повне чину й помсти,
Щоб з ворогом зміритися у борні,
Ta міліони поведе з собою
Таких, як він, у поле бою,
В пору великих, бурхливих dnів.*

(Із збірки «Гірські вітри», Ужгород 1936).

Іван Рошко-Ірлявський

ПРИВІТ МОЛОДОМУ ЖИТТЮ

*Привіт тобі, мій приятелю юний,
У широму надхнені я простяг,
Щоб доторкнутись жданої фортуни,
Щоб запишатись молодим життям.*

*Твоє післання — будь дороговказом
Нам у важкій, щоденній боротьбі,
Різьбить завзяттям душі, мов альмазом,
Тоді тебе зумієм полюбити.*

*Ми знаєм — до мети шляхи тернисті,
Лиш той, хто віру не загубить, дійде,
То ж будь ти все бадьюром, урочистим,
Усе вперед, дитятко молоде!*

*Промов до серця щиро і відважно,
Бездушним духа дай, а зір сліпим,
Щоб наш народ у бою був звитяжним,
За море, за чорнозем, за степи.*

*Тоді приманююче рідне щастя
Прозябне із утроби цих земель,
Подастъ обійми в невимовній ласці,
На просторінь, де плив наш корабель.*

*Не жди похвал, призначення тонів,
Ти ж із нас зродилось, з нами в люди йдеши
Творить права майбутності й закони,
Щоб відродився наш народ, воскрес!*

(Пл. журнал «Молоде Життя», Ужгород 1938, ч. 1).

7. Пластові пісні.

Пластове видавництво «Ватра», старанням проф. Л. Бачинського, видало 1928 року Пластовий Співаник на 72 сторінки, разом 60 пісень. Пісні зібрали Б. Дуб, а переглянув М. Кобза. У слові «Від видавництва» скавтмайстер Л. Бачинський пише:

«Уже з поверхового перегляду Співника кожний зауважить, що в його основу була положена народня пісня. До них ще додані пісні різних авторів, які своєю поезією чи музикою працювали над вихованням молоді.»

Народні пісні були приспособлені до пластового життя. В співанику є однак і пісні, що повстали вже у Пласті, під впливом пластового руху на Закарпатті. До них належить і пластовий гімн: «Гей, юнаки! Гей, пластуни!» — слова С. Черкасенка, музика Я. Ярославенка. Із згаданого співника, за згодою видавництва, переписуємо тут кілька типічних пластових пісень, що повстали на Закарпатті.

НАД ВСЕ КОХАЙ СВІЙ РІДНИЙ КРАЙ

Слова: С. Черкасенка

Музика: Я. Ярославенка

Над все кохай свій Рідний Край,
І молоде своє життя,
Без дум, без жалю й каяття,
За нього в грізний час віддай!
Над все ти свій народ люби,
І сил юнацьких не жалій,
Для нього працю, розум свій,
Віддай без суму, без журби!
Над все прапор свій шануй,
На нім слова — Народ і Край!
За нього сміло в бій ставай,
Не спи ж, юначе, а вартуй!

(Пластун, 1923, чч. 4—5).

*

ПОХІД ПЛАСТУНІВ

Мелодія: Народня

Слова: М. Устяновича

Гей же на волю, пластуни браття,
Скоро до сонця ясного палат,
Поза міста межі, із душної хати,
Пластун — то сонця рідний брат.
Гей же у поле, гей же в простори,
Красно в природі буде жити нам,
Там скріпимо сили, там збудемось гнілі,
Вперед всі враз під неба ясний храм.

*Обережно, браття, скріпім завзяття,
На боръбу із тъмою сміло ми спішім,
Бистро всі до бою станъмо з темнотою,
А наш — наш тоді увесь буде світ!*

*

РІДНИЙ КРАЮ, КРАСНИЙ МІЙ

Слова: Марійки Вурста

Мелодія: Народня

*Рідний Краю, красний мій,
Як я тебе люблю,
Своїм зором усі гори,
До серця голублю.*

*Ліси твої зеленії,
Долини вузенькі,
Бо по них пишаються,
Цвіти запашненькі.
В лісах музика нова,
Спів пташок гарненъкий,
Ніщо не є таке гарне,
Як мій Край Рідненъкий!*

*

МАЛЕНЬКА ПЛАСТУНКА

Анонімна

Арія народня

*Пластунка я маленька,
Як та дрібна ягідка,
Так люблю Пласт наш руський,
Як сонце любить квітка.*

*Пластунка я маленька,
Як ластівка весною,
Як рибка любить воду,
Так люблю я збірку свою.*

*Я русинка (вкраїнка) маленька,
Багато знаю й чую,
Бо люблю мое Підкарпаття,
Дружину пластовую.*

*

ГЕЙ, ПЛАСТ ІДЕ!

Слова: З табору

Музика: М. Рощахівського

Гей Пласт іде,
Як той мак цвіте,
Кому прикроє наше діло,
Нам воно святе.

Гей, Пласт іде,
Топірцями бренъ!
Кому люба чорна пітъма,
А нам ясний денъ.

Гей, Пласт іде,
Чобітками гоп!
А ми наших пластунів,
Привітаймо: Скоб!

*

ПЛАСТОВІ КОЛОМИЙКИ

Слова: С. Черкасенка

Мелодія: Народня

Юнак любить ліс зелений,
І матір природу,
Він не зрадить свого краю,
І свого народу.

Гей на світі, юнаки,
Лиха того сила,
Пластунові й день не день,
Без доброго діла.

*

Пластун любить пластиuna,
Як рідного брата,
Пластун любить і ростини,
І цвіти, й звірята.

Гей, пластиуне молодий,
Любиш сонце і зорі,
Пластун завше веселенький,
Чи в щастю, чи в горі.

*

Чиста душа, чиста мова,
Чисте в нього тіло,
Він і доброму й лихому,
В очі гляне сміло.

Гей, пластиуне молоденъкий,
До танцю охочий,
Танцював би цілі дні,
Танцював би й ночі.

*

Пластун в танцю дуже пильний,
Підківками креши,
А із людьми пластиун словний,
Ніколи не бреше.

МАЛЕНЬКІ ГОРОЖАНИ

Слова: М. Підгірянки

Музика: М. Роїцахівського

Маленькі наші ноги,
Та знають свою путь,
На службу свому краю,
Як виростуть, підуть.

Маленькі наші руки,
Та в силу ще зростутъ,
В хосен рідного краю,
Увесъ труда свій віддадутъ.

Маленькі наші серця,
Велика в них любов,
З нас кожний за край рідний,
Життя дати готов!

*

ТАБОР В КОБИЛЕЦЬКІЙ ПОЛЯНІ

Слова: М. Підгірянки

Музика: Л. Сича

Гей, підемо, пластуни молодці,
На високу гору,
Там найдемо в лісі при потоці,
Місце для табору.

На Поляні та на Кобилецькій,
Зашуміли вітри,
Звідти нашій пісні молодецькій
Далеко звеніти.

Зазвеніли пісні на Поляні,
У Бичкові чуютьъ,
Беруть хлопці широкі крисані
У табор мандруютьъ.

Гей, на горі огонь таборовий,
На долині видко,
Збираються пластунки веселі
До табору швидко.

Гей, на горі огонь таборовий,
На долині жарко,
Хто не піде в табор пластовий,
Тому буде жалко.

(Слова: Пластун, 1926, ч. 1).

СПОЧИНЬ

Слова: С. Черкасенка

Музика: Я. Ярославенка

Як сон чудовий, сон, минули дні,
Крилом вже має смерти грізна тінь,
І хтось шепоче ніжно в тишині:
— Ти жив, ти довго жив, спочинь, спочинь!
Як грань, червона грань, цвіло життя
Без дум клопітних, горя і терпінь,
І хтось шепоче: — Йди в забуття,
Ти жив, ти довго жив, спочинь, спочинь!
І гір зелених, гір чудовий рай,
І шум лісів, шум вод прозорих кинь,
Вже смерть шепоче: — Край усьому, край,
Ти жив, ти довго жив, спочинь, спочинь!

*

ПІСНЯ ПІДКАРПАТСЬКИХ ПЛАСТУНІВ

Слова: М. Підгірянки

Музика: Л. Сича

Пластуни ми усі, спільні духом усі,
Мета спільнна сталить нашу дружбу,
Покланяємось Правді, Волі і Красі,
І народові служимо службу.
Ми лелієм в серцях до просвіти любов,
До діл смілих куємо одвагу,
Ми високо несем пластову хоругов,
І ніколи не хилимо стягу.
У життєвій журбі не забави і танці,
А труд щирий дає нам розраду,
Ми героям плетемо нев'янучі вінки,
А погордою клеймимо зраду.
Ми любимо народ у час добрий і лихий,
Наше місце на рідному полю,
Ми готові пройти всі тернові шляхи,
Щоб край рідний мав волю і долю.
Бо народне добро наша ціль і мета,
Вінець наших усіх діл і завзяття,
Все дамо, щоб цвіла сторононька свята,
Наше рідне, буйне Підкарпаття!

(Слова: Пластун, 1926, ч. 3—4).

НАШ РІДНИЙ КРАЙ

Музика: В. Чабанюка

Слова: П. Стаха

Наш Рідний Край, о любі браття,
Перлина Божа на землі,
Наш край — зелене Підкарпаття,
Зелені гори в срібній млі.
За рідний край до бою сміло,
Відважно кожний з нас,
За рідні гори душу й тіло,
Віддасть без жалю в грізний час.
Хто рідний край над все кохає,
До праці творчої ставай,
Хай процвіте і засяє,
На цілий світ наш Рідний Край!

Розділ VI

НАСТАВЛЕННЯ ДО ПЛАСТУ

Український Пласт на Закарпатті мав своїх прихильників, приятелів, однак мав теж і противників. То ж для повного образу подамо у цім розділі опис наставлення закарпатського громадянства до пластового руху.

1. Пласт-Прият.

Від самих початків заснування українського Пласту на Закарпатті знайшлися люди доброї волі, які всіма своїми силами старалися підпирати пластовий рух і раділи з найменшого його успіху. Вони підтримували Пласт не лише морально, але теж і матеріально.

Перша спроба зорганізувати цих приятелів Пласту була зроблена 1929 р., коли пл. часопис «Пластун» помістив передовицю проф. Л. Бачинського: «Приятелим Пласту». Властиво це була відозва до ширшого громадянства підперти пластову організацію: «Хай не буде між вами такого приятеля, який не був би членом цієї красної організації — «Пласт-Прияту» (див. *Пластун*, 1928/29, ч. 6). Однак відозва лишилася тільки відозвою. Тут і там приходила поміч, але *Пласт-Прияту* таки не вдалося зорганізувати, хіба аж 1937 р.

Між визначними приятелями укр. Пласту треба згадати еп. Петра Гебея (1924—1931), який відправив архиєрейську св. Літургію на першім Свято-Юрськім Святі в Ужгороді-Радванці 1930 р. Він теж і матеріально підтримував Пласт. Дальше треба згадати о. монс. Августина Волошина, якого за його заслуги вибрали почесним членом Краєвої Ради Скавтів (див. *Пластун*, 1934, ч. 3). Не можна поминути теж ОО. Василіян, які чинно підтримували пластовий рух і брали участь у всіх пластових святах. Треба теж згадати родину Медведів з Верхнього Водяного, яка 1934 р. подарувала три акри своєї сіножаті для пластового табору і багато, багато інших.

Окремої згадки між приятелями Пласту заслуговує письменник-поет Спиридон Черкасенко (1876—1940), якого можна назвати співцем пластового руху на Закарпатті, бодай у його початках.

Спиридон Ф. Черкасенко народився під селянською стріховою дні 11 грудня 1876 р. в містечку Новий Буг, на Херсонщині. Ставши учителем, він захопився укр. сценою і зачав писати драматичні твори, між якими треба згадати: «Старі гнізда», «Земля», «Казка старого млина», «Про що тирса шелестіла» та інші. 1919 р. він виїхав із трупою Михайла К. Садовського до Галичини, а згодом до Відня. Коли М. Садовський перебрав провід краевого театру «Просвіта» в Ужгороді (початком 1923 р.), Черкасенко перенісся на Закарпаття і став драматургом згаданого театру. В осені 1929 р. чеська поліція змусила його покинути Закарпаття і він поселився у Празі, де даліше писав: «Дон Хуан і Розіта», «Ціна крові», «Северин Наливайко», «Вельможна Пані Кочубеїха» і «Ювілей». Помер серед злиднів дня 8 лютого 1940 р. і похований у Празі.

С. Черкасенко зложив перші пластові вірші для закарпатського Пласту, які постійно збагачували пластові часописи. Багато з його віршів було уложенено під музику і стало улюбленими піснями закарпатських пластунів. Він є автором закарпатського пластового гимну: «Гей, юнаки! Гей, пластуни!» А вже годі оцінити його драматичні картини, якими він дав почин для пластових виступів на сцені і значно збагатив молодіжну літературу, Між його пластовими п'есами треба згадати: 1) «Вечірний гість», драматична картина на 1 дію; 2) «Лісові чари», пластова комедія на 2 дії; 3) «Даремний переполох», пластовий діялог; 4) «Нехай живе життя», драматична фантазія на 1 дію; 5) «Чудо Св. Миколая», пластова комедія на 1 дію; 6) «Сміх», драматична картина на 1 дію; 7) «Лібуша в таборі», історична сцена на 1 дію; 8) «До світла, до волі», картина з дитячих літ Т. Шевченка у 2-х образах; 9) «Страшний професор», комедія з життя шк. молоді на 3 дії; 10) «Вигадливий бурсак», мол. комедія на 2 дії; 11) «Грубий жених», комедія для берегівських пластунів; 12) «Бідний Лесько», драматична картина на 1 дію; та 13) «Ой хто, хто Миколая любить», святочна картина на 1 дію.

Між прижильниками Пласту треба згадати теж і закарпатського письменника — Василя Гренджу-Донського (*1897 р. у Во-

ловому, від 1939 р. жив у Братіславі, Словаччина, де і помер в 1974 році).

Гренджа-Донський дуже любив пластову молодь, багато віршів і пісень поміщував у пластовій пресі і часто бував у пластових таборах. При пластових ватрах розповідав молоді про свої літературні праці, помагав редагувати таборовий часопис «Таборит», часто при ватрі декламував свої поезії чи частини історичних поем. Пластуни Закарпаття пригадують Василя Гренджу-Донського, як одного із своїх великих приятелів.

На Закарпатті було багато відданих пластунів, що із-за матеріальної нужди не могли собі справити пластового однострою чи взяти участі у пластовому таборі. А найгірше, не могли відбути інструкторського табору чи лісової школи, що було на шкоду для Пласти. Тому Степан Пап-Пугач, коли стався Краєвим Звітодавцем, старався створити чинну групу Пласт-Прияту. Що йому і пощастилося, при помочі пань Ключуракової і Агієвої. Так Пласт-^{*}Прият зачав свою діяльність в Ужгороді 1937 р.

Звичайно пластуни приготовляли програму, на яку члени Пласти-Прияту стягали глядачів, переводили добровільні зборки у формі вступного та запрошували гостей на чайні вечорі, на яких виступала пластова молодь. Це дало Пластові фінансову основу, з якої Краєвий Звітодавець міг забезпечити участь пластунів у Лісовій Школі 1938 року.

Ці самі Пані заслужилися своєю працею в перших місяцях 1939 р. теж у Хусті і із надбаніх фондів Головна Управа Пласти могла дати надрукувати українські пластові легітимації (доти служила чеськими) і зачати свою організаційну працю в нових обставинах.

На цім місці висказуємо вдячність пластунів усім прихильникам і приятелям закарпатського Пласти.

2. Зв'язки закарпатського Пласти з СУПЕ.

У 20-их роках в кордонах ново-створеної Чехословаччини опинилася досить численна українська еміграція з Наддніпрянщини і Західної України. Заходами Батьківського Комітету вони зоріганізували собі приватну українську гімназію, спочатку у Ржеценцизах, а відтак у Модржанах, недалеко Праги. При цій гімназії

вони зорганізували теж і кілька відділів Союзу Українських Пластунів Емігрантів (СУПЕ).

У самих початках уровень пластового життя СУПЕ була досить висока і вони достачали знаменитих інструкторів до пластових таборів на Закарпатті, для приготування пластової молоді до пластових і фахових іспитів. На цім місці годиться згадати хоч би імена таких ст. пластунів-інструкторів: Приблуда, Нитка, Фельбаба, Козіцький і Козіцька, Кудеяр і інші.

Пластунів і пластунок СУПЕ не бракувало теж і в літніх пластових таборах на Закарпатті, головно ж у таборі в Солочині коло Сваляви. Теж і старші пластуни «Вахнянинці» у Празі тісно співпрацювали з СУПЕ. Члени СУПЕ теж спільно виступали із закарпатськими пластунами на Слов'янськім Джемборі у Празі 1931 р.

Провідники закарпатського Пласти і СУПЕ літом 1938 р. домовилися, що СУПЕ-івські курені будуть входити, як складова частина, до Українського Пласти Закарпаття. Однак назовні, при репрезентації на пластових з'їздах, джемборі та подібних нагодах, вони й дальше мали виступати як члени СУПЕ. Так, 1939 р., організаційний референт СУПЕ Олександер Блиствів-Гайдамака увійшов, як член, до Головної Команди Українського Пластового Уладу Карпатської України.

3. Напади на Пласт.

Говорячи про прихильників Пласти на Закарпатті, нам годі оминути теж і його противників. А було їх доволі — між своїми і між чужими.

Насамперед треба було боронити Пласт перед своїми, які не розуміли і не знали пластової ідеології. Вони думали, що це наслідування вільних чеських «трампів», які у великім числі з'явилися на Закарпатті. Тому проф. Л. Бачинський написав знамениту статтю: «Пласт і релігія» в обороні пластового руху:

«Перш за все щиро дякую о. В. Лареві, як одному з визначних священиків Підк. Руси, що публично виступив на дискусійну тему виховання нашої молоді в організації Пласти. Із його статті бачимо, що шановний автор є нашим прихильником, признає Пластові певні заслуги і надіється, що ця організація принесе благородні овочі. На жаль, автор статті мало ознайомлений з пластовою організацією, не знає її законів і тому хибно робить Пластові закиди, які ми хочемо вияснити нашому громадянству ...

«Першою і основною задачею пластина є — любити свою батьківщину, свої звичаї й обичаї, мову, помагати й указувати дорогу

своєму народові, щоби був великим і могучим, твердо і характерно боронити свій нарід від усякої кривди і старатися піднести його культурно. Другою важкою засадою Пласту є виробити характер у молоді, щоб вона при всяких обставинах дала собі раду, була певна своїх сил і вміла орієнтуватися у всіх вимогах життя. Тому до виховуючої праці Пласту належить виробити у кожного пластуна характерність, словність, точність, чесність, чесність, лицарство, поміч близькім, бажання зробити щодня бодай одно добре діло, карність, послух своїм батькам, виконування своїх обов'язків, між якими перше місце займає релігія...

«Пласт старається підходити до життя всесторонньо і практично, щоб молодь пізнала все те, що може їй бути корисним у житті. Ощадність, господарність, пожиточність, поміч родині і громаді... Тому пластова організація вчить любови природи, бути приятелем звірять і рослин, не курити, не пити алькоголічних напитків та, живучи серед природи, плекати здоровля тіла і веселість духа...

«До своїх релігійних обов'язків кожен член Пласту відноситься совісно. Ні пластові сходини, ні жадна прогулка не стримують молодь від богослужень. Члени Пласту приймають участь теж у релігійних обходах, як н. пр. на свято Христа-Царя в Ужгороді. У наших рядах є діти священиків та й сам Преосв. Владика Кир Петро (Гебей) є членом почесної Пластової Ради, буває на пластових святах і представленнях. Автор цієї статті не раз бував у Преосв. Владики, щоб порадитися у деяких справах. У наших пластових таборах молодь що неділі ходить на Богослуження до церкви і співає на хорах. Це можуть посвідчити парохи сіл Солочина, Голубинного, Ремет і др.

«Пластуни вітаються підношенням трьох пальців на висоту рамена. Ці три пальці означають: Перший — вірність Богові, державі і рідному народові; другий — поміч близьньому; третій — заховання пластових законів. Цих доказів цілком вистачає, щоб вияснити наше становище до релігії» (див. місячник «Підкарпатська Русь», Ужгород 1928, ч. 3).

З того часу зі сторони своїх вже не було ніяких нападів на Пласт і загалував Пласт народною організацією молоді і радів, коли бачив пластунів машерувати в одностроях на всіх народних святах.

*

Напади противників на Пласт були сталі. Наслідком нападів і оскаржень з боку московофілів, чехи зачали побоюватися зросту

національної свідомості молоді і тому старалися гамувати пластовий рух на Закарпатті. Жертвою нападів на Пласт став скавт-майстер Леонід Бачинський, якому чехи виповіли побут на Закарпатті тілько тому, бо він успішно працював у Пласті і зорганізував участь пластунів на посвяченні Народного Дому «Просвіта» в Ужгороді, головно ж виступ цілого куреня пластунів на конях у козацьких одностроях. Із-за нагінки проти «українських емігрантів» деякі визначні пластові працівники мусіли тоді покинути Закарпаття, між ними письменник С. Черкасенко та диригент М. Біличенко-Кобза.

Часто відбувалися й поліційні ревізії, розшуки, перегляди домів деяких пластових провідників, конфіскування української літератури, заборона пластових виступів тощо.

Тут треба вказати теж і на вороже наставлення деяких директорів і професорів середніх шкіл, при яких Пласт найуспішніше розвивався. Так н. пр. дир. Василь Сулинчак спочатку взагалі не припускав існування Пласти при гімназії у Хусті, коли ж відтак був примушений дати дозвіл, то старався обмежити працю пластунів, як і де тільки міг. Тому на донос московофілів, без найменшого слідства, викинув з IV-ої класи гімназиста Олександра Близтова.

На український Пласт нападала і ворожа, московофільська преса, яка постійно наюджувала владні круги проти пластового руху видуманими і брехливими наклепами. Підо впливом московофілів відтак і чеська місцева преса зайніла вороже становище до Пласти.

Однак розвиток українського пластового руху на Закарпатті вже годі було спинити. Український Пласт на Закарпатті завоював серця ідейної молоді і здобув довір'я широких мас народу. Він устоявся, він розквітав, він став провідною організацією молоді Срібної Землі, яку нестимно довів до славних днів Карпатської України.

4. Цікавості.

Пластовий Альбом фотографій зачав укладати курінний Василь Федак, провідник 1-го куреня Т. Корятовича при гімназії в Ужгороді 1926 р.

*

Великий прихильник Пласту і сталий таборовик, письменник Василь Гренджа-Донський 1926 р. написав п'есу «Сиротина», в якій дієвими особами були пластуни.

*

«На конкурсі хорів Т-ва Просвіта першу нагороду здобув хор з Вел. Бичкова, диригентом якого є 14-літній пластун Підмалівський. Слава бичківським пластунам!» (див. *Пластун*, 1926, ч. 2).

*

«13 липня 1928 р. пластун ужгородського куреня Олександер Кукуч із Йовря (нині Сторожниця) врятував від утоплення 14-літнього хлопця Юлія Слов'яна. Утопленик був довго під водою. На крик людей прибіг до ріки Ужа пластун Кукуч. Кілька разів занурявся під воду, аж нарешті знайшов нещасного хлопця і витягнув його на беріг, неживого. На березі пластун Кукуч витрусив з утопленика воду і зачав йому давати штучне дихання, що протяглося понад дві годині. Люди говорили, щоб уже більше не мордував мертвого тіла. Але пл. Кукуч не перестав. Перед вечериом утоплених прийшов до пам'яті. Пластова школа першої помочі здобула славний успіх!» (див. *Пластун*, 1928, ч. 3).

*

Пластовий часопис був друкований етимологічним правописом, одобреним владними кругами для закарпатських шкіл. Перша стаття написана фонетикою з'явилася у «*Пластуні*», річн. VII, ч. 4—5, за січень-лютий 1929 р.

*

Пластове видавництво «*Ватра*», що його зорганізував і вів ст. пл. Леонід Бачинський від 1924 р., за п'ять років свого існування, без жадної підпори, видало 23 книжечки, у 38,100 примірниках, 812 сторін друку (див. *Пластун*, 1928/29, ч. 6).

*

Ужгородські пластуни, любителі сцени, заложили т. зв. «Гурток Баллькон» — бо закупили білети в 1-му ряді на балльконі на всі представлення народнього театру «Просвіта». Коли хтось із членів не мав грошей на білет, складалися інші (Із споминів бр. Ю. Грому).

*

Перша *пластова оркестра* на Закарпатті була зорганізована учнем VIII. кл. гімназії в Ужгороді, пластуном Е. Шерегієм-Горішком, яка складалася з 12 осіб, між ними і кілька професорів. Пластова оркестра під диригуванням того ж Горішка виступала з великим успіхом.

*

Перше Свято-Юрське Свято влаштували пластуни 1930 р. в Ужгороді, над берегом ріки Ужа, під радванським лісом. Св. Літургію у таборі відправив Владика Кир Петро Гебей при співслуженні звісного закарп. історика, Протоєрея др. Василя Гаджегі і каноніка О. Стойки, пізнішого закарпатського єпископа. Владика Гебей тоді подарував 300.— Кч. на закуплення пластових одностроїв для бідних пластунів (див. *Пластун*, 1930, ч. 8).

Розділ VII

ПЛАСТУНИ В ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЯХ 1938/39 р.

У половині серпня 1938 р. пластуни з Лісової Школи повернули до дому. Ще відбувся просвітянський з'їзд у Копані коло Хусту та гуцульський з'їзд у Рахові, на яких пластова молодь взяла численну участь і настала осінь. Була це неспокійна і важка осінь, повна політичних подій.

Зайнявши Австрію, Гітлер гострив свій апетит на Чехословаччину. Мадяри висунули свої претензії на Закарпаття. По цілім Закарпатті відбувалися проти-мадярські маніфестації. Велика маніфестація в Ужгороді, дня 8 жовтня 1938 р. Великий здвиг народу. На чолі маніфестаційного походу машерує пластова молодь. Ужгородом розноситься їхній голосний протест: «*Не пора, не пора, мадярові і ляхові служить...!*»

Зачались напади мадярських і польських терористів.

26 жовтня Ужгород із захопленням вітає свого прем'єра монс. Августина Волошина.

Пластуни знов машерують улицями міста. Над Ужгородом знов лунають пластові кличі: «*Ні мадярам, ні полякам Закарпаття не дамо!*»

Віденський арбітраж. Німці з італійцями добре обкроїли Закарпаття. Треба нам покидати наші споконвічні міста. Пластуни помогають при евакуації Ужгороду, Мукачева й Берегова.

Писалось 10-те листопада. На Торунь і Прислоп напали польські терористи. У бою з ними поляг старший пластун-скоб Іван Кость, «Самітній Рись». Оце перший пластун, що віддав своє молодече життя за волю Карпатської України.

Хуст став столицею Карпатської України.

Зразу по 2-ім листопаді до Хусту приїхав полковник Микола Аркас. Має зустріч із членами гуртка «Самітні Рисі». З повіренням влади приїхав організувати «Народню Оборону». «Самітні Рисі» творять його штаб. Інші два курені старших пластунів у Хусті,

зорганізовані перед роком О. Блистановим-Гайдамакою з селянської і ремісничої молоді, стають першими відділами Народної Оборони.

Забравши Ужгород, Мукачів і Берегово, мадяри гострять собі зуби ще на Хуст. Та ж це твердиня партії Куртяка і Бродія, мадярських запроданців. Їхні агенти бунтують народ. Вони певні, що Хуст не прийме української влади о. монс. А. Волошина.

Адвокат Будай, мадярон, скликає перед городським домом проти-українську маніфестацію. Мадярські агенти спровадили до Хусту ще й багато селян з Ізи, твердині партії Фенцика, що теж за-продав Закарпаття мадярам. В товпі народу, що слухає мадярських агіаторів, розмістились «Самітні Рисі». Своїм криком перевивають промовцям. До них придаються свідоміші міщани.

На балконі городського дому показався учитель Діонісій Митрович, довголітній учитель горожанської школи, чесний і поважний чоловік, свідомий українець. Мадярони непускають його на балкон, не хотять допустити його до слова. Тоді він сходить на долину, розвиває і підносить угору синьо-жовтий прапор. На нього накидається роз'ярена товпа. Прискачили відділи пластунів, члени Народної Оборони і під проводом *Самітніх Рисів* розігнали товпу. Мадярські агенти й їхні прихвостні опорожнили балкон. На нім тепер уже спокійно виступив учитель Д. Митрович. Промовив до народу. Над городським дном у Хусті замаяв український прапор.

Хустські пластуни розбіглися по хатах. Треба було правильно інформувати народ, щоб не дався звести мадярськими агентами і їхніми запроданцями. Мадярони вже більше не відважились на маніфестацію. Пластуни вирвали Хуст із їхніх рук. Мадяри цього не простили. По окупації Хусту в березні 1939 р. вони розстріляли і Митровича і Блистава.

Та зараз вулицями Хусту машерує пластова молодь. Вона ви-співує патріотичні пісні. До неї щодня придається все більше і більше міщанської молоді. В найближчих днях український Хуст витав свою владу і Батька Волошина.

Відділи «Народної Оборони» стали ядром «Карпатської Січи».

*

У сприятливих умовинах своєї влади теж і Пласт мав можливість повного свого розвитку. Однак більшість пластових провідників була тоді втягнена до розбудови державно-народного життя. Тільки горстка їх мала спромогу зайнятися реорганізацією Пласти, а саме: Др. Володимир Бірчак, Степан Пап-Пугач, Олек-

сандер Блистів-Гайдамака, Богдан Рубинович-Беркут, др. Богдан Аліськевич-Канюк і Ростислава Бірчаківна-Незабудька. Вони опрацювали нові Пластові Статути і скликали у січні 1939 р. пластовий з'їзд для вибору Головної Команди.

На з'їзд до Хусту з'їхалися курінні пластових відділів цілої Карпатської України. Зразу було замітно, що із старших при Плато, це все середньо-шкільна молодь. З'їзд схвалив нові статути. Назва пластової організації звучала: УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАСТОВИЙ УЛАД КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ, на чолі з презентаційним предсідництвом, очоленим др. Володимиром Бірчаком. Чинуправою УПУКУ стала ГОЛОВНА ПЛАСТОВА КОМАНДА.

На з'їзді висунено пропозицію, щоб УПУКУ зробити складовою частиною Карпатської Січі і так Команда Січі була б рівночасно теж і Головною Командою Пласту.

Пропозицію піdnіс нe-пластун.

Із старших пластунів ніхто не зголосився до слова. Зголосилися тільки три молодші пластуни: Михайло Козичар, за пластунів учительської семінарії, що її перенесено з Ужгорода до Виноградова (Севлюша); Іван Маргітіч, за пластунів хустської гімназії та Петро Барничка, за пластунів білецької гімназії, що її перенесено до Білок з Берегова. Всі три знані і віддані пластуни.

Встав Михайло Козичар, кремезний ростом, поважний пластун. З повагою Кошового і притиском на кожне своє слово він заговорив:

«Над землею кн. Корятовича замаяв жовто-блакитний український прапор. Наспів час, коли має здійснитися наша Національна Правда, що взяла свій початок від Великого Володимира, що за неї боровся Богдан Хмельницький і умирав Іван Мазепа, що за неї кривавилось українське серце під час визвольних змагань та за яку пролилася українська кров на паризьких і роттердамських вулицях. Ми, молодь Закарпаття, жили цією одною Національною Правдою. Це підкреслюю тому, щоб дехто не думав, що він своїм проектом показує більшу відданість нашему народові від тої, що її плекають і відчувають у своїх серцях українські пластуни.

«У часах, коли чужий нам дух по наших школах убивав у нашій молоді українське почуття, українська молодь гуртувалася в організації Українського Пласту. І тоді не було на Закарпатті іншої молодечої організації, хіба на папері. Тоді Український Пласт і лише Український Пласт виховав закарпатському народові нову, характерну людину, готову до великого чину. За нами

наш власний пройдений шлях, за нами тисячні ряди юнаків і юначок, ми зорганізовані, ми маємо свої традиції, тому нам належить рішальне слово. А цим рішальним словом не може бути лише те, що — ми і надальше лишаємося незалежною пластовою організацією!»

Гучні оплески пластунів.

Встав Іван Маргітіч, 17-річний пластун, з іспитами скоба, редактор хустського пластового часопису. Він теж промовив:

«Ми молодь чину. Устами бр. Козичара ми вже відкинули підсунену нам пропозицію. Але тут ставлять нам кандидата на Головного Команданта Пласти людину старшу віком, що ніколи чинно не працювала у Пласті, а останніми роками навіть не була пластуном. Що така людина може нам показати? Та ж наш Пласт не у пеленках. Сьогодні ми маємо понад 10 скавтмайстрів, повище 80 пластунів скобів, які розуміються на праці у Пласті і вимагають здібного провідника. Тому відкидаємо підсуненого нам кандидата і виберемо собі самі своїх кандидатів.»

Знов бур'я оплесків. З'їзд прийняв і його слова.

Нарешті піднісся і Петро Барничка, який при пластових ватрах нераз розсмішував пластунів. І тепер поважну проблему він старається розв'язати напівжартом:

«Дорогі сестри і братя! Яйце ніколи не вчить курки. А якщо наше яйце думає, що воно розумніше від курки, що його знесла, то ж змагаймося. Пласт собі, а Карпатська Січ собі. Своєю працею покажім, хто з нас дасть більше нашому народові. Тому пропоную закінчити непотрібну дискусію і в імені своїх пластунів кандидую на голову Репрезентаційного Предсідництва УПУКУ др. Володимира Бірчака, а на Головного Команданта УПУКУ Степана Папа-Пугача!»

*

Так у січні 1939 р., на загальних зборах Українського Пластового Уладу Карпатської України у Хусті, була вибрана Головна Команда УПУКУ у такому складі:

Голова: др. Володимир Бірчак,

Заступник Голови: Анна Устянович,

Головний Командант: Степан Пап,

Члени Референтур: др. Богдан Алиськевич,

Олександер Блистів,

Ростислава Бірчаківна,

Іванка Гірна,

Богдан Рубинович.

Усі вони були скавтмайстрами і чинними пластунами протягом довгих років.

Нова Головна Команда УПУКУ зачала намічену їй працю. На самперед постаралася про затвердження нових Статутів УПУКУ міністерством культури Карпатської України, видала українські пластові легітімації, вистарала знижку для пластунів на державних автобусах і залізниці тощо. Однак годі було продовжити видання пл. часопису «Молоде Життя», бо не було друкарні.

У березневих днях 1939 р. українські пластуни перші стали до оборони кордонів Карпатської України. Щойно пізніше відділи січовиків пішли ім на поміч...

Розділ VIII

ВИЗНАЧНІ ПЛАСТОВІ ДІЯЧІ

До зорганізовання і розквіту пластового руху на Закарпатті причинилося багато відданих провідників молоді, яких імена будуть записані золотими буквами в історії українського Пласти. На цім місці згадаємо бодай кількох з них:

Др. Володимира Комаринського, основоположника Пласти у Хусті, де відтак багато праці й труду вложили пластові провідники: дир. Леопольд Балицький, др. Михайло Гупаловський та проф. Наталка Балицька.

У Берегові заслужився проф. Корнило Заклинський, як довголітній пластовий провідник і організатор, а на Берегівщині учитель Микола Вайда. Він теж редактував і видавав часопис — *Карпатська Молодь*.

На Гуцульщині визначними пластовими працівниками були: Микола Устянович, Богдан Заклинський, Микола Водонос, Соня Бойчуківна та Василь Петрецький.

У Мукачеві і на околиці треба згадати таких заслужених діячів: проф. Михайла Велигорського, проф. Іванку Гірну, проф. Оксану Голубінку, Леоніда Романюка, Костя Кулаченка, Степана Вайду й інших.

Треба ще згадати проф. Якова Голоту при учит. семінарії в Ужгороді; проф. Ілька Калічака — ведучого руханки у таборах; довголітніх членів Краєвої Пластової Старшини — Юліяна Ревая, Івана Романа, Миколу Баботу та Юрка Білея; Василя Морклянича — провідника пл. молоді на Тересв'янщині та Скавтмайстрів: Якова Шепела, Данила Козіцького, Наталку Козіцьку і Михайла Блеска. Останній з них був командантом першої укр. Лісової Школи на Закарпатті, 1938 р.

Теж і між духовенством не бракувало провідників молоді, які чинно причинилися до пожвавлення пластового руху на Закарпатті, як о. Дмитро Попович у Хусті, о. Кирило Феделеш у Берегові, ОО. Василіяни (головно ж: о. Христофор Миськів, ЧСВВ. та о. Севастіян Сабол, ЧСВВ.) та о. Василь Лар в Ужгороді. Останній був за якийсь час заступником Краєвого Звітодавця, як теж

сталим духовним провідником закарпатського Пласти. Їх ми сьогодні мило згадуємо.

Крім згаданих ми хочемо у цім розділі видвигнути заслуги ще кількох визначніших пластових діячів, які своєю працею і посвятою стали будівничими Українського Пласти на Закарпатті. Між ними перше місце належить: проф. Андрею Дідикові, проф. Остапові Вахнянинові та проф. Леонідові Бачинському.

1. Проф. Андрій Дідик — Соколине Око.

(1890—1931).

Проф. А. Дідик, як професор гімназії у Берегові, заложив перший пластовий відділ українського Пласти на Закарпатті, тому заслужено його уважаємо основоположником Українського Пласти на Закарпатті. Про нього проф. В. Бірчак написав такий некролог:

«Дня 3 квітня ц. р. скоропостижно помер професор гімназії у Хусті і скавтмайстер Андрій Дідик, переживши всього 40 літ життя.

Покійний походив із Перерова коло Коломиї у Галичині. По закінченні коломийської гімназії перейшов на університет у Чернівцях на Буковині, де скінчив філософічний факультет. Вже мав обняти посаду професора гімназії, коли 1914 р. вибухла світова війна, тому він вступив до Укр. Січових Стрільців. Як вояк, він мало воював крісом, а радше з О. Вахнянином та іншими організував на Волині народні школи. У шк. р. 1918/19 був професором гімназії в Дрогобичі, але попав у румунський полон і в ньому пересидів до весни 1920 р.

Висвободившись з полону, він переїхав до Чехословаччини і поселився в Ужгороді. По феріях того самого року його займенували професором ново-заснованої руської (української) гімназії у Берегові. Враз з тодішнім директором гімназії Андрієм Алиськевичем і іншими професорами, він їздив по селах і збирав учнів до гімназії. При гімназії заложено інтернат і покійний став його префектом. Він дуже любив молодь і вже на весну 1921 р. зачав робити старання, щоб при берегівській гімназії заложити Пласт. Так дня 17 травня 1921 р. покійний заложив перший руський (український) пластовий відділ у Берегові, що був первістком руським (українським) відділом Пласти на Підкарпатській Русі.

Як провідник покійний вимагав від пластунів точності, учив їх порядку, заоочував до самостійності, завживав до само-освії

ти. За помилки і недотягнення рішуче докоряв та сварив. А що він був лагідної і милої вдачі, то його докори робили велике враження. У часі вакації 1922 р. заложив перший укр. пластовий табор у Рахові, якого командантом був сам Покійний.

Пластова ідея скоро почала ширитися по Підкарпатській Русі і Покійний не покидав праці у Пласті. У шк. р. 1925/26 перейшов учити до гімназії в Ужгороді, де працював два роки. В тім часі був провідником I-го куреня ім. Т. Корятовича при гімназії в Ужгороді, що його заснував проф. О. Вахнянин. Від 1927 р. був професором гімназії у Хусті, де також не перестав працювати у Пласті.

Хто ж з братів, що літом тaborували, не пригадує собі щуплої постаті, завжди погідної вдачі у всіх таборах 1923—1930 рр.? Був у таборі у Кам'яниці над Угом, де нераз жартував з нами при вечірному вогню; був у Лугах при Свалеві; теж і в Тур'я Реметах ми бачили його, де із зацікавленням ми слухали його тихого голосу, що плив із широї душі та глибокого переконання.

У 1930 р. небіщик був уже хворий, але мимо того ми бачили його, хоч на короткий час, у таборі в Рахові, який він відвідав. Він хотів сам бачити, як розвивається пластова ідея і пластове життя. Цього року не бачимо його більше ні на сходинах, ні у пластовому таборі. Хустські пластуни віддали йому останню прислугоу на похороні, дня 5 квітня.

Спомин про широго, ідейного і неструдженого працівника на полі Пласти остане між нами назавжди!» (див. Пластун, 1931, ч. 7—8).

2. Проф. Остап Вахнянин. (1890—1924)

Про життя і заслуги проф. Остапа Вахнянина виписуємо із споминів одного з його пластунів, скавтмайстра Юрія Грома:

«Проф. Остап Вахнянин народився дня 25 березня 1890 р. у Стрию в Галичині. Як український січовий стрілець перебув цілу воєнну кампанію в Україні. 1919 р., як член Української Республіканської Капелі, об'їхав цілу Європу. Слідуючого року з частиною згаданої капелі він прибув до Ужгорода і від дня 1 вересня 1921 р. став актором і співаком «Руського театру Т-ва Пресвіта» в Ужгороді, під проводом М. К. Садовського. Людина високо освічена, професор української мови. На сцені мало виступав, зате постійно співав у хорі і в початках був адміністратором згаданого театру.

«Від дня 1 вересня 1922 р. став професором державної гімназії в Ужгороді, де вчив українську і німецьку мови. З того часу він стає ідейним провідником ужгородської молоді. Дня 7 лютого 1923 р. заложив при гімназії український Пласт і скоро здобув симпатії усього громадянства. При Пласті зорганізував хор і театральний гурток, а на режисера запросив Михайла Біличенка з просвітянського театру. Вони разом зачали влаштовувати з молоддю пластові вистави, концерти, вечірки тощо. На його просьбу драматург Спиридон Черкасенко написав цілий ряд пластових п'ес, які пластуни виставляли у міському театрі при супроводі народньої оркестри під дир. Ю. Гаевського.

«Проф. О. Вахнянин редактував українську частину пластикового журналу „Пластун-Юнак-Черкейс”, перекладав оповідання славного англ. письменника С. Е. Томсена, уложив пл. брошуру „Пласт — історія і пластове виховання”, опубліковану 1923 р. і приготовив до друку пластовий підручник „Пластовим шляхом за красою життя”, виданий вже по його смерті, 1924 р.

«Проф. Вахнянин своєю діяльністю освідомлював молодь, заоочував її до праці для свого народу, навчав пластунів любити і шанувати своє рідне слово, народні пісні і танці, він перший дав у наші руки Шевченкового Кобзаря!»

*

Про його смерть читаємо у місячнику «Пчілка»:

«Проф. Остап Вахнянин помер дня 1 вересня 1924 р. Упав з колеса на Підгородній вулиці (в Ужгороді) так нещасно, що череп голови розбився на трьох місцях. Помер без того, щоб прийшов до свідомості. Ужгород ще не бачив такого похорону, ще не бачив, щоб молодь могла так дуже любити свого професора і провідника» (див. Пчілка, 1924/25, ч. 1).

*

Пластовий часопис «Пластун» про проф. О. Вахнянина так писав:

«Ми, пластуни ужгородської гімназії, згадуємо ім'я тої великої людини, яка так широко і віддано працювала у нашім пластовім відділі.

Професор О. Вахнянин народився 25 березня 1890 р. у Стрию в Галичині. По скінченю університету 1914 р. став професором гімназії у Львові. До Ужгорода приїхав 1921 р., де від вересня

1922 р. одержав місце професора при нашій гімназії. В лютому 1923 р. зорганізував при гімназії в Ужгороді Пласт і, дякуючи його трудам, Пласт дуже гарно розвивався.

Яку велику працю вложив наш бл. п. Провідник для нас молодих пластунів, тільки ми знаємо. Чи ж можна те все описати і належно оцінити? Він же ж був нашим ідеалом і вщепив у наші серця любов до пластової ідеї, яка глибоко запала у наші юнацькі душі. Хто був на похоронах Покійного, той бачив, як любила його молодь і як тяжко було нам, пластунам, прощати його у дорогу до вічності» (див. *Пластун*, 1926 р., ч. 1).

У тім самім числі, за статтею, поміщеною *Жалібний Марш* пластунів, що його написав С. Черкасенко, а під музику вложив Я. Ярославенко, присвячений славній пам'яті проф. Остапа Вахнянина:

Брати мої, юнацьких чистих сліз
Ви не затримуйте при славнім гробі,
Прапор юнацький свій схиліте вниз,
Нехай ридає серце у жалобі.

І тихих дум,
Глибокий сум,
Ви не гамуйте крадъкома —
Його нема! Його нема!

Брати мої, хоробрі юнаки,
Обернутесь ті слози ваши в квіти,
Зов'ються пишні з них вінки,
І не зов'януть в вас, а будуть жити.

Будити дум,
Глибокий сум,
Що жив Він з вами не дарма —
Його нема! Його нема!

Його нема та з вами дух Його,
Його до сонця буйні поривання,
Прапора з ним не зрадите свого,
Понесете Його святі змагання.

І щезне дум,
Глибокий сум,
І туга серденъка німа —
Його нема! Його нема!

*

Десять років по його смерті, Краєвий Звітодавець Юрій Шергей-Грім згадував:

«І по десятюх роках щиро згадую Тебе, мій бувший Провідник, якому я завдячує, що я пластун... Згадую Твою трагічну смерть... Заплакали Твої пластуни, бо не стало їхнього Провідника-Батька... Випровадили ми Тебе на останню дорогу... Згадую по десятюх роках, шукаю тих, які тоді окружали Тебе... Не багато нас лишилося... Ате кількох нас, яким Ти вказав „соянчний — пластовий шлях за красою життя” — виконали все, що могли... Нас наповняє міле почуття, що Тобою засіяні зерно не пропало!

«Пласт живе, він росте і у 10-річчя Твого відходу від нас мило згадує Тебе 3,000 пластова родина. Твій дух зістав із нами, ми підіймемо пластовий стяг ще вище і понесемо його у найменше село нашої Срібної Землі. Спочивай, спи спокійним сном, Брате Остапе, Твої заслуги для української молоді Закарпаття забезпечили Тобі нашу вічну вдячність!» (див. Пластун, 1934, ч. 6).

Тіло бл. п. О. Вахнянина спочило дочасно на Кальварії в Ужгороді. Весною 1925 року своїки викопали його тіло і перевезли на Личаківський цвинтар у Львові. 1930 р. гурток ст. пл. «Вахнянинців» з Праги відвідав його могилу. В Ужгороді на Кальварії лишився кам'яний пам'ятник, свідок його короткого відпочинку... Пластиуни і дальше прибирави квітами його могилу... «Не стало його, але Він вічно житиме у наших споминах і ми завжди з вдячністю схилятимо свої голови над Його могилою!» (див. Пластун, 1926, ч. 1).

3. Проф. Леонід Бачинський — Прижмурене Око. (нар. 1896 р.)

Проф. А. Дідик заложив перший пластовий відділ на Закарпатті, він — основоположник закарпатського Пласти. Проф. О. Вахнянин написав перший підручник для закарпатських пластунів «Пластовим шляхом за красою життя» (1924 р.), він — сівач плащової ідеї на Закарпатті. Проф. Леонід Бачинський це — організатор пластового життя, він його будівничий протягом перших вісім років.

Проф. Леонід Бачинський народився дня 28 лютого 1896 р. в Січеславі на Запоріжжю, у Східній Україні. У повоєнних часах був помічним професором зоології Кам'янець-Подільського Уні-

верситету, а відтак опинився на Закарпатті. Спершу працював у торговельній школі у Виноградові (Севлюші), а від 1924 р. в Ужгороді при торговельній академії, відтак при гімназії, як професор природознавства.

При ужгородській гімназії і веденні закарпатського Пласти він зайняв місце покійного проф. О. Вахнянина та став референтом українських пластових відділів, тоб-то командантом укр. Пласти на Закарпатті. У цій функції був будівничим закарпатського Пласти. У своїм рефераті з дня 25 квітня 1926 р. проф. Леонід Бачинський писав:

«До 1923 р. всі пластові відділи Підкарпаття не були правильно зорганізовані. Кожний відділ працював на власну руку і зв'язків із центром майже не було. Тому велика увага була звернена на організацію і реорганізацію українських пластових відділів і були назначені діяльні окружні звітодавці. Щоби мати безпосередній зв'язок з молоддю, референт руських (українських) відділів об'їздив майже всі пластові відділи на Підкарпатській Русі, так: 3 рази був у Перечині, 2 рази у Великім Березні, 1 раз у Сваляві, 2 рази у Севлюші (Виноградові), 2 рази у Хусті, 3 рази у Бичкові і один раз у Ясіню». В тому часі, тоб-то 1926 р., на Закарпатті було вже 28 укр. пл. куренів (15 хлоп'ячих і 13 дівочих), з 658 пластунами (хлопців 476, дівчат 182).

Як надзвичайно працьовитий провідник, мав багато ворогів у москвофільському таборі, що постійно цікували проти нього чеську поліцію. Так від 1928 р. його усунено з уряду референта укр. відділів при Головній Управі Скавтів Підк. Руси та редакторства укр. частини «Пластуна.» Та він даліше працював у Пласті, хоч і без титулів. Це час, коли він звернув увагу на організацію найменших, Вовченят і Лисичок.

При посвяченні Народнього Дому «Просвіта» в Ужгороді 1928 року, проф. Л. Бачинський зорганізував до масової участі пластову молодь і устроїв кінний курінь пластунів у козацьких строях. Це не сподобалося владним кругам і вони виповіли проф. Л. Бачинському побут у Чехословаччині. Уже з Женеви, Швейцарія, вислав він до редакції «Пластуна» прощального свого листа з датою 12 жовтня 1929 р.:

Хвальній Редакції Пластуна в Ужгороді.

З великим жалем і проти своєї волі мусів я покинути Підкарпаття і виїхати заграницю, а тим самим покинути редакційну колегію нашого «Пластуна», при якім я працював від 1923 р.

Отцею дорогою я прощаюся із всіми членами Редакції, співробітниками і читачами нашого пластового часопису. Бажаю всім

усього найкращого, успіху в праці, вдоволення, поширення часопису, головно збереження народнього напряму і бадьорого пластового духа, як теж і остаточного успіху в боротьбі за наші ідеали.

З пластовим привітом — Скоб! Вам всім відданий,

скавтм. Л. Бачинський

Пластун-розвідчик Підкова так оцінив заслуги проф. Леоніда Бачинського для закарпатського Пласту:

«Заслуги Бр. Професора нам усім відомі. Він був з перших організаторів Пласту на Підкарпатській Русі, ще з часів своєї професури у Севлюші (Виноградові). Його молодече захоплення пластовими ідеями потягло за собою десятки й сотки нашої молоді, яка під його проводом гуртувалась під прaporом Пласту. Бр. проф. Бачинський був направду ідеаліст, який працював для пластової ідеї, не жаліючи ні часу ні здоровля, навіть і власної карієри.

«Згадаймо тільки саму творчу його ініціативу. Він організував табори, пластові з'їзди, переглядав усі наші відділи, писав і видавав пл. книжки, всіх заохочуючи до праці і витривалості. Можемо сміло сказати, що все, що доброго сталося для нашого Пласту останніми роками, сталося заслугами Бр. Л. Бачинського.

«Брат проф. Л. Бачинський вимагав від нас строгого і точного сповнювання пластових обов'язків, бажаючи, щоб Пласт виховав цвіт і гордість нашої молоді. Брата Бачинського між нами не стало. Зате остались плоди його праці. Його пам'ять і пластові ідеали будуть нам завжди просвічувати на дорозі нашого життя. Брат проф. Леонід Бачинський останеться для нас усіх — взором ідейного пластуна!» (див. *Пластун*, 1929/30, ч. 1).

Скавтмайстер Леонід Бачинський — великий будівничий українського Пласту на Закарпатті у рр. 1923—1929, лишив по собі ідейних пластунів, що виростали на правдивих пл. провідників і повели закарпатську пластову молодь слідами свого Великого Вчителя.

4. Дир. Андрій Алиськевич.

(1870—1949)

Андрій Алиськевич, заступник Начальника Скавтів Закарпаття, нар. дня 17 грудня 1870 р. у Залакві в Галичині, в сім'ї священика. Гімназію покінчив у Золочеві, університет у Відні та Львові. Професорував у Львові, Бродах, Перемишлі і Дрогобичі.

По війні опинився на Закарпатті, де від 1920 р. був директором гімназії в Берегові, а відтак, від 1922 р., в Ужгороді. У Берегові він зорганізував нову українську гімназію, а в Ужгороді спричинився до небувалого її розквіту.

У пласті зачав працювати вже в Берегові від самих початків пластового руху на Закарпатті 1921 р. і продовжував свою працю при Пласті аж до свого відходу на пенсію. За довгі роки був членом Головної Управи Скавтів Підк. Руси, як заступник Головного Начальника, а рівночасно був головою Краєвої Пластової Старшини, тоб-то проводу закарпатського українського Пласти. Він цікавився пластовим рухом, відвідував пл. табори, старався про піднесення пластової преси.

Його надзвичайна працьовитість служила прикладом для укр. пластунів. В його особі закарпатський Пласт мав гідного репрезентанта і оборонця перед Центральною Управою Скавтів Чехословаччини. 1925 р. за заслуги для пластового руху на Закарпатті нагороджено його срібним пластовим хрестом, а 1927 р. надано йому почесний титул «Добродія Пласти» з правом ношення срібних відзнак.

Тут треба згадати про його велику опіку середньо-шкільної молоді. Для хворих і бідних учнів зорганізував вакаційну оселю, постарається про заснування інтернату для бідних хлопців, як теж започаткував дешеву кухню. Працював по різних наукових і урядових товариствах: Педагогічне Т-во, Шкільна Поміч тощо і був членом Комісії для Реформи Середніх Шкіл. Вже на пенсії зорганізував для ОО. Василіян українську класичну гімназію в Ужгороді і стався її першим директором, прагнучи забезпечити будучність правдиво української гімназії, утримуваної народніми датками. В осені 1938 р., коли мадяри зайняли Ужгород, він переніс гімназію до Вел. Бичкова і там далі трудився над вихованням молоді.

Коли в березні 1939 р. мадяри силою зайняли Карпатську Україну, дир. А. Алиськевич переїхав на Моравію і помер у Брні, дня 25 березня 1949 р.

5. Інсп. Юліян Ревай. (нар. 1899 р.)

Одним з визначних пластових провідників на Закарпатті був інсп. Юліян Ревай, колишній Краєвий Звітодавець (1928—1932) та редактор пл. часопису «Пластун» (1928—1933).

Юліян Ревай народився 1899 р. у с. Мирча, Велико-Березнянського району. По скінченні студій він короткий час учителював, а від 1922 р. зачав працювати при Шкільнім Рефераті в Ужгороді, як начальник різних його відділів, з рангою шкільного інспектора. Під час свого урядування на Шкільнім Рефераті (1922—1934) він уложив та упорядкував кілька підручників для народних шкіл та дописував до різних укр. часописів, як «Учителъ», До Перемоги», «Вперед», «Нова Свобода» і інші.

Опершися на народовецький рух, інсп. Ревай багато працював між закарпатським учительством, став головою «Учительської Громади», секретарем «Педагогічного Т-ва», головою «Краєвого Учительського Хору», головою «Робітничої Академії» і провідником сосіял-демократичної партії між учителями, з якої зістав вибраний послом до чехосл. парламенту у Празі (1935—1939). Як політичний діяч він у великій мірі причинився до іменування закарпатського Автономного Уряду 1938 р. і повстання Карпатської України. З проголошенням Карпатської України, дня 15 березня 1939 р., він став прем'єр-міністром нової влади.

По окупації Карпатської України мадярами лишився на еміграції і 1948 р. перейшов до США., де чинно працює при різних ко-оперативних, національних і наукових українських установах.

До пластового проводу його втягнули урядові чинники 1928 р., щоб у якісь мірі припинити народовецький рух, що запанував у закарпатськім Пласті під проводом проф. Леоніда Бачинського. Тоді чехи усунули проф. Бачинського з проводу укр. пластових відділів і редакції пл. часопису «Пластун» і на його місце займенували інсп. Юліяна Ревая. Інсп. Ревай однак підтримав народовецького духа між пластунами і довів закарпатський Пласт до його повного національного відродження.

Інсп. Ю. Ревай займав уряд референта українських пластунів, що відтак носив називу Краєвого Звітодавця, від 1929 до 1932 р. У 1933 р. він став головою усіх національних пл. груп на Закарпатті, що носив титул Жупного Звітодавця. В ранзі Голови Союзу Скавтів Підк. Руси інсп. Ю. Ревай виступав 1933 р. на міжнароднім джемборі у Геделе, Мадярщина. Редактором, а відтак відповідником «Пластуна» він був аж до 1933 р., коли редакцію перенесено до Виноградова (Севлюша).

1934 р. інсп. Юліян Ревай вступив на арену політичного життя на Закарпатті. Від тоді він перестав бути чинним при Пласті, зате лишився на завжди його великим прихильником і меценатом.

6. Скавти. Михайло Біличенко-Кобза

Родом з Поділля, Михайло Біличенко був визначним актором-співаком на Катеринославщині. Під час світової війни попав у полон і по війні опинився на території Чехословаччини. М. К. Садовський стягнув його до Ужгороду і назначив його першим режисером «Руського Театру Т-ва Просвіта» (1921—1923). Відтак працював бухгалтером у Підкарпатському Банку в Ужгороді.

У весь вільний час він посвятив праці між пластовою молоддю, приготовляв їх до пластових вистав, учив їх декламувати і приготовляв їх до публічних виступів. Завдяки режисерській праці Біличенка і п'есам Черкасенка на Закарпатті розвився пластовий театр, який відтак виховав знаменитих місцевих акторів і положив основи під народній театр «Нова Сцена». Біличенко виїжджав навіть до Берегова, щоб там підготувати пластові вистави.

Як знаменитий співак, став першим диригентом пластового хору в Ужгороді. Він перший навчив пластову молодь співати такі популярні українські пісні, як: «Стойть явір над водою», «Засвистали козаченъки», «Стойть гора високая» тощо. Ці пісні пластуни співали при пластових зустрічах, таборових ватрах та спільніх виступах і відтак розносили їх по всіх закутинах Закарпаття.

Сам Біличенко був теж активним пластуном і таборовиком. Свої літні вакації звичайно переводив у пл. тabori, де теж організував таборовий хор і драматичний кружок, виступаючи з ними при таборових ватрах, на пластових святах та у до-околічних селах чи містах. Виступи його гуртків під час тaborів у Кобилецькій Поляні, Тур'я Реметах, Лугах і Солочині здобули йому загальне признання і славу.

Під час окупації Карпатської України мадярами, в 1941 р. його хорошого вивезли разом з інтернованими жидами до Кам'янця Подільського, де його скинули з вагону, думаючи, що мертвий. Якимсь чудом він прийшов до себе і згодом виступав ще в театрі в Дрогобичі, де 1944 р. помер. Була це людина шляхетна і скромна, але надзвичайно працьовита. Для Закарпаття він виховав цілий ряд артистів сцени (На основі Споминів Бр. Ю. Грома).

7. Скавтм. др. Володимир Бірчак.

(1881—1945?)

Др. Володимир Бірчак народився дня 12 березня 1881 р. в Галичині, де пройшов всіма ступенями шкільної освіти. Під час студій на університеті у Львові він належав до літературного гуртка

«Молода Муза» (1906—1909), де формувались літературні погляди Бірчака. Як офіцер Українських Січових Стрільців воював від Львова аж до Києва. Рятуючись перед большевиками, виїхав з Одеси з німецькими полоненими і нарешті опинився на Закарпатті, де від 1920 р. брав активну участь у формуванні середніх шкіл. Бірчак був автором історії літератури Закарпаття, багатьох шк. підручників і написав кілька цінних історичних повістей.

Як професор руської (української) мови і літератури при гімназії в Ужгороді, др. В. Бірчак був активним теж у Пласті. Після виповідження проф. Л. Бачинського з Чехословаччини, він став членом Краєвої Пластової Старшини, а опісля членом Краєвої Управи Скавтів Підк. Руси. Належав до редакційної колегії «Пластуна», був комandanтом кількох тaborів і сталим учасником солочинських тaborів. Його старанням Пласт набув прекрасну тaborову площе у чарівній околиці Солочина, недалеко Сваляви.

1934 р. др. Володимир Бірчак став головою Краєвої Пластової Старшини і спричинився до відродження пластового руху на Закарпатті. В останніх часах К. У. його вибрали головою Українського Пластового Уладу Карпатської України. В історії закарпатського Пласти він зістане записаний як заслужений провідник і визначний пластун, що працював з пластовою молоддю від самих початків до березневих днів 1939 р.

Як відданий тaborовик, у книжечці «Наші пластові табори», Ужгород 1929 р., писав: «До наймиліших хвиль моого життя зачислю відвідини пластового табору, в якому бачу добровільний послух, взірцеву карність, плекання практичного життя і сильного духа. Такі відвідини наповняють мою душу гордістю і непохитньою вірою в будучість нашого народу.»

1939 р., по окупації Карпатської України мадярами, виїхав до Чехії і там працював, як педагог і письменник. Зайнявши Прагу 1945 р., большевики його покликали до Ужгорода, де за ним і слід пропав. Правдоподібно загинув від тортур.

8. Скавтм. Анна Устяновичева-Береза.

Заслужена провідниця і працівниця при укр. Пласті на Закарпатті протягом усіх років його існування. Вона дуже успішно працювала між найменшими — Вовченятами і Лисичками, за що була відзначена Краєвою Пластовою Старшиною.

Протягом своєї діяльності А. Устяновичева займала вищі провідні функції при Краєвій Пластовій Старшині, спершу як референтка Вовченят і Лисичок, а відтак як референтка дівочих

відділів. Вона служила теж як начальниця дівочих відділів при Краєвій Управі Скавтів Підк. Руси.

У багатьох пл. таборах була команданткою, а пізніше, коли вже молодші пластунки перебрали команду, завжди була опікункою і дорадницею дівочих таборів. Всі пластуни й пластунки знали її як — Сестру Березу, яку завжди можна було знайти між пластовою молоддю. Її заслуг для закарпатського Пласти годі належно оцінити. Вона виховала цілий ряд здібних провідниць для дівочих відділів, з якими завжди ділилася своїм довголітним пластовим досвідом.

9. Скавтм. Юрій А. Шерегій — Грім. (нар. 1907 р.)

Одним із найбільше діяльних пластових провідників на Закарпатті був скавтмайстер Юрій А. Шерегій, знаний під пластовим ім'ям як Брат Грім.

Юрій А. Шерегій-Грім народився дня 16 січня 1907 р. у селі Дусине, Свалявського району, на Закарпатті, в сім'ї гр. кат. священика. До Пласти вступив як молодий гімназист при заложенні першого куреня ім. кн. Т. Корятовича в Ужгороді, 1923 р. Працював у полковій команді ужгородських пластунів під опікою проф. О. Вахнянина, разом з Ростиславою Бірчаківною і своїм братом, теж визначним пластуном, Евгеном Орішком.

Виступивши вперше у п'єсі С. Черкасенка: «Вечірній гістъ» в ролі грома, лишився на завжди між пластунами, як Брат Грім. Він був рушійною силою драматичного гуртка ужгородських пластунів, з якими завжди виступав на концертах, пл. академіях і виставах. Як студент філософічного факультету у Празі, 1926 р. заложив перший курінь ст. пластунів ім. О. Вахнянина з тою метою, щоб далі працювати у Пласти, організувати табори і достачати відповідних інструкторів для молодших пластунів. Вже з гімназійних часів брав участь у багатьох таборах, студіював іхній устрій і ведення, а 1929 р. став командантом І-го інструкторського табору у Лугах при Сваляві.

Прихід Ю. Шерегія 1931 р. до Хусту на посаду гімназійного професора означав відродження пластового руху у Хусті і поширення його на ціле Східне Закарпаття, нашу Гуцульщину. Для забезпечення молодих пластових провідників устроїв 1932 р. інструкторський табор у Городилові близько Хусту. З хустськими пластунами зорганізував драматичний гурток і пластовий хор, при

чому йому багато поміг його брат Евген. Вони ставлять сперу «Запорожець за Дунаєм», з якою виступали закарп. пластуни теж на світовому джемборі в Геделе в Мадярщині 1933 р., під проводом Бр. Грома.

Ставши Краєвим Звітодавцем Східного Закарпаття, 1934 р. зорганізував стацій, т. зв. Гуцульський табор, якого був командантом аж до 1936 р. включно. Гуцульський табор був завжди інструкторським і в нім вишколилися перші закарпатські пластуни «скоби» та пластуни «з трьома вірлинами перами». 1936 р. повів гурток закарп. пластунів на румунське джемборі до Брашов-Поляни, а звідтам через Букарешт на коротке тaborування над Чорним Морем.

Від 1937 р. Ю. Шерегій-Грім віддався вповні праці при театрі «Нова Сцена», який витворив з пластового драматичного гуртка і розвив у народній театр Карпатської України. Він не перестав інтересуватися пластовим життям і з увагою слідкував за відродженням пластового руху на Закарпатті, що його властиво він і започаткував.

10. Скавтм. др. Богдан Алиськевич-Канюк.

Син дир. Андрія Алиськевича, др. Богдан Алиськевич-Канюк належить до першої генерації закарпатських пластунів, який заслав свою пластову діяльність при ужгородській гімназії під проводом незабутнього проф. О. Вахнянина. Разом з Ю. Шерегієм-Громом, Евгеном Орішком і Ростиславою Бірчаківною, з якою пізніше він одружився, Богдан Алиськевич лишився чинним за всі роки існування закарпатського Пласти і посвятився головно вихованню пластових провідників.

Від студентських часів щороку брав участь у пл. таборах і, якщо не мав змоги тaborувати, бодай на кілька днів відвідав тaborовиків. Усю свою молодість прожив у Пласти і для Пласти. Як університетський студент в Празі був керівним ст. пластунів ім. О. Вахнянина, відтак референтом пл. таборів при Краєвій Пластовій Старшині, командантом кількох пл. таборів (теж і на Слов'янськім джемборі в Празі) і репрезентантом укр. пластунів на джемборі в Англії й Голландії.

По виїзді проф. Л. Бачинського був редактором пластового кутика місячника для молоді «Пчілка», в рр. 1934—35 Краєвим Звітодавцем Західного Закарпаття, а в рр. 1936—38 Окружним Звітодавцем Ужгородської округи. І як раз ті роки були свідками ве-

ликового відродження пластового руху на Ужгородщині і зістали записані в історії закарпатського Пласти як найславніші дні ужгородських пластових відділів.

11. Скавтм. Ростислава Бірчак-Аліськевичева (Незабудька).

Вже як гімназістка, 1923 р. була при пластовій команді Полку кн. Т. Корятовича в Ужгороді (див. *Пластун*, 1923, ч. 3). Від тоді зістала чинною пластункою під час гімназійних і університетських студій у Празі. У багатьох дівочих таборах була командаанткою.

Як професорка хустської гімназії стала чинною провідницею дівочих відділів, з пластунками бувала на сходинах, з ними ходила на прогулочки і з ними спільно виступала на пластових імпрезах. Не дивно, що 1939 р. її вибрали до головної команди Українського Пластового Уладу Карпатської України.

Хустські пластуни й пластунки від неї навчилися любові до пластового життя, відданої праці для народу і захоплення молоддю. Направду, Сестра Незабудька останеться назавжди в пам'яті хустських пластунів як — ідеальна пластунка і заслужена провідниця пластунок!

12. Скавтм. Евген Орішок.

Евген Орішок належить до найбільш заслужених провідників укр. Пласти на Закарпатті, пластун від гімназійної лавки, який для пластової молоді посвятив усі свої сили і таланти, не раз і велики матеріальні жертви. Він заслужено був одним з найбільш облюблених пластових провідників, головно ж між хустськими пластунами.

Евген Орішок народився у священичій сім'ї дня 6 січня 1910 р. у селі Дусино, Свалявського району, на Закарпатті. По закінченні ужгородської гімназії, 1928 р. вписався на правничий факультет у Празі. Однак він не закінчив своїх правничих студій, зложив учительський іспит і 1931 р. став учителювати у народніх школах у Довгому, відтак у Горінчові, нарешті в Хусті.

З дитячих літ він захоплювався співом, музикою і театром. До Пласти вступив дня 7 лютого 1923 р., як учень III-го гімназійної класи в Ужгороді. Обдарений надзвичайним голосом, співав у гімназійному і пластовому хорі. 1927 р. заложив в Ужгороді пласто-

ву оркестру, в якій граво і кілька його професорів. Під проводом дир. Біличенка виробився на знаменитого актора і декламатора. З першої ролі п'єси «Вечірній гістъ» Черкасенка прийняв пластове ім'я — Орішок.

Як учитель в Хусті заложив з пластової молоді мішаний хор, який виступав у церкві на Богослуженнях, різних пластових і патріотичних святах, концертах та молодіжних виступах. З цього хору багато членів вступило до т.зв. Джемборі куреня, який репрезентував закарпатський Пласт 1933 р. на IV-му світовому джемборі у Геделе в Мадярщині, де пластуни виступили з опорою Артемівського «Запорожець за Дунаєм». З бувших «джембористів» він наступного року створив Краєвий Пластовий Хор, якого став директором. Він скомпонував музику під багато пісень, як: «Моя сінка спомин», «Як весна настане», «Зелена Верховина» й інші, що їх співала уся молодь Закарпаття.

Він бував при команді багатьох пластових таборів, організував Свято-Юрські Свята у Хусті (1932 р.), Вел. Бичкові (1934 р.) і Виноградові-Севлюші (1935 р.) та був збірним провідником пластунів цілого міста Хусту. В його серці завжди жевріла любов до Пласти і пластової молоді.

13. Скавтм. Михайло Бажанський-Кудеяр.

Скавтмайстер Михайло Бажанський, пл. ім'ям Кудеяр, один із старших пластунів СУПЕ., який зістав чинним у закарпатськім Пласти аж до самого кінця. Кожного року він приїзджав до пластового табору в Солочині коло Сваляви. Пластуни його дуже любили і поважали, бо від нього багато дечого навчилися.

В 1938 р. був комandanтом найбільшого до того часу пластового табору в Солочині, потім інструктором у першій укр. Лісовій Школі. Всі таборовики милю згадують свого комandanта і інструктора.

14. Скавтм. Августин Чичура.

Августин Чичура був професором гімназії і активним провідником пластової молоді в Хусті, який всюди бував з пластунами: на сходинах, прогулках, таборах і виступах. Він був комandanтом кількох пластових таборів у Солочині при Сваляві.

у 30-их рр. під час його чинної праці разом з Юрієм Громом, Евгеном Орішком і Р. Бірчаківною, хустські пластові відділи були одними з найліпших на цілім Закарпатті і з них вийшло багато визначних пластунів і пластунок.

15. Скавтм. Богдан Рубинович-Беркут.

Богдан Рубинович був пластуном від самих початків Пласту у Хусті і активним членом протягом усього часу існування українського Пласти на Закарпатті.

При хустській гімназії був гуртковим пл. гуртка «Русів», що по роках зістав зорганізований у курінь старших пластунів «Самітніх Русів», які увійшли в історію закарпатського Пласти величими своїми чинами. Від 1937 р. Б. Рубинович був членом Краєвої Пластової Старшини в Ужгороді і помічником тодішнього Краєвого Звітодавця Степана Папа-Пугача. Він постійно навідував пластові відділи по різних містах Закарпаття, перевірював їхню працю, здібності й активність їхніх провідників, не минав і окружних пластових старшин.

З великою посвятою зачав організувати відділи Село-Пласти і разом з Краєвим Звітодавцем відвідав сільські відділи Мараморощини, чим причинився до зросту пластового руху по селах, який очолено середньо-шкільною молоддю. Як зв'язковий між Українським Пластом Закарпаття і Союзом Скавтів Чехословаччини у Празі, він дуже багато зробив для закарпатського Пласти і успішно боронив його інтересів проти нападів московофілів та місцевих чехів.

Б. Рубинович був одним з організаторів першої української Лісової Школи 1938 р. і викладав у ній пластову ідеологію. В осені того ж року працював над статутами Українського Пластового Уладу Карпатської України і підготовив пластовий з'їд у Хусті для вибору Головної Команди УПУКУ, якої став членом. Він з великою посвятою працював для розвитку Пласти Карпатської України аж до останніх днів. З великим трудом йому вдалося надрукувати українські пластові легітімації, здати до друку підручник пластового впоряду і організувати пл. відділи на нових розміщеннях середніх шкіл.

По окупації Карпатської України пройшов мадярською турмою і концентраційним табором у Варюлопоші з усіма їхніми тортурами і пониженнями. Однак його дух був незломний!

16. Скавтм. Олександер Блистів-Гайдамака. (1916—1939)

Олександер Блистів — Гайдамака, студент університету в Празі, скавтмайстер, організаційний референт команди СУПЕ, член Головної Команди УПУКУ в Хусті, вихований при Пласті, ставши пластуном уже в народній школі.

О. Блистів народився дня 4 лютого 1916 р. в Хусті, в родині столяра. Став пластуном як учень четвертої народної класи, учні якої творили гурток вовченят «Русі», під проводом гурткового О. Вовка, пластина розвідчика при гімназії. Всі члени гуртка «Русів» поступили в гімназію і їхнім гуртковим став тоді Богдан Рубинович-Беркут. Цей гурток став пізніше основою курення старших пластунів «Самітніх Русів».

Хоч О. Блистів вчився в гімназії з відзначенням, у III-ій кл. він мав конфлікт з московською емігранткою, проф. Соколовською, якій сказав, що її не розуміє. Вона зачала переслідувати Блистова і знеможливила йому закінчити шк. рік з відзначенням. Коли Блистів був у IV-ій гімназійній, москвофіли ставили у Хусті пам'ятник закарп. будителеві О. Духновичеві. Тоді Блистів заявив, що москвофіли надуживають особи Духновича, який не вмів по московськи, але говорив народньою мовою з домішкою церковно-слов'янщини. За це дир. В. Сулинчак, сам москвофіл, викинув його з гімназії. Тому він продовжав свої студії в укр. гімназії в Модржанах недалеко Праги. Він працював і так студіював, поступивши на філософічний факультет у Празі. При тім він даліше працював при Пласті і ввійшов до команди СУПЕ. Літом бував у пластових таборах у Солочині при Сваляві і так утримував з'язки із своїми братами пластунами.

Під час таборування 1938 р. Краєва Пластова Старшина займенувала його скавтмайстром і назначила його інструктором укр. мови, історії і географії України I-ої укр. Лісової Школи у Солочині. Він уже лишився на Закарпатті, щоб допомогти у критичний час свому народові. Хуст був гніздом куртківців-мадяронів. Блистів взявся до організації хустської молоді, яку зібрав у два пластові курені. За молоддю пішли й батьки. Хуст став українським. Блистова тоді вибрали членом Головної Команди УПУКУ.

Дня 15 березня 1939 р. пішов на Красне Поле... Боронив Батьківщину... Нарешті мадяри його скопили і «Мадярський Народний Суд» Хусту відсудив його на страту... Його знайшли розстріляного край дороги, недалеко сусіднього села Стеблевки...

Андрій Гарасевич присвятив йому свій вірш «Побраталикові»

з такою присятою: «О Блиставу, що в обороні Рідного Краю згинув від кулі мадярського наїздника — присячу». Ось вірш:

Тут — молитви тремтять в горінні свічок
І сивий дим кадильниць хмелем пянить,
Схилились чорні постаті в тумані,
Далекі дзвони задзвонили тричі...

Побожністю горять німі обличчя,
В застиглій готиці чужого храму,
— За Твою кров, за побої, за рани,
Твій дружній спомин нас на помсту кличе,

А там де хижі дебрі й гори сині,
Тобі співають пісню колискову,
Де сходять зорі, де на полонину
Туманом сивим в далеч пурпурому
Лягає ніч, там чути відгук бою,
— Це месники кують холодну зброю!

17. Степан Пап-Пугач.

Подав — Іван Муравель, ст. пл. скоб.

Степан Пап-Пугач, останній Краєвий Звітодавець і Командант УПУКУ, народився дня 11 березня 1917 р. в Березові, Хустського району. До Пластву вступив у четвертій класі народньої школи в Хусті, як вовчена і був членом гуртка «Русі», що відтак перетворився на курінь старших пластунів «Самітні Русі», які були гордістю закарпатського Пластву.

У хустській гімназії був членом куреня, якого провідником був засновник закарпатського Пластву, проф. Андрій Дідик († 1931), а по його смерті проф. Юрій Шерегій-Грім. Вже як гімназист він відбув кілька пластових таборів, зложив усі пластові і кілька фахових іспитів та здобув «три вірлині пера». С. Пап був учасником двох заграницьких джемборі, два рази був заступником команданта пластового табору, а відтак кошовим хустських пластових курінів. Коли по іспиті зрілості вони змінили свій гурток «Русі» на курінь старших пластунів «Самітні Русі» з метою дальнєше працювати у Пласти, він став першим його курінним.

В осени 1937 р. вибрано його на Краєвого Звітодавця, тоб то на Команданта Українського Пластву на Закарпатті. Степан Пугач тоді мав усього двадцять років. Хоч він не мав щастя працювати під проводом великих пластунів Остапа Важнянина чи Леоніда

Бачинського, зате він вишколився під проводом заслуженого скавтмайстра Юрія Шерегія-Грома, від якого навчився штуки пластиування, як працювати й організувати пластову молодь. Тому недивно, що протягом півтора року свого командування, він дуже багато зробив для закарпатського Пласту.

Автор цих рядків був курінним одного з пластових куренів, що належав до хустського коша під проводом Степана Пугача. З ним бував я у кількох таборах і під час першої української Пластової Школи. Я добре пізнав його працю і мав нагоду познайомитися з його ідеями, що їх він старався перевести у життя. Тому на місці буде накреслити бодай напрямні його пластових реформ.

Ставши краєвим комandanтом, він повів закарпатський пластовий рух дорогою все-українських пластових традицій. Тогту він проголосив, що закарпатський Пласт є продовженням всеукраїнського Пласту і рахуватиме роки свого існування від зачленення українського Пласту в Галичині. Дотеперішні пластові відділи назвав «куренями» на чолі з «курінним», а пластові округи-полки назвав «кошами» під проводом «кошового». Назву пластового часопису «Пластун» замінив традиційною назвою «Молоде Життя», якого перше число з'явилось вже у вересні 1938 р.

Орієнтація закарпатського пластового життя на все-українські традиції не сподобалась чехам. Все ж таки Степан Пугач заповів на літо 1938 р. українську Лісову Школу. Рівночасно він займенував трьох молодих скавтмайстрів із куреня «Самітних Риців», а саме: Олександра Блистова, Михайла Лиса і Романа Балицького. На його предложення, Краєва Пластова Старшина відтак займенувала скавтмайстрами заслужених закарпатських пластових провідників: др. Володимира Бірчака, д-р Богдана Аліськевича, Евгена Шерегія, Августина Чичуру, Якова Шапеля, Михайла Бажанського, Михайла Блеска, Богдана Рубиновича; а з провідниць: Анну Устяновичеву, Ростиславу Бірчаківну і Іванку Гірну.

Пластові курені існували уже по всіх містах Закарпаття. Щоб пожвавити їхню діяльність, Степан Пугач лишав ініціативу праці на молодих пластових провідників. При відвідинах куренів брав із собою двох-трьох молодших провідників, щоб вони приглядалися пластовій праці, пізнавались з іншими провідниками, вимірювали з ними свої думки і набирали пластового досвіду. У той спосіб майже усі пл. провідники на Закарпатті взаємно пізнавались, переписувались і розвивали ініціативу до дальшої праці.

Степан Пугач звернув увагу теж на поширення й організацію Село-Пласту. Він приказав, щоб кожний пластун-розвідчик се-

редьо-шкільних куренів, повернувшись на вакації до дому, заложив пластовий курінь у свому чи сусідному селі. Сам він зайнявся куренями при учительських семінаріях в Ужгороді, бо з них виходили учителі й учительки, які мали нести зі собою пластову ідею на село.

Основну працю над пластовим вихованням Степан Пугач бачив у гуртках, тому видав підручник «Ведення Гуртка», який вийшов літографічно в Ужгороді 1937 р. На меті мав видання інших пластових підручників. Він звернув свою увагу теж і на організацію старшого пластунства, які мали своє окремішне завдання, ідучи слідами «Самітніх Русів».

Середньо-шкільна молодь мала зайнятися організацією Вовченят і Лисичок при народніх школах. Вимоги до іспитів були заострені. Всі провідники куренів мусіли пройти пластовим табором і закінчити Лісову Школу, де мали навчитися практичного пластового життя та ведення пластових тaborів. Перша Лісова Школа мала на меті не тільки надбання потрібного знання, але теж і зазнайомлення пластунів із новими напрямними пластового руху на Закарпатті, що іх у великій мірі накреслив Степан Пап-Пугач, як краєвий командант. Його кличем було: «Пласт це служба народові!»

За часів Карпатської України (1938/39) Степан Пугач разом з др. Володимиром Бірчаком і Богданом Рубиновичем уложив нові статути Українського Пластового Уладу Карпатської України, постарається про скликання пластового з'їзду, на якім згадані статути були прийняті і вибрана Головна Пластова Команда. Тоді Степан Пап-Пугач був вибраний Головним Командантом УПУКУ.

Окупація Карпатської України мадярами в березні 1939 р. перегинила існування і працю українського Пласти. Мадяри ув'язнили Степана Пугача і він перебув якийсь час у їхнім словутнім концентраційнім таборі у Варюлопоші. По випущенні на волю був під сталим доглядом жандармерії, аж доки у червні 1942 р. його знов не ув'язнили і засудили на 12 років тяжкої тюрми. Та пластовий його дух непоборний!

ПІСЛЯСЛОВО

З нагоди 50-річчя заснування Українського Пласту на Закарпатті проф. Андрієм Дідиком ми задумали видати «Пластовий Альманах», щоб зберегти для грядучих поколінь найважніші моменти його історичного життя. Протягом свого 18-річного існування Пласт завжди стояв на переді національного відродження закарпатських українців і тому, видаючи «Пластовий Альманах», ми видаємо рівночасно одну сторінку з історії розвою національної свідомості Срібної Землі, яка кров'ю своїх кращих синів засвідчила свою приналежність до українського материка.

Цей «Пластовий Альманах» видаємо з великими матеріальними жертвами відданих одиниць, щоб не пішли в забуття великі подвиги закарпатських пластунів, затяжна їхня боротьба за національне усвідомлення сторіччями поневоленого їхнього народу та щоб Український Народ пам'ятав на той героїчний міт, що його створили закарпатські лицарі під Хустом, на Красному Полі.

Оцей «Пластовий Альманах» видаємо майже в цілості, як його уложив останній головний командант Українського Пластового Уладу Карпатської України, скавтмайстер Степан Пап-Пугач, ще 1941 року. На жаль, при попереднім його ув'язненні мадяри забрали від нього цінні історичні матеріали, як урядові пластові документи, пластові записи і списки, цінні фотографії, життєписи поляглих на Красному Полі пластунів тощо. Бракувало йому теж і пластових архівів, що їх мадяри у більшій часті теж понищили, хіба дещо збереглося у приватних руках бувших пластунів. Однак автор, якимсь чудом, зібрав усе найважніше з 18-річної історії Українського Пласту на Закарпатті (1921—1939) і ми з вдячністю публікуємо вислід його щирої праці.

Сама редакція і видання цього «Пластового Альманаху» також не обійшлася без менших чи більших трудностей. Не бракувало і таких, які намагалися всіма засобами цю працю унеможливити. Та зараз те все в нас за плечима. На цім місці хочемо висловити нашу найціннішу вдячність усім тим, що в якийнебудь спосіб причинилися до збереження рукопису і видання цієї цінної праці. Цей «Пластовий Альманах» не має претенсій дати читачеві повну історію пластового життя на Закарпатті, бо в нім багато прогалин і недомагань. Того свідомий і автор і видавці альманаху. Тому

від тих, яких автор не згадав або відповідно не представив, просимо ласкавого вибачення. Ми певні, що це сталося не зі злої волі автора чи видавців, а радше з людського обмеження та з причин тяжких обставин, серед яких прийшов на світ оцей альманах.

При кінці книжки ми додали ще важніші знимки, які живіше можуть насвітлити пластове життя на Закарпатті, ніж довгі описи. Тут знов дався відчути брак оригінальних знимок, які часливо ми мусіли перебирати з часописів та книжок. Багато знимків ми не помістили, щоб зменшити до певної міри кошти публікації. Та ми певні, що цей ілюстрований додаток має своє історичне значення і в деякій мірі збільшить вартість цієї історичної праці про Український Пласт на Закарпатті.

Від Видавництва

З М И С Т

Розділ I	— КРАСНЕ ПОЛЕ	5
Розділ II	— ЗРІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ ПЛАСТУ	17
	1. Оснування перших пластових відділів	17
	2. Організаційна схема Пласту	21
	3. Краєви Звітодавці в роках 1921-1939	25
	4. Пластовий гимн і присяга	26
	5. Пластовий закон	29
	6. Пластові проби	31
	7. Скавтмайстри між укр. пластунами	34
	8. Організація старших пластунів	34
	9. Курінь ст. пл. «Самітні Рисі»	38
	10. Організування Село-Пласту	39
	11. Чужі скавтінгові організації	40
Розділ III	— ПЛАСТОВІ ТАБОРИ І ВИСТУПИ ПЛАСТУНІВ	42
	1. Пластові табори	42
	2. Лісова Школа у Солочині 1938 р.	61
	3. Міжнародні виступи-джемборі	63
	4. Пластові свята і з'їзди	69
	5. Виступи пластунів на національних торжествах	74
	6. Плекання спорту і спортиві змагання	78
Розділ IV	— ПЛАСТОВІ ІМПРЕЗИ І ВИСТАВИ	80
Розділ V	— ПЛАСТОВА ПРЕСА І ЛІТЕРАТУРА	87
	1. Пластовий журнал «Пластун»	87
	2. Місцеві пластові часописи	92
	3. «Ми просто йдем!»	94
	4. Часопис «Молоде Життя»	99
	5. Пластові видання	100
	6. Пластова поезія	103
	7. Пластові пісні	114

Розділ VI — НАСТАВЛЕННЯ ДО ПЛАСТУ	121
1. Пласт — Прият	121
2. Зв'язки закарпатського Пласту з СУПЕ	123
3. Напади на Пласт	124
4. Цікавості	126
Розділ VII — ПЛАСТУНИ В ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЯХ	
1938/39 р.	129
Розділ VIII — ВИЗНАЧНІШІ ПЛАСТОВІ ДІЯЧІ	134
1. Проф. Андрій Дідик (1890-1931)	135
2. Проф. Остап Вахнянин (1890-1924)	136
3. Проф. Леонід Бачинський (нар. 1896 р.)	139
4. Др. Андрій Алиськевич (1870-1949)	141
5. Інсп. Юліян Ревай (нар. 1899 р.)	142
6. Скавтм. Михайло Біличенко-Кобза	144
7. Скавтм. др. Володимир Бірчак (1881-1945)	144
8. Скавтм. Анна Устяновичева-Береза	145
9. Скавтм. Юрій А. Шерегій — Грім (нар. 1907 р.)	146
10. Скавтм. др. Богдан Алиськевич — Канюк	147
11. Скавтм. Р. Бірчак-Алиськевичева — Незабудька	148
12. Скавтм. Евген Орішок	148
13. Скавтм. Михайло Бажанський-Кудеяр	149
14. Скавтм. Августин Чичура	149
15. Скавтм. Богдан Рубинович-Беркут	150
16. Скавтм. Ол. Блистів-Гайдамака (1916-1939)	151
17. Степан Пап-Пугач	152
ПІСЛЯСЛОВО	155
ЗМІСТ	157

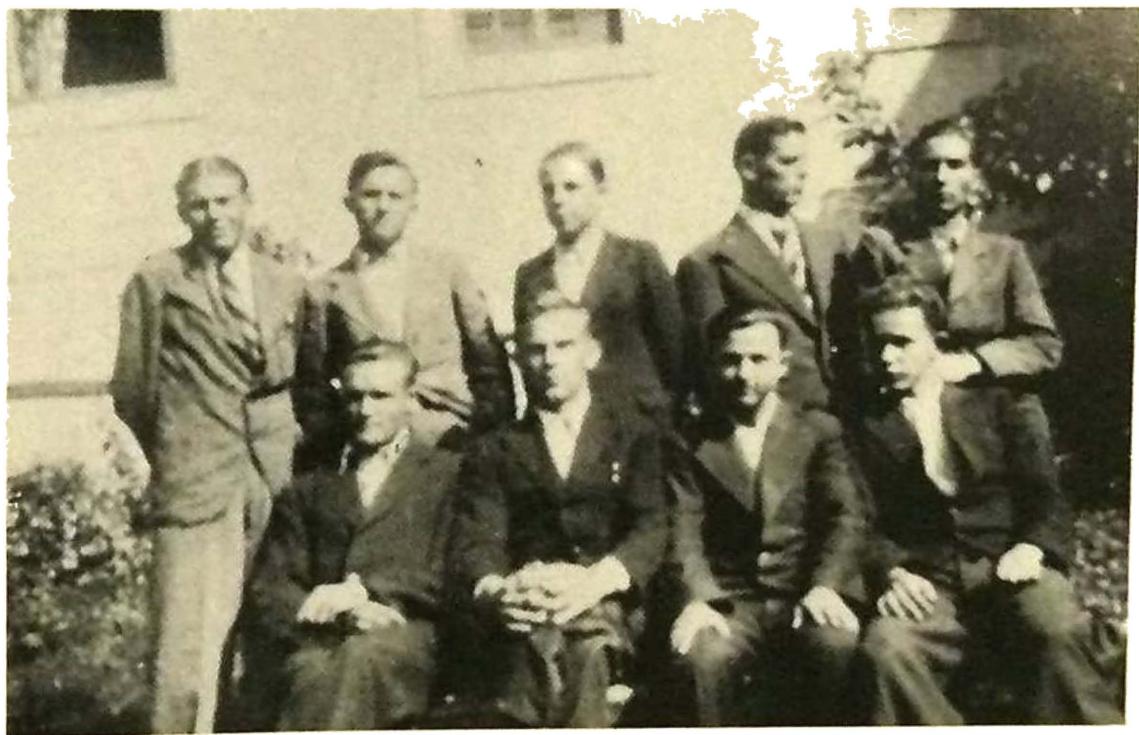
I. Пластуни герої, що за Батьківщину життя своє віддали	161
II. З організаційного життя Пласту	164
III. З таборового життя пластунів .	170
IV. Пластові виступи і репрезентація .	184
V. Будівничі закарпатського Пласту	192

I. ПЛАСТУНИ-ГЕРОЇ, ЩО ЗА БАТЬКІВШИНУ ЖИТЯ СВОЄ ВІДДАЛИ:

Іван КОСТЬ, що 1-ий поляг за К. У

Кошовий Михайло КОЗИЧАР (сидить 2-ий зліва), між пл. провідниками
ужгородської семінарії 1938 р.

Юрко ПЕКАР, пл. розвідчик.

Карло ЮДА, пл. розвідчик.

Михайло ТЕГЗА, ст. пл. розвідчик,
«Самітний Рись».

Іван ГАЛАС, ст. пл. розвідчик,
«Самітний Рись».

Іван БІЛОВАР, ст. пл. розвідчик.

Олександр БЛІСТІВ-ГАЙ
скавтмайстер, «Самітний Рись»

19-ий курінь кн. Теодора КОРЯТОВИЧА у Хусті, 1932 р., другий зліва ---
І. Кость, ст. пл. скоб, «Самітний Рись».

ІІ. З ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЖИТТЯ ПЛАСТУ:

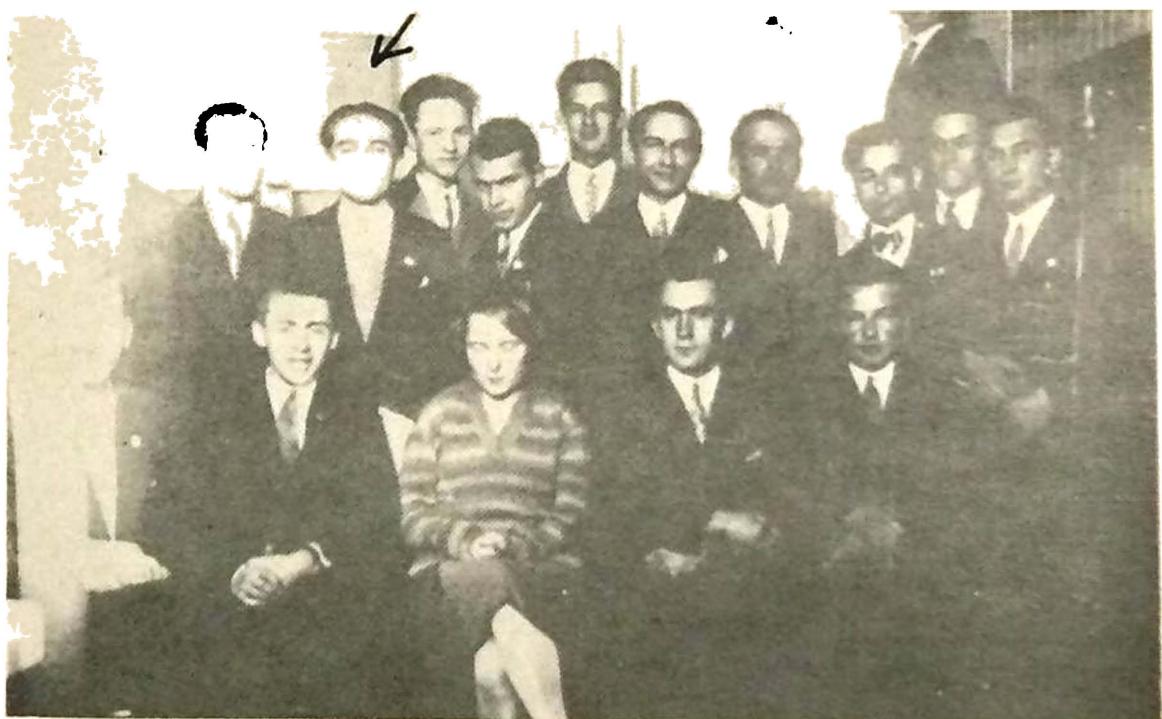
Пластуни і пластунки при держ. гімназії в Ужгороді, шк. р. 1923/24,
стрілка показує проф. О. Вахнянина.

Свято-Юрська зустріч ужгородських і берегівських пластунів 1926 р.

Курс для пластових провідників в Ужгороді, 26—27. IV. 1926.

Курінь ст. пл. ім. О. Вахняніна у Празі, шк. р. 1926/27, стрілка показує курінного Юрія Грома.

Скавтмайстер Л. Бачинський на відвідинах СУПЕ у Ржевницях, 1927 р.

Дівочий пл. курінь при торговельній акаадемії у Мукачеві. 1930/31 шк. р.

Перші пластуни «розвідчики»
у Хусті 1932 р. Стрілка показує
О. Блистова.

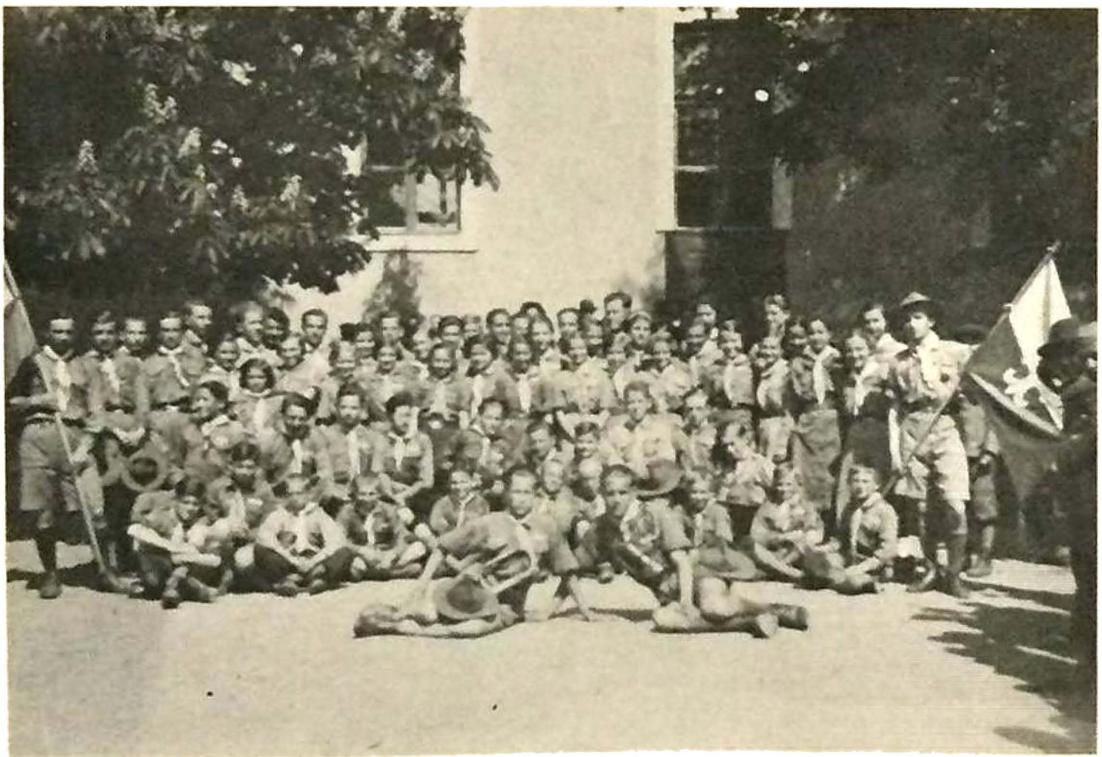
Проф. К. Заклинський, який багато
погодився між пластунами
у Берегові.

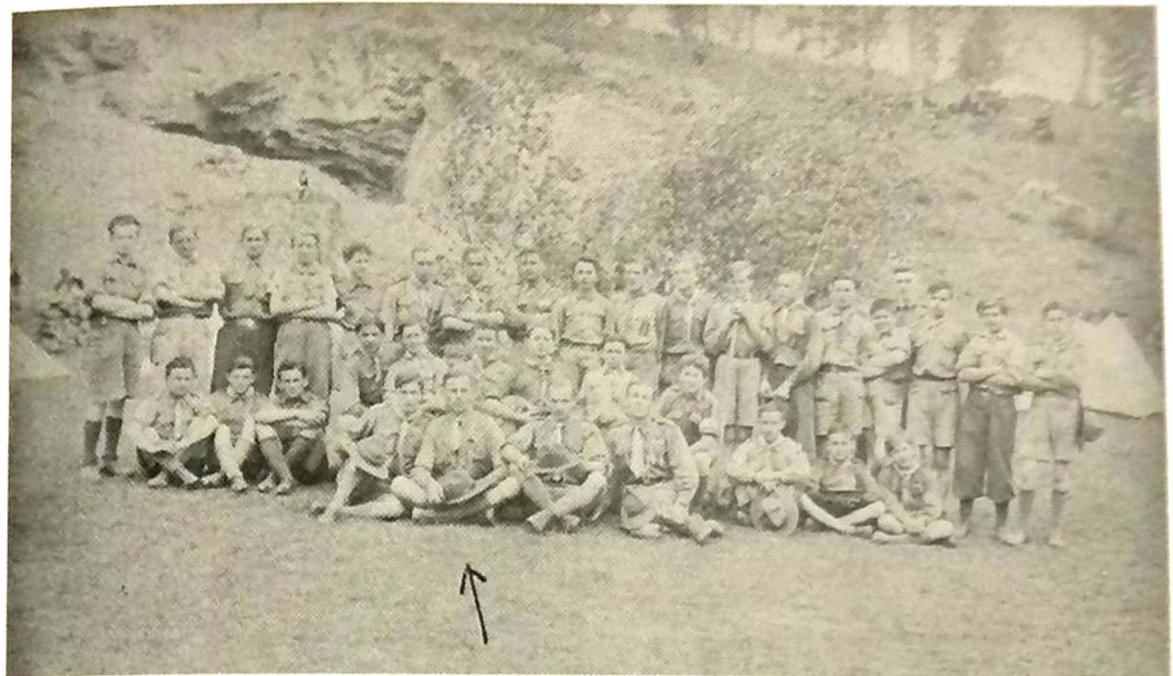
Курінь Село-Пласту ім. Ю. А. Шерегія у Бедевлі, шк. р. 1934/35,
стрілка показує провідника уч. А. Жидовича.

Провідники пластових відділів у Буштині 1937 р. на посвяченні пл. прапору.

Хустські пластуни і пластунки 1937 р.

Кошовий М. Козичар із своїми ужгородськими пластунами
на прогульні у Горянах 1937 р..

Скавтм. др. Богдан Алиськевич-Ка-
нюк на відвідах в ужгородських
пластунок при учит. семінарії.

Скавтм. Іванка Гірна-Згода
(вліво) у солочинському таборі,
член Головної Команди УПУКУ.

ІІІ. З ТАБОРОВОГО ЖИТТЯ ПЛАСТУНІВ:

Пластуни над синевирським озером Озірна, улюблене місце для прогульок.

Укр. відділ збірного табору у Камяниці 1924 р., командант:
скавтм. Л. Бачинський.

Пластовий табор у Заброді, коло Вел.
Березного, 1925 р., команда: скавтм.
Л. Бачинський.

Приготування таборової ватри
у Кобилецькій Поляні 1926 р.

Виклади у пл. таборі у Лугах коло
Сваляви, де скавтм. Л. Бачинський
був командантом 1926 р.

Хлоп'ячий табор у Туря Реметах, недалеко Перечина, 1927 р.
Командант: Л. Бачинський.

Дівочий табор у Туря Реметах, недалеко Перечина, 1927 р.
Командантка: Ростислава Бірчаківна.

Перша Редакція таб. часопису «Таборит», що його заснував скавтм. Л. Бачинський (по середині) у Туря Реметах 1927 р.

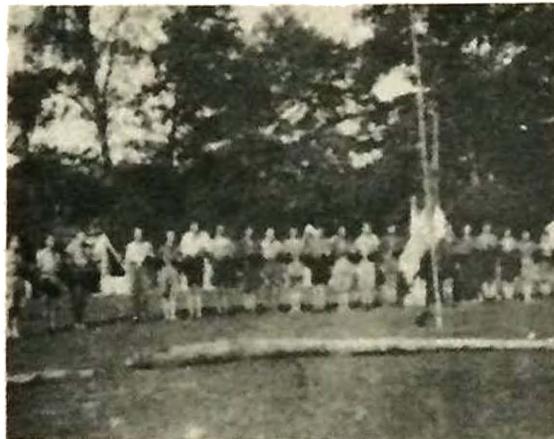
Поет С. Ф. Черкасенко, автор п. гимну і багатьох п'ес.

Жупний Звітодавець др. Андрій Алиськевич (сидить зправа) з проф. І. Панькевичем (сидить зліва) та проф. Я. Голотою (стоїть по середині) відвідали табор у Туря Реметах 1927 р.

Частина учасників І-го інструкторського табору у Лугах при Сваляві
1929 р., ком. Юрій Грім.

«До молитви» в інстр. таборі у Лугах
при Сваляві 1929 р.

Таборова св. Літургія в інстр. таборі
в Лугах при Сваляві 1929 р.

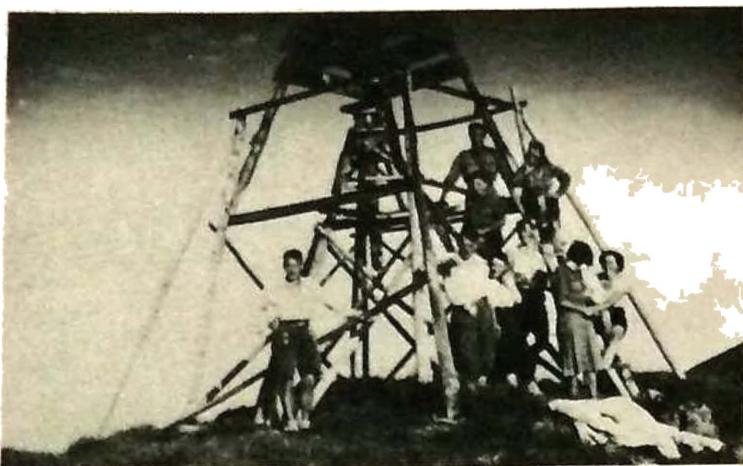
Дівочий табор у Солочині біля Святої
Марії, 1929 р., команда: Ростислава
Бірчаківна (1-ва зліва).

Закарпатські пластуни таборували
над Чорним Морем у Варні, 1930 р.

Прогулка з Варни до Царгороду, 1930 р.

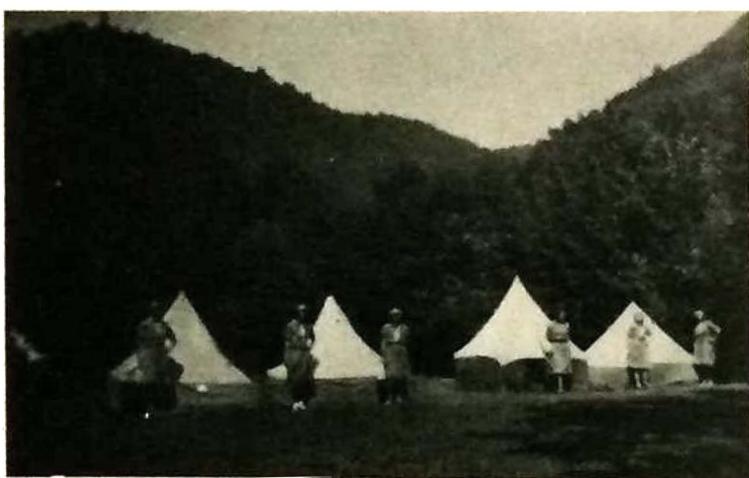

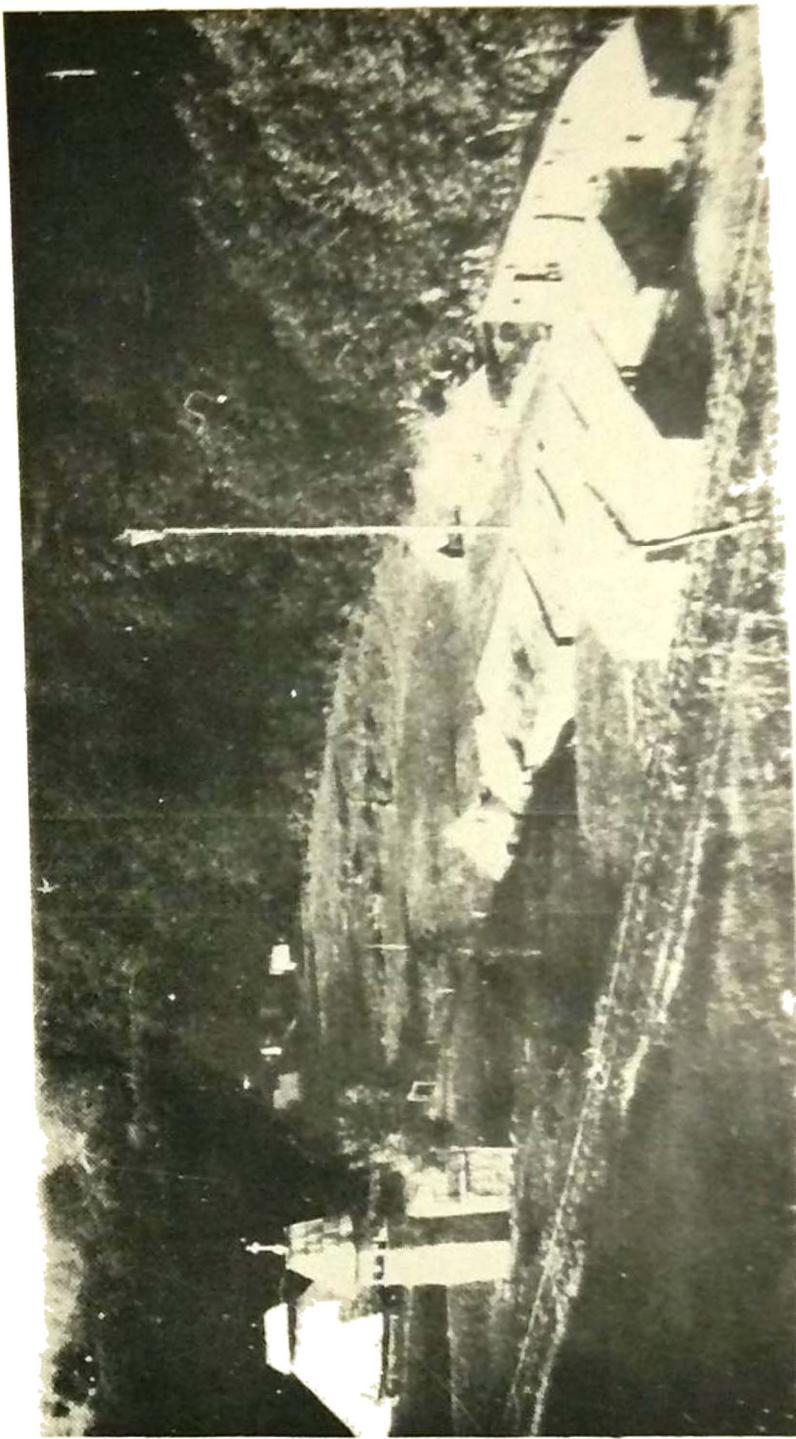
Мандрівний табор з Дубринич на Говерлю 1931 р. На полонині Близниця.
Провідник: Б. Алиськевич.

Хлоп'ячий табор у Городилові коло Хусту, 1932 р., командант: Ю. Шерегій-Грім.

Дівочий табор у Городилові коло Хусту, 1932 р., ком.: М. Шерегій-Віоліна.

Гуцульський сталій табор у Верхнім Водянім (В. Апша) коло Вел. Бичкова 1934 р. Зліва: фортеця, таб. каплиця, відтак колиби і шатра. На горі — прибивають напис.

На св. Літургії у Гуцульському Таборі
1934 р.

Учасниці дівочого табору з гостями
у Верхнім Водянім (Гуцульський та-
бор) 1935 р., ком. Н. Козіцька, стоїть
5-та зліва.

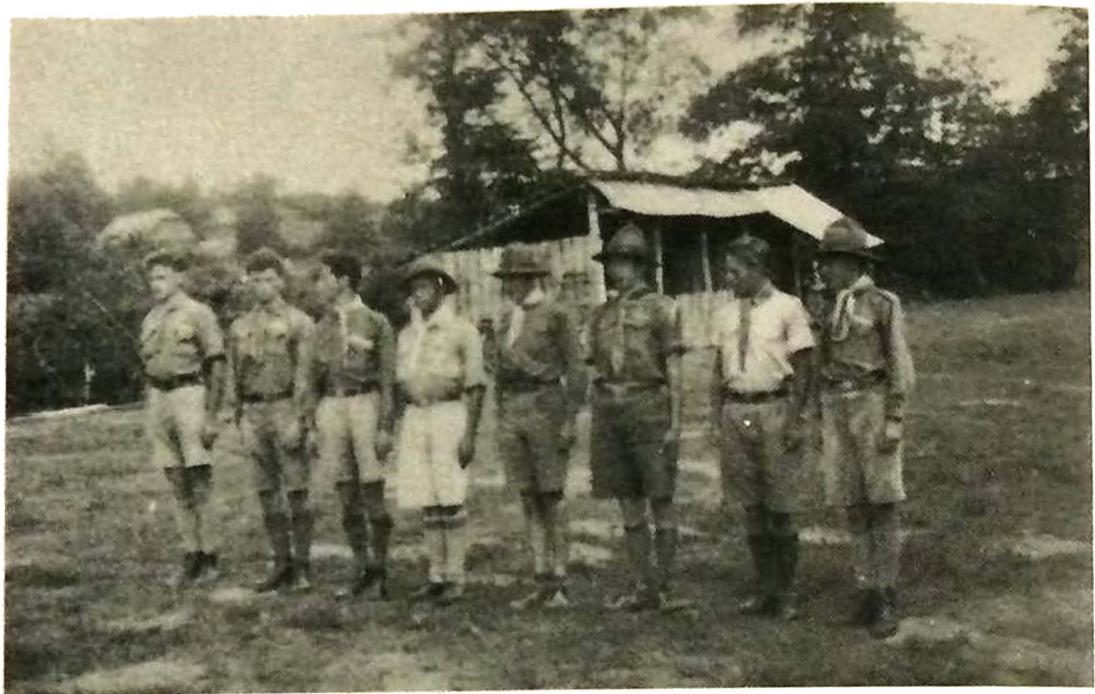

Пластуни-мандрівники у карпатських пралісах.

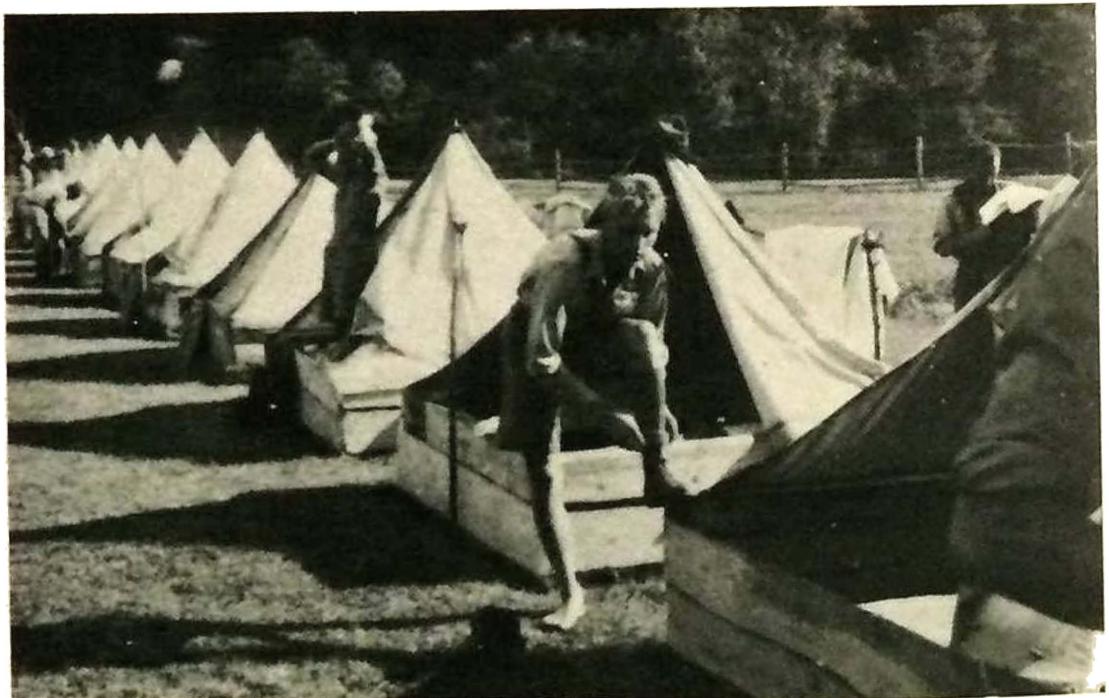
Пластуни СУПЕ з Праги у солочинському таборі 1935 р. Сидить на верху: М. Бажанський-Кудеяр.

Старшина пл. табору у Солочині при Сваляві, 1935 р.

Укр. учасники спільної Лісової Школи у Солочині 1935 р., що її урядив Союз Скавтів ЧСР.

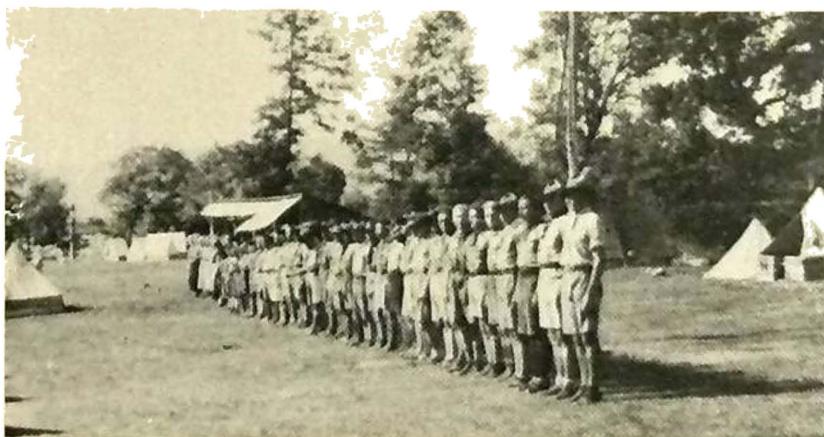
Ранок у хлоп'ячому пл. таборі у Солочині при Сваляві 1936 р.,
ком.: скавтм. А. Чичура.

Василь Пап-Яструб, визначний спор-
товорець-пластун, вправляє у команді
відділом пластунів у Солочині 1936 р.

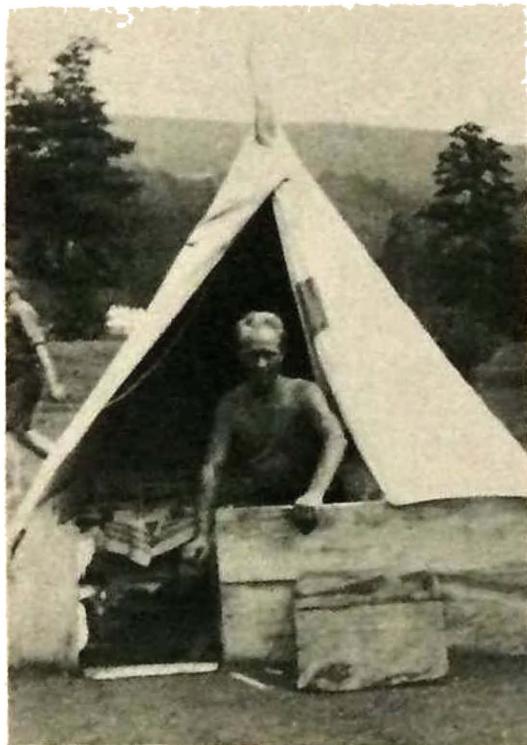
Учасниці дівочого табору у Солочині
при Сваляві 1936 р., ком.: Іванка Гір-
на-Згода (5-та зліва).

Рання збірка в солочинськім таборі
1936 р.

Впр. о. Христофор Миськів, ЧСВВ., великий приятель молоді, відвідав солочинський табор 1937 р.

Скавтм. Михайло Бажанський-Кудеяр, командант солочинського табору 1938 р.

Закарпатський пл.. герб виложений з каміння при таборовому прапорі у Солочині, 1938 р.

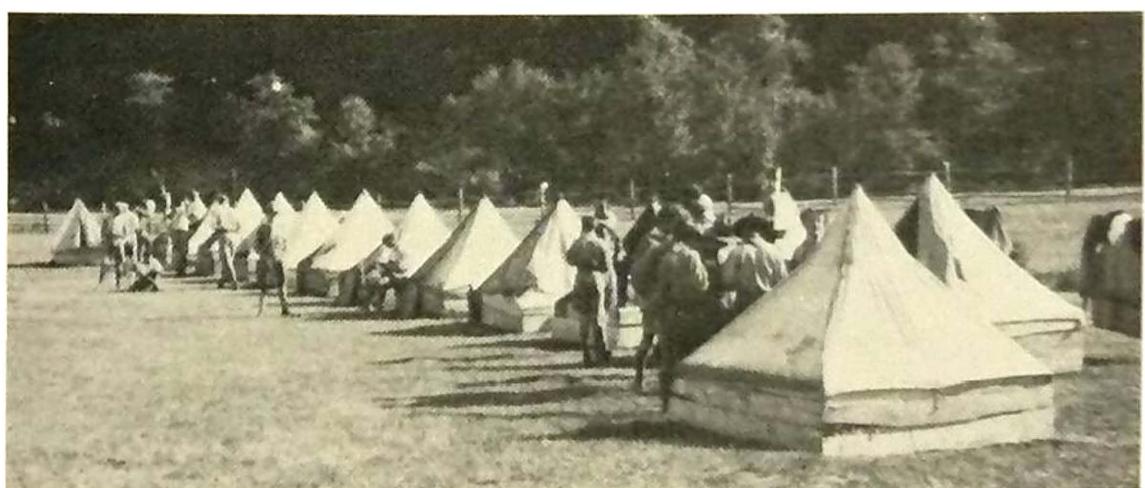
Загальний погляд на солочинський табор 1938 р.

Бр. П. Барничка-Веселяк забавляє при ватрі ОО. Василіян, які відвідали: солочинський табор 1938 р.

Зліва — ком. І-ої укр. Лісової Школи в Солочині 1938 р. скавтм. Михайло Блеск з командантом звичайного табору там же, скавтм. М. Бажанським-Кудеяром.

I-ша укр. Лісова Школа у Солочині при Сваляві 1938 р., командант: скавтмайстер Михайло Блеск.

IV. ПЛАСТОВІ ВИСТУПИ І РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ:

Управа театрального гуртка куреня ст. пл. ім. О. Вахнянина у Празі: Ю. Грім — голова, С. Петрашко — секретар, Р. Бірчаківна — скарбник (1927/28).

Таборовий хор у Туря Реметах, коло Перечина, 1927 р.

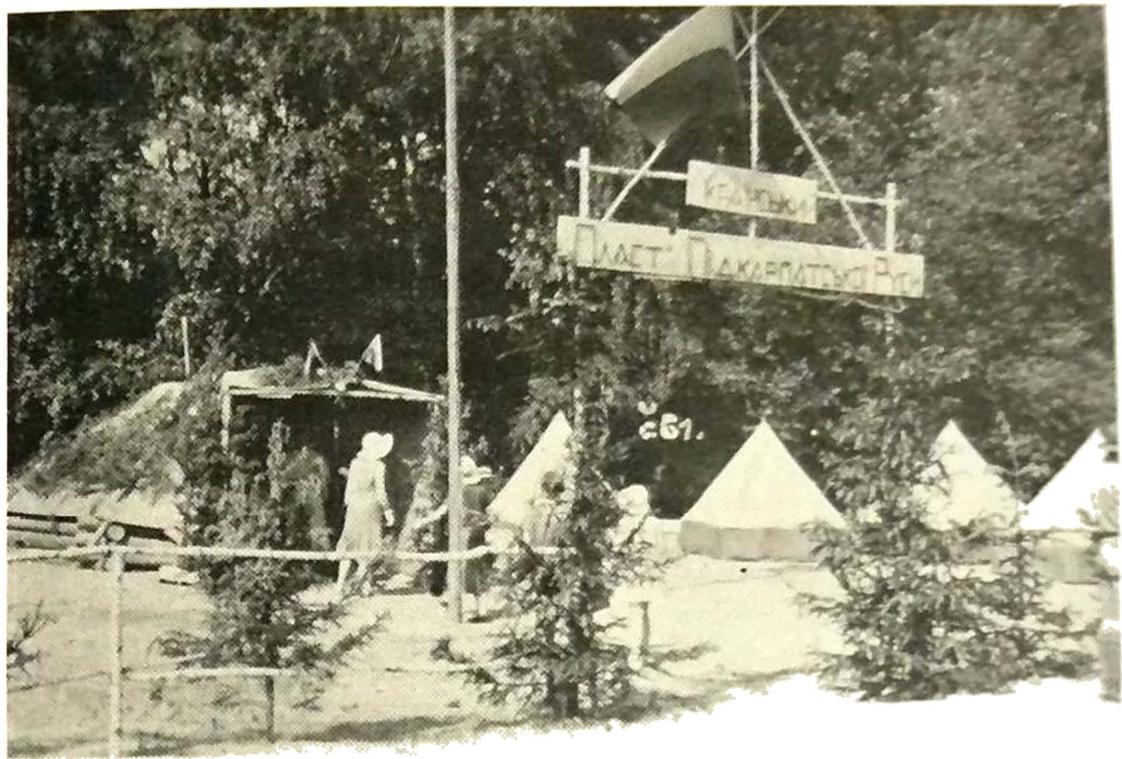
Драматичний гурток «Верховина» куреня Вахнянинців у Празі 1929 р.
виставив — «Суєта». Режисер: Г. Підгірний.

Школа укр. танців у Хусті 1929 р.

Пластуни-танцюристи ужгородських відділів 1930/31 р., під проводом інж. А. Костя (вгорі в середині).

Закарпатські пластуни на Всеслов'янському Джемборі у Празі 1931 р.
При вході колиба з виставою нар. виробів.

Пластова вистава на Свято-Юрськім Святі у Хусті 1932 р.

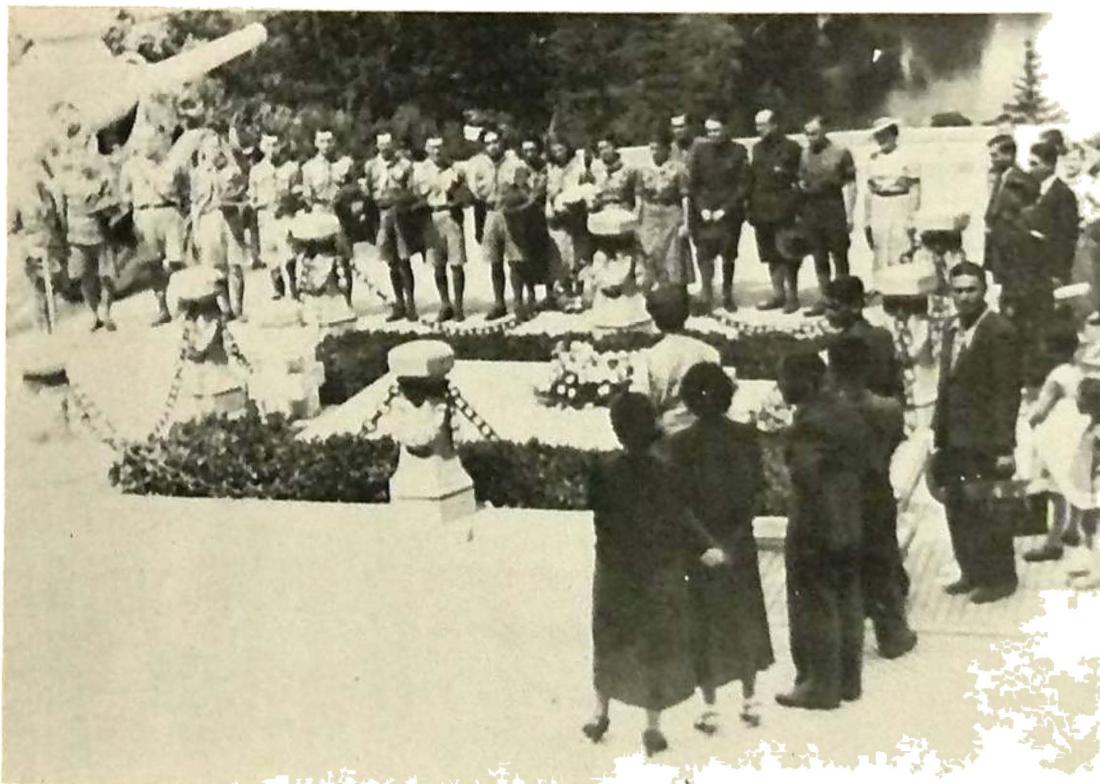
Учасники світового джемборі у Геделе, Мадярщина, 1933 р. В середині сидять в одностроїх: дир. А. Алиськевич та інсп. Ю. Ревай, члени Краєвої Команди.

Ужгородський пластовий хор під дир. учителя О. Мешка по перше виступав по радіо, дня 11 мая 1935 р.

Наші учасники на румунському джемборі у Брашов-Поляні 1936 р..
під проводом Ю. Грому.

Закарпат. пластуни у Букарешті, Румунія, складають вінок на могилу невідомого вояка 1936 р.

Учасники світового джемборі у Геделе, Мадярщина, 1933 р. В середині сидять в одностроїх: дир. А. Алиськевич та інсп. Ю. Ревай, члени Краєвої Команди.

Ужгородський пластовий хор під дир. учителя О. Мешка по перше виступав по радіо, дня 11 мая 1935 р.

Наші учасники на румунському джемборі у Брашов-Поляні 1936 р..
під проводом Ю. Грома.

Закарпат. пластуни у Букарешті, Румунія, складають вінок на могилу
невідомого вояка 1936 р.

Пластунки мащерують під час пластового свята у Хусті 1936 р.

Пластуни під час пластового свята у Хусті 1936 р.,
справа скавтм. Юрій Грім.

Свято-Юрське Свято ужгородських пластунів під Горянами,
коло Ужгорода, 1937 р.

Пластунки на просвітянськім з'їзді
у Перечині 1938 р., під проводом кур.
А. Рябець.

Пластуни на просвітянськім з'їзді у
Перечині, під пров. кур. В. Пекаря.

V. БУДІВНИЧІ ЗАКАРПАТСЬКОГО ПЛАСТУ:

Проф. Андрій Дідик, основатель
Пласту на Закарпатті.

Проф. Остап Вахнянин, організатор
закарп. Пласти.

Проф. Леонід Бачинський, будівни-
чий закарпатського Пласти.

У пл. домівці в ужгородській гімназії на ім'янинах скавтм. Михайла Біличенка (сидить 1-ий зліва), дир. А. Алисъкевич (сидить 2-ий зліва), проф. Л. Бачинський (сидить 3-ій зліва) та проф. В. Бірчак (сидить 4-ий зліва).

Скавтмайстер
Михайло Біличенко-Кобза.

Скавтмайстер
др. Володимир Бірчак

Скавтмайстер Анна Устянович-Береза (х) забавляє гостів у солочинському таборі 1938 р.

З румунського табору Бая Спріє 1935 року. Зліва: Наталка Козіцька, рум. пров. Ф. Лахман, Анна Чорнявка і скавтм. Юрій Грім.

Юрій Грім і Евген Горішок у Гуцульському Таборі 1934 р. з кур. Алісою Гренджа-Донською.

Скавтмайстер
др. Богдан Алиськевич.

Скавтмайстер
Ростислава Бірчак-Алиськевич

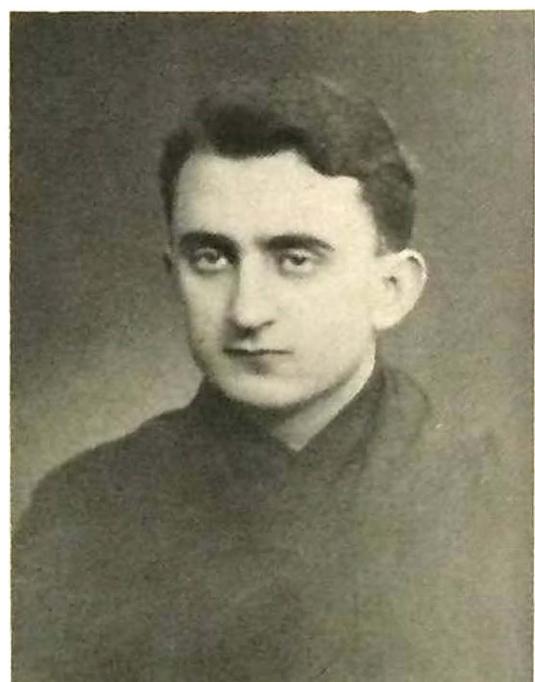
Скавтмайстер
Михайло Бажанський-Кудеяр

Скавтмайстер Августин Чичура під час пластового свята у Хусті
1938 р. очолив похід.

Скавтмайстер
Олександр Блистів.

Скавтмайстер Степан Пап-Пугач,
Краєвий Звітодавець і Командант
Українського Пластового Уладу
Карпатської України.

